orizonturi

40

V. Sähleanu
I. Macavei

vita sexualis

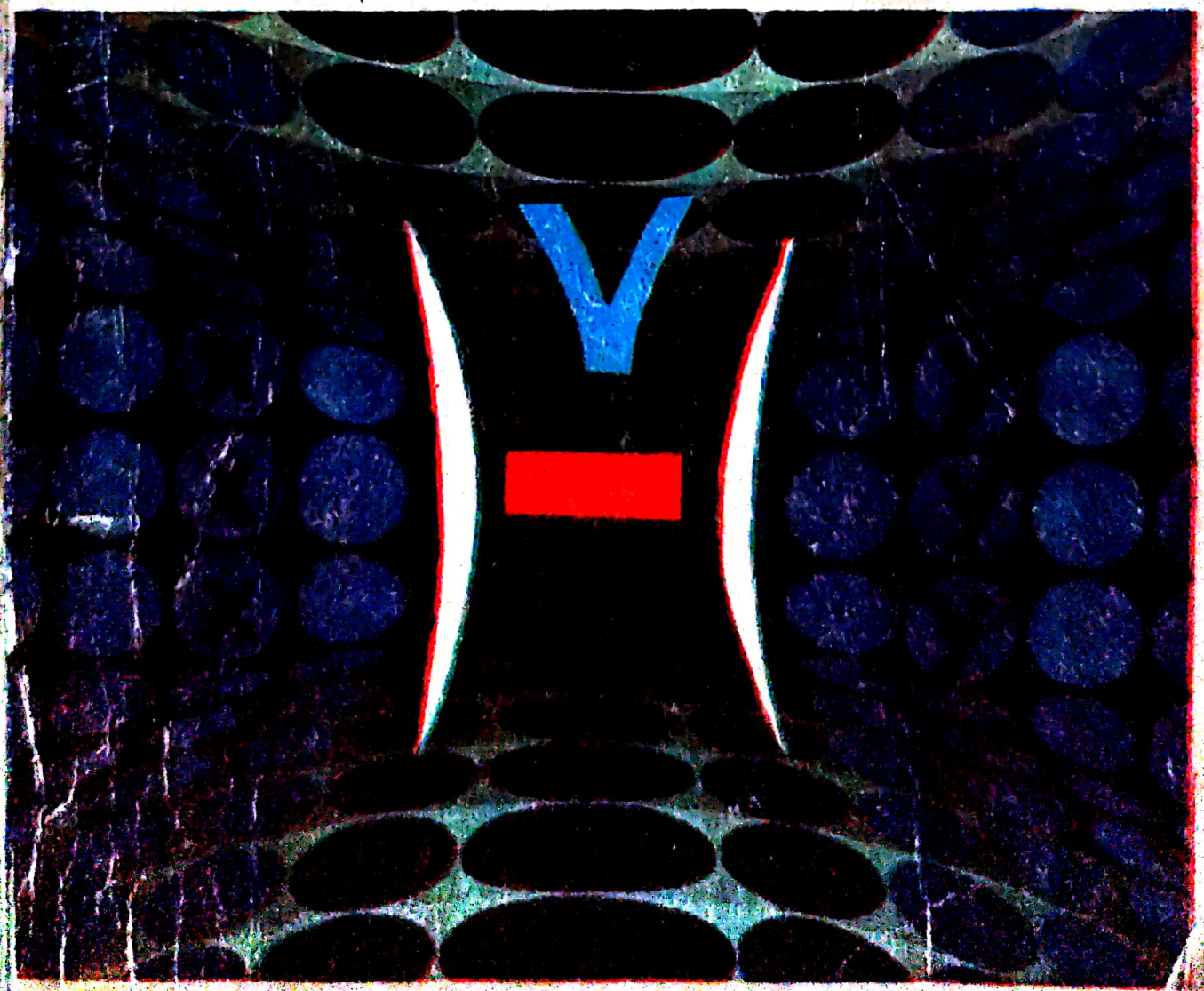

V. Săhleanu
I. Macavei

vița sexualis

București,
1972

Scanned with OKEN Scanner

Ilustrația copertei :
GH. MOTORA

Redactor : GH. PAL
Tehnoredactor : C. BRANCIU

coli tipar : 6,25
tiraj : 135 500 + 155 ex.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" sub comanda nr. 20 373, Piața Scînteii Nr. 1, București, Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner

1

Dihotomia: „bărbat" — „femeie"

Ce înseamnă să fii „bărbat" ? Ce înseamnă să fii „femeie" ? Răspunsuri la aceste întrebări pot fi căutate în datele științelor despre viață, despre societate, despre om.

Punctul de vedere biologic

Biologia sexualității s-a constituit în cursul secolelor XVIII-XX, pornind de la observațiile curente asupra omului și asupra animalelor care-i erau familiare. La om și la multe animale există „masculi" și „femele" : organele sexuale masculine (M) și feminine (F) aparțin la indivizi distincți. Această situație, numită cu un termen tehnic *gonocorism*, nu este *unica* întîlnită în natură. La multe specii,

organe M și organe F pot fi găsite pe același individ, definind starea de *hermafroditism* (sau *hermafrodism*). Există specii cu hermafroditism simultan, în care organele sexuale M și F sînt dezvoltate și funcționează în același timp, ca și specii cu hermafroditism succesiv, în care organismul își începe viața avînd un sex și și-o sfîrșește avînd caracterele anatomice, fiziologice (și de comportament) ale celuilalt sex. Sexualitatea plantelor superioare (cu flori) este, în majoritatea covîrșitoare a cazurilor, hermafroditism simultan. Floarea are stamine cu polen — elemente M — și, totodată, un „gineceu", conținînd elementele F. Dar la animalele superioare, aproape fără excepții, întîlnim gonocorismul. La multe animale, hermafroditismul apare ca un simptom de regresiune, însoțind, de pildă, viața sedentară sau viața parazitară.

Organismele M sau F ale aceleiași specii pot fi foarte asemănătoare între ele din punctul de vedere al înfățișării exterioare: aceeași mărime, formă, culoare etc. Ne interesează mai mult *dimorfismul sexual*, în care M și F sînt mai mult sau mai puțin deosebiți, uneori foarte ușor de deosebit. Deosebirile dintre M și F pot fi atît de mari, încît nu o dată naturaliștii au făcut greșeala să clasifice exemplarele de sex diferit în *genuri* (și nu numai în *specii*) diferite! Un dimorfism moderat, dar semnificativ, îl întîlnim la insecte, la păsări și la unele mamifere. Cocoșul (M) și găina (F), păunul și păunița sînt exemple care arată înzestrarea morfologică mai bogată a M la păsări. Leul este mai „maiestuos" decît leoaica. Aceste diferențe exterioare se datorează în mare măsură hormonilor sexuali,

Scanned with OKEN Scanner

Pe trepte inferioare ale vieţii, dimorfismul poate fi extrem. Există un peşte la care F este de zeci de ori mai voluminoasă decît M. Există un vierme marin la care F are dimensiuni macroscopice (lungime de cîţiva zeci de centimetri), în timp ce M este aproape microscopic şi trăieşte parazit în trompa F. O asemenea diversitate în înzestrarea naturală a celor două sexe ne obligă să renunţăm la judecarea sexualităţii din natură după schema sexualităţii umane. O oarecare *regulă* poate fi totuşi desprinsă din examinarea comparativă a cazurilor bine studiate. *Acolo unde natura pune mult mai mult preţ pe conservarea speciei decît pe viaţa individului, sexul F este înzestrat disproporţionat de bine faţă de sexul M. Acolo unde conservarea vieţii şi evoluţia ei se fac prin mijlocirea unei activităţi complexe a indivizilor, situaţia se schimbă, uneori radical.*

Ştim, din observaţia preştiinţifică curentă, că o anumită „conlucrare" a M şi F este necesară pentru naşterea unui nou organism. La om şi la multe animale, această conlucrare este „contactul" sexual (CS), de fapt un act sexual (AS) complex ; despre el se va vorbi mai departe. Oricît de curios s-ar părea, etnologii au descoperit în ultimul secol numeroase triburi exotice („primitive") care nu făceau o legătură cauzală între CS şi procreaţie. De fapt, la animalele superioare CS este o condiţie necesară, dar nu întotdeauna suficientă [1], pentru că

[1] Facem abstracţie de cazurile în care fecundarea se produce accidental în afara CS, prin vehicularea elementelor fecundante (spermatozoizii) de către obiecte, apă etc., sau de cazurile de fecundare artificială (larg practicată azi în zootehnie).

Scanned with OKEN Scanner

F nu este *în orice moment* aptă de a fi fecundată și pentru că nu întotdeauna M este fecund. Biologia sexualității a descoperit mecanismele intime ale procreației, care se petrec la nivel microscopic. Procreația este contopirea a două celule sexuale (a doi *gameți*) pentru a forma un *ou*. Tot ce este viu provine dintr-un ou : *„omne vivum ex ovo"*, scria Harvey acum trei sute de ani, iar acum un secol R. Virchow adăuga : *„omnis cellula e cellula"*. Sîntem alcătuiți din celule ; fiecare celulă provine din celule ; oul este *celula-ou* (zigot) și provine, la rîndul ei, din fuzionarea unei celule M (spermatozoid, spermie) și a unei celule F (ovul). Pentru biologul ultimului secol, *fecundare* este *acest* eveniment microscopic. Materia vie a celulelor-gameți se amestecă (este o *amfimixie*). Să mai menționăm că, în regulă generală, gametul M este mic și mobil. La om, spermatozoidul se mișcă pe o traiectorie elicoidală cu ajutorul unei „cozi" lungi, care are o structură complicată. Ovulul (F) este mare, are materii de rezervă pentru dezvoltare, este imobil. De obicei, în ovul pătrunde un singur spermatozoid. În unele cazuri, la unele specii pot pătrunde mai mulți spermatozoizi (fecundare polipermică), dar numai unul singur dintre ei contribuie cu zestrea sa ereditară.

Astfel, ceea ce este „pereche" *la nivel de individ* (de organism ; la animalele superioare : la nivel macroscopic) se caracterizează *la nivel de organ* prin detaliile morfologice și anatomice M, respectiv F. „Împerecherea" (acuplarea, CS) este preludiul unor procese de fecundare la *nivel celular*. Dar există un nivel încă mai profund, care, după majo-

ritatea autorilor, explică marea dezvoltare a procreației (reproducerii) sexuate în lumea vie : nivelul „informației genetice", denumit *nivelul genelor*. Însușirile ereditare au ca substrat acizii nucleici, localizați mai ales în nucleul celular în formații caracteristice, numite *cromozomi*. Fiecare unitate ereditară (genă) este situată într-un anumit loc, într-un anumit cromozom. Fiecare specie are un anumit număr de cromozomi. În ou (zigot), jumătate din cromozomi vin de la spermatozoid (deci de la tată) și jumătate vin de la ovul (deci de la mamă). Fecundarea alătură informație ereditară din izvoare deosebite. Prin aceasta realizează o sinteză, dar și noi interacțiuni între gene. Din generație în generație, procreația sexuată oferă tot alte și alte combinații de caractere. Variabilitatea indivizilor, din speciile cu astfel de modalitate de procreație, este foarte mare. Cu acest imens repertoriu de realizări individuale, specia se poate adapta la variate condiții de ambianță. Selecția naturală — factorul orientativ al evoluției — poate atunci opera în voie. Pe de altă parte, noile interacțiuni conferă (de multe ori) un plus de vitalitate organismului : este fenomenul de *vigoare* a *hibrizilor* (heterozisul).

Se poate înțelege pe aceste baze nu numai *de ce* sexualitatea e atît de răspîndită ca modalitate de reproducere și de înmulțire, ci și de ce natura împiedică de obicei autofecundarea la speciile hermafrodite (favorizînd larg totodată polenizarea încrucișată între organisme diferite la plantele cu flori) [1]. Animalele hermafrodite pot forma și ele

[1] Un mecanism ingenios de realizare a fecundității încrucișate la plante este polenizarea prin insecte.

perechi (sau chiar grupuri de împerechere, ca la unele gasteropode).

Aceasta nu înseamnă însă că sexualitatea este *unicul* mod de reproducere. La multe plante și la unele animale inferioare, un nou organism poate rezulta dintr-un fragment al organismului-părinte : butaș de Begonie, porțiune dintr-o amibă, hidră ori planarie etc. În aceste cazuri (de agamogonie), informația genetică a organismului nou nu diferă de cea a organismului-părinte. Reproducerea este *cu adevărat* o reproducere, „copilul" este o *copie*. În „reproducerea" sexuată (gamogonie), „copilul" este un mozaic, eventual o sinteză dintr-o *parte* a însușirilor părinților. De-a lungul generațiilor, manifestarea zestrei ereditare se face după legi mai complexe, cum ar fi cele descoperite de Gr. Mendel (în 1865) : de exemplu, însușiri ale bunicilor pot apărea la nepoți. Esența legilor lui Mendel constă în următoarea idee : genele nu se contopesc ca două picături de lichid ; ele se asociază, se despart și se reconfigurează ca într-un caleidoscop.

Mecanismele de sexualizare, de formare a gameților, de recunoaștere a partenerului, de împerechere, de amfimixie etc. sînt foarte complicate și sînt pîndite la fiecare pas de riscul ratării, al eșecului. Dacă natura, *cu toate acestea*, a promovat reproducerea sexuată, aceasta ne face să credem că avantajele adaptative și evolutive ale sexualității sînt foarte mari.

De fapt natura se folosește de gamogonie ca și de agamogonie. Inutil să reamintim că procesul de înmulțire *celulară*, cum se petrece în organismele

Scanned with OKEN Scanner

pluricelulare, este un proces asexuat [1]. La multe plante și animale inferioare, înmulțirea se face *fie sexuat, fie asexuat*. La bacterii, diviziunea rapidă este modul lor uzual de reproducere și de înmulțire. Totuși, din cînd în cînd se produce și o împerechere între celule bacteriene : un contact fizic care prilejuiește introducerea unei porțiuni din materialul genetic al celulei M în celula receptoare (F). Celulele M și F diferă între ele biochimic, nu morfologic. Celulele M și F *nu* sînt gameți, nu se contopesc, ci *se conjugă*. Cum bacteriile pot fi considerate ca fiind asemănătoare viețuitoarelor primitive din care s-au dezvoltat protistele (unicelularele vegetale și animale), se poate presupune că sexualitatea a început să se schițeze pe Pămînt încă de acum 1,5—2 miliarde de ani.

Pe de altă parte, natura s-a folosit și de *simplificări* ale reproducerii sexuate (*apogamie*), cum este partenogeneza, în care se dezvoltă ovule *nefecundate*. Partenogeneza este întîlnită, ca mijloc comod de „reproducere+înmulțire", la multe insecte, deci la animale evoluate (deși evoluate pe o altă linie decît cea care a dus către om). Aici partenogeneza poate alterna cu reproducerea sexuată sau poate căpăta o funcțiune specială (din ouă nefecundate rezultă animale cu anume caracteristici de sex, de exemplu masculi). Partenogeneza rămîne în stare potențială și la animale superioare cum sînt vertebratele : la originea unor tumori pare a se găsi tocmai o dezvoltare partenogenetică ; expe-

[1] În culturile de celule se poate provoca însă contopirea (hibridarea) unor celule „somatice" (care nu fac parte din linia germinală, din linia care duce la gameți).

Scanned with OKEN Scanner

rimental, prin mijloace de excitare sau de lezare blîndă a ovulului, îi putem declanșa segmentația. Totul se petrece ca și cum gametul M, în afară de rolul său de vehicul de gene, ar avea rolul de „a stimula" sau „revitaliza" ovulul ; în absența acestui stimul, ovulul degenerează și moare ; în prezența sa se pornește edificarea unui embrion, cu precizia unui mecanism automat.

Acum putem să ne completăm viziunea asupra sexualității, întrucît este un proces util populațiilor de ființe vii, speciei și evoluției.

O vom putea numi *sexualitate reproductivă*, în măsura în care este legată de reproducere. Dar reproducerea poate folosi și alte mecanisme, iar modalitatea sexuală este cea mai puțin „reproductivă" (din cauza recombinărilor genetice). La animalele superioare, repetăm, reproducerea este obligatoriu sexuată (ceea ce nu înseamnă că sexualitatea este *obligatoriu* reproductivă !).

O vom putea numi *sexualitate multiplicativă*, în măsura în care duce la „înmulțirea" numerică a populației. Dar randamentul ei este foarte divers și depinde de șansele de supraviețuire ale noului organism, oferite de mediu. La animalele superioare, bine înarmate în lupta pentru existență, se produc foarte mulți gameți M (miliarde și miliarde) și mulți gameți F (sute și mii), dar se dezvoltă relativ puține ouă : viviparele, și îndeosebi mamiferele, nasc cîțiva pui. Omul, de obicei, naște unul singur, dar o pereche poate să nască în cursul vieții sexuale active (sau, mai bine zis, al perioadei de fecunditate) pînă la 15—20 de copii. O asemenea prolificitate era necesară altădată, cînd mor-

Scanned with OKEN Scanner

talitatea de toate vîrstele (și mai ales cea infantilă) avea cifre ridicate.

Am văzut că unele specii folosesc partenogeneza pentru multiplicarea vie în vederea populării unui teritoriu. Dar la apropierea anotimpului rece se revine la sexualitate, probabil pentru ca recombinarea de gene să ducă la variate formule constituționale, la vitalizare prin hibridare etc. O astfel de sexualitate poate fi numită *fortificativă* (pentru specie).

S-a constatat că infuzorii (*Paramaecium*), după un număr de cicluri de înmulțire prin diviziune, dau semne de depresiune a vitalității. O regenerare se obține prin conjugare : doi indivizi se alătură, se alipesc, își schimbă o parte din substanța nucleară prin „întinerire cariogamică" (Maupas, 1889). Prin conjugare „se tatonează" obținerea unor noi structuri celulare, *eventual* mai adaptate la condițiile neprielnice de viață. Conjugarea a fost privită și ca o modalitate de a restructura corelațiile dintre nucleu și citoplasmă. Este ușor de înțeles că această *sexualitate regenerativă* a putut fi aproiaptă de „activarea" ovulului de către gametul M.

Să mai amintim de teoria selecției sexuale a lui Ch. Darwin. Acesta a deosebit, alături de selecția naturală („lupta pentru existență") și de selecția artificială (pe care o practică zootehnicienii și cultivatorii de plante agricole și industriale), o selecție *cu rol evolutiv*, care, la animalele superioare, ar favoriza (pentru împerechere) animalul „frumos", strălucitor și împodobit. În acest fel s-ar „justifica" penajul păunului : femela alege (selec-

ție alestetică) ; cel ales, prin calitățile sale morfologice, contribuie la „înfrumusețarea" speciei.

Există sau nu o *sexualitate selectivă* ? Problema nu este deloc simplă și deocamdată rămîne „deschisă".

Această trecere în revistă a „rolurilor" biologice *generale* ale sexualității a avut drept scop principal să scoată gîndirea cititorului din schema simplistă „sexualitate-procreație (reproducere)". Este clar pentru oricine că în specia umană sexualitatea are și alte „roluri". Ni s-a părut util să arătăm că rădăcinile acesor *multiple semnificații* ale sexualității se înfig în istoria de sute de milioane de ani a vieții de pe Pămînt. Cu atît mai mult sexualitatea *umană* nu va putea fi redusă la o schemă simplistă. Dar ideea poate fi formulată și altfel : un proces răspîndit, persistent, care „axează" în jurul său fenomene și preocupări diverse, își găsește „justificare" tocmai prin multifuncționalitatea sa, prin capacitatea de a juca multiple roluri, de a avea diverse semnificații.

Funcțiunile biologice încredințate diferențierii sexuale nu se mărginesc la plămădirea „substanțială" a unui nou individ, la asigurarea perpetuării (și evoluției) vieții prin mijlocirea unei noi generații de materie vie. Sexualitatea dobîndește în lumea animală semnificații variate, legate, în parte, de ocrotirea noului individ și, în parte, de alte interese adaptative și evolutive ale speciei, a căror cunoaștere poate arunca o oarecare lumină și asupra unor aspecte ale sexualității umane. Cînd vorbim despre „biologia sexualității", de obicei ne gîndim la *fiziologia* reproducerii. Dar *biologia* cu-

prinde și alte aspecte, care privesc, de pildă, fenomenele ce se desfășoară *între* indivizi, dintre care ne interesează cu deosebire fenomenele de *comportament*. Mecanismele fiziologice diferă în detaliile lor de la o specie la alta ; diferă și multe detalii comportamentale, al căror studiu este de resortul unei științe speciale, *etologia*. Același act elementar de comportament poate avea semnificații diferite în raport cu contextul în care apare și el trebuie înțeles prin cercetarea întregului *sistem* (structurat) de acte elementare din care face parte. Același *organ* poate folosi la acte de comportament cu semnificații diferite : de exemplu, dinții servesc atît la masticație, cît și la luptă (apărare-atac). Cercetarea atentă a actelor de comportament în condiții de mediu natural (și nu numai în laborator !) este indispensabilă pentru înțelegerea biologiei speciilor, mai ales pe treptele superioare ale evoluției vieții, unde activitatea nervoasă și psihismul sînt din ce în ce mai dezvoltate. La aceste viețuitoare, adaptarea folosește din ce în ce mai mult forme variate de comportament, „metodă" mai rapidă și mai subtilă decît dobîndirea unui nou organ, a unei noi „forme anatomice". La animalele evoluate este tot mai importantă *asocierea* temporară sau stabilă a indivizilor în grupe mai mari sau mai mici, apărînd și perfecționîndu-se un comportament gregar (de turmă), „social"

Etologia a arătat că *la ființele evoluate* se afirmă un instinct de înstăpînire și de apărare a teritoriului, al cărui purtător este de obicei masculul. Masculii unei populații își „împart" un spațiu, averti-

zează (prin semnale acustice, cum ar fi cîntecul unor păsări sau lătratul, ori prin semnale odorante, cunoscute și din observarea animalelor domestice, cum sînt cîinii și motanii) și sancționează pe cei care încalcă teritoriul. „Teritorialismul" se referă la sursele de hrană, dar nu numai la ele. Se pare că și posesiunea femelelor decurge la multe specii, relativ automat, din acest act *princeps*. S-ar putea deci ca instinctul referitor la teritoriu să fie, așa cum cred mulți etologi, mai puternic decît cel sexual.

La ființele gregare se afirmă și un principiu de *ierarhie*. Într-un grup de animale există indivizi dominatori și indivizi dominați. Rangul fiecărui individ în colectivitate se stabilește pe bază de confruntare și de înfruntare a puterilor. De obicei ordinea de rang este realizată prin înfruntarea masculilor. Odată echilibrul stabilit, vom găsi *un mascul alfa* (în rangul întîi) și *un mascul omega* (dominat de toți ceilalți). Corespunzător vom găsi o femelă alfa și femele de rang mai umil. Masculul alfa are „drept" de dominare asupra întregului grup, indiferent de sex. Confruntări de forțe au loc din cînd în cînd ; ele pot duce la remanieri de structură. Între aceste confruntări, ierarhia este însă respectată, fiind un atribut important pentru eficiența adaptativă a vieții grupului.

Teritorialismul și ierarhia nu au numai *implicații* sexuale ; ele se leagă și de *selecția sexuală*. Masculul care reușește „să se impună" are șanse mai mari decît alții să lase urmași numeroși, deci „să-și impună" și genele de bună calitate în fondul genetic al populației. Este de menționat că, la ani-

malele evoluate, în competiție, concurență și înfruntare nu decid numai (sau în primul rînd) forța brută, musculară, agresivitatea sau egoismul. Calitățile prin care „se impun" includ elemente de inteligență și elemente utile grupului (deci de „altruism"). De exemplu, atît la păsări, cît și la mamifere, *procreația* și nașterea noului individ se continuă obligatoriu cu o perioadă de creștere și de educare, în care puiul trebuie hrănit, ocrotit, instruit și pregătit pentru viață, ceea ce presupune dezvoltarea unor instincte corespunzătoare „parentale" sau / și de solidaritate în grup. În dezvoltarea acestor noi legături interindividuale, sexualitatea joacă un rol însemnat, cum se va vedea mai departe. Observațiile efectuate asupra animalelor mai apropiate de om din punctul de vedere al clasificării zoologice (și anume asupra maimuțelor) au detaliat valențele multiple ale *vieții* sexuale (ale activității *genitale* propriu-zise) la animalele superioare.

După etologul englez contemporan Desmond Morris, la aceste animale putem deosebi cel puțin zece semnificații ale comportamentului (și chiar ale contactului) sexual. Atracția sexuală *formează* perechea (cuplul). Împerecherea (intimitatea fizică) *menține* cuplul. Ea produce în majoritatea cazurilor fecundația (sexul procreator). Însă, pentru ca activitatea sexuală să aibă o valoare de menținere a cuplului, ea trebuie să producă o stare de intensă satisfacție, să fie căutată pentru această stare (sexul gratificant). Ea trebuie să aibă și efecte mai cu seamă pozitive asupra activității fiziologice din organism (sexul „fiziologic"). Observațiile

Scanned with OKEN Scanner

ne mai arată că, încă de la maimuțe, activitatea sexuală poate fi un mijloc de „a umple timpul" (sexualitate ocupațională) [1]. Alteori sexualitatea poate fi o cale de lichidare a unor tensiuni nervoase neplăcute. Mai ales pentru animalele cu un puternic simț de explorare, cum este maimuța, sexualitatea se conectează cu curiozitatea ; se poate vorbi, așadar, de un „sex explorator" [2]. Se mai adaugă și o altă modalitate : o provocare sau o ofertă sexuală, care poate abate atenția și poate îmblînzi un animal furios, poate duce la obținerea unor avantaje de hrană, de protecție etc. Există, în sfîrșit, și o „sexualitate de rang" : gesturi și conduite din sfera sexuală *exprimă* și *menține* situația ierarhică din turmele (hoardele) de maimuțe. Acest *status-sex* (sex de „*status* social") are aproape o semnificație simbolică.

Afirmația că sexualitatea servește *individul*, nu numai *specia*, nu poate surprinde. În fond, la viețuitoarele superioare, specia este servită *indirect* (și uneori mai eficace) prin dezvoltarea și perfecționarea indivizilor, spre deosebire de ceea ce constatăm la majoritatea viețuitoarelor inferioare, la care individul biologic este un instrument simplu al speciei, cu o viață „personală" extrem de redusă. Viețuitoarele superioare nu procreează „în masă" : puii sînt aduși pe lume prin clociri sau nașteri succesive în cursul existenței *individuale*

[1] Am putea spune că este o formă de joc, dar *sexul ludic* conține componente mult mai importante decît cel de a combate plictiseala.

[2] E ușor de înțeles faptul că *sexul explorator* poate intra în contradicție cu funcțiunea de menținere a cuplului.

a unei femele sau a unei perechi. Superioritatea biologică a acestor vieţuitoare *asigură* o mai mare posibilitate de supravieţuire a produsului de concepţie, dar totodată *necesită* o ocrotire şi o instruire specială a progeniturii, care nu se poate realiza simultan asupra unui număr mare de urmaşi. Capacitatea de a da naştere *succesiv* mai multor urmaşi înclină balanţa instinctelor de conservare a vieţii către instinctul de conservare a individului (deşi sacrificiul părinţilor pentru urmaşi este implicat în întreg comportamentul parental şi uneori poate lua aspecte eroice). Dialectica vieţii face ca, încă de pe această treaptă (animală), să se ajungă la eventuale contradicţii între interesele individului şi cele ale speciei, iar diversificarea funcţiunilor etologice ale sexualităţii face posibile contradicţii între sexualitatea reproductivă şi alte modalităţi ale sale. La această treaptă apar rădăcinile anumitor aspecte dramatice din sexualitatea umană.

Aşadar, cînd vorbim despre „perechea M—F" *din punct de vedere biologic*, ne gîndim la rosturile şi la consecinţele *diferenţierii* M—F. Numai în al doilea rînd ne gîndim la *perechea-cuplu*, în care diferenţierea M—F are funcţiuni de agregare efemeră sau stabilă. Problema rolului sexualităţii biologice în generarea unor cupluri stabile, permanente, care ar prefigura „monogamia" umană, este mai complicată. Etologia comparată consemnează, mai ales la păsări în legătură cu viaţa de cuib şi cu îngrijirea puilor ieşiţi din ouă, împărţirea întregii specii în *cupluri de convieţuire* cu o stabilitate de mai mulţi ani. Însă familia umană actuală are o altă întemeiere, în primul rînd socială.

În încheierea acestei părți a expunerii noastre vom încerca o caracterizare biologică a dihotomiei M—F de la *Homo sapiens*. Omul este o ființă gonocorică (organe sexuale M *sau* F pe indivizi diferiți) ; hermafroditismul este o aberație rarisimă, de tipul malformațiilor, iar practic este un *aparent* hermafroditism (pseudohermafroditism), individul neputînd produce (simultan sau succesiv) ovule și spermatozoizi, neputînd *procrea* atît ca M, cît și ca F. Cum putem caracteriza *dimorfismul sexual* al speciei umane ? Firește, în comparație cu ceea ce întîlnim la păsări, la unii fluturi sau și la unele mamifere (leul), dimorfismul este moderat. Dimorfismul sexual este, ca intensitate, variabil de la rasă la rasă, de la un grup etnic la altul, de la un individ la altul. Unii autori au susținut că în cursul evoluției multor specii dimorfismul sexual se atenuează, se produce o „nivelare" prin însușirea de către *ambele sexe* a unor note care inițial erau atribute ale unui singur sex (de exemplu coarnele la M). În specia umană se pare că a intervenit însă (și) un alt proces : cel de *fetalizare* (L. Bolk). Anume, pornind de la observația că omul seamănă mai mult cu un făt de maimuță decît cu o maimuță adultă, s-a presupus că evoluția de la maimuță la om s-a produs prin încetinirea dezvoltării ontogenetice [1] și prin „reținerea" unor caractere fetale. Acest proces ar explica de asemenea copilăria prelungită, necesitatea unei lungi perioade ocrotite, dar și *posibilitatea* unei lungi perioade de instruire postnatală. Așadar, corespunzător, se-

[1] Ontogenia este curba vieții individuale (îndeosebi ramura sa ascendentă).

Scanned with OKEN Scanner

lecția naturală ar fi favorizat dezvoltarea instinctuală a „parentalității", a dorinței de a avea copii și a afectivității protectoare pentru aceștia. Însă fetalizare mai înseamnă și caracteristici sexuale somatice mai puțin diferențiate, mai ales la femeie, mai strîns legată biologic de îngrijirea copilului.

Majoritatea speciilor de animale au *anumite* perioade de activitate sexuală, de exemplu legate de anotimp. La multe mamifere, femelele prezintă *cicluri* de fecunditate și de receptivitate sexuală (rut, estru), ceea ce face ca activitatea sexuală să nu fie permanentă. *Omul este o ființă cu sexualitate permanentă*, și această caracteristică are consecințe în consolidarea cuplului, în întemeierea și dezvoltarea vieții de familie și a vieții sociale. Firește, nu trebuie să exagerăm rolul unor note ale sexualității *biologice* în explicarea realităților *umane*. Sexualitatea umană nu este explicabilă mai ales prin *instinctul* sexual la om : dacă prin „instinct" înțelegem ceea ce se înțelege azi în etologie, s-ar putea spune că omul este un „animal" cu instinct relativ slab. El are *nevoi* sexuale, dar nu are *instincte* suficient de puternice pentru ca satisfacerea lor prin acte de comportament să fie *programată* satisfăcător în mecanismele sale nervoase. „Instruirea" postnatală, educația, „cultura" în sens larg sînt cele care contribuie hotărîtor la orientarea (nu numai la disciplinarea !) pulsiunii sexuale și la comportamentul erotic. Această contribuție esențială explică bogăția, diversitatea și luxuriança sexualității uamne, ca și aberațiile sale. Ceea ce la animalul cu instinct puternic este „obligatoriu" și

rigid, stereotip și precis orientat spre atingerea scopurilor (inconștiente) utile speciei, la om este facultativ și de aceea supus rătăcirii.

Punctul de vedere psihologic

Cîndva, speculînd asupra „comportamentului" gameților (androgameți) și F (ginogameți), unii biologi au crezut că pot face generalizări cu privire la semnificația masculinității și a feminității, pornind de la oxidoreducerile din citoplasmă și ajungînd pînă la psihologia umană! Se știe că spermatozoidul este mobil, în timp ce gametul F este (cu unele excepții) imobil. Gametul M este „atras" de cel F, care eliberează în ambianța (lichidă) substanțe chimice specifice; gametul M are deci *tropisme* către ovul. Gametul M este activ (căci este mobil și „perforează" membrana ginogametului), mai bine-zis *reactiv* la stimulii primiți; gametul F este pasiv, căci este imobil (ar fi greu să se miște încărcat cu materialele de rezervă necesare dezvoltării embrionului!) sau, mai bine zis, *receptiv*.

Nu putem nega o oarecare întemeiere biologică a *diferențelor de psihologie* dintre bărbat și femeie, numai că o *precizare* științifică a acestor diferențe este foarte greu de făcut. Cu atît mai greu este de stabilit ceea ce ține de biologie (instinct, hormoni etc.) și ceea ce ține de influențele sociale. Unii autori (ca Margaret Mead) au arătat că la diverse triburi exotice statutul social și psihologia socială a sexelor sînt exact opuse celeia pe care

în Europa ne-am obișnuit s-o considerăm ca *naturală*. Simone de Beauvoir admite că societatea este cea care a modelat psihologia diferențiată a sexelor. O anumită *diviziune a contribuției biologice la procreație* a impus însă și o diferențiere psihosexuală încă de multe milioane de ani. Nu trebuie să uităm nici că în trecerea de la maimuță la om o importanță decisivă a avut-o viața de vînător, care s-a întins pe 2—3 milioane de ani (cel puțin). Acest interval este suficient pentru ca în cromozomi să se înscrie note instinctuale corespunzătoare acestui mod de trai, care impunea o diviziune a muncii între M și F. După o ipoteză recentă a lui D. Morris, pentru a se asigura stabilitatea cuplului necesară îngrijirii și ocrotirii progeniturii, selecția naturală ar fi favorizat în acele timpuri o exacerbare a libidoului sexual, accentuarea unor note de dimorfism sexual (cu evidențierea unor „semnale" avînd rol de excitant sexual) și nuditatea. Omul-vînător, „maimuța-nudă", a devenit o ființă *sexy*, iar această transformare, în condiții speciale de dezvoltare neuropsihică (și socială) [1] a *consolidat* familia monogamă pe cale de constituire.

Un minim de dimorfism, de difiziologism și de dipsihism sexual este necesar pentru a se naște

[1] Subliniem importanța *personalizării* eroticii: legătura se stabilește și se consolidează între *un anumit* bărbat și *o anumită* femeie. CS omenesc are loc „față în față", ceea ce permite contemplarea și întipărirea trăsăturilor fizionomice specifice, privirea „ochi în ochi" (cu efecte fascinante); probabil că în condițiile senzoriale și emoționale deosebite ale CS are loc un fenomen asemănător cu cel de pregnare *(imprinting, Prägung)*, care realizează o dependență afectivă tiranică.

între cei doi parteneri un „cîmp de tensiune" polarizat. În procreaţie, ca şi în celelalte funcţiuni (interindividuale, sociale) ale sexualităţii, bărbatul şi femeia trebuie să fie *complementari* şi *coactivi*. Formula amintită (bărbatul = reactiv[1], femeia = receptivă, dar stimulatoare[2] poate avea valoare orientativă reală *în ce priveşte relaţiile dintre parteneri*. Însă complementaritatea şi coactivitatea se referă la un evantai larg de prestaţii şi de trăiri. Cu cît personalitatea umană este mai diferenţiată, cu atît problema *adecvării* reciproce este mai delicată. Totodată, corelaţiile cu alcătuirea somatică a individului devin mai puţin semnificative. Există *tipuri constituţionale* foarte variate din punctul de vedere al sexualizării ; în ele îşi au rădăcinile note temperamentale, mai puţin note de caracter ; în ele se amestecă (după cum vom vedea) grade diferite de masculinitate şi de feminitate, iar acestea sînt apreciate de partener nu numai în funcţie de tipul *său* corporal, ci şi în funcţie de biografia sa şi de factori culturali. Configuraţia optimă a „cîmpului de tensiune sexuală" dintre două persoane este diferită în cazul procreării, al prieteniei, al colaborării în muncă. Bărbatul şi femeia nu sînt *masculi* şi *femele*, *ci oameni la modul M sau la modul F*, personalităţi care iau contact cu lumea prin variantele proprii de corporalitate M sau F. Diferenţele de polaritate se înscriu, oricum, pe un fond comun, care este *al speciei Homo* (omul zoologic) şi al *omului social şi cultural*.

[1] Şi nu pur şi simplu *activ*.

[2] Şi *în nici un caz* pasivă = lipsită de emisiuni *stimulatoare* ori *seducătoare*.

Între M și F există însă și un continuu schimb de *modalități reactive psihologice*. Se poate susține că din punct de vedere sexologic bărbatul a împrumutat de la femeie un plus de receptivitate sub forma tandreței, trăsătură tipică feminoidă-maternă. Tandrețea o învață mai întîi copilul de la mamă; pe parcursul vieții o poate dezvolta prin educație cultural-sentimentală sau prin experiența dragostei heterosexuale. Femeia „s-a contaminat" de la bărbat cu dorințe sexuale active și reactive, masculinoide.

Sexul F are o anumită superioritate *biologică* în ce privește rezistența la boli, la anumite alte agresiuni ale mediului etc. În ce privește *valoarea* psihicului F s-au scris multe lucrări polemice. Celebră la sfîrșitul secolului al XIX-lea a fost expunerea neurologului german Moebius, care pornea de la date anatomice greșit interpretate. Moebius semnala faptul că greutatea creierului este, în medie, mai mică la femeie decît la bărbat. Însă elementul care trebuie luat în considerare este greutatea *relativă* a creierului (= raportată la greutatea corpului), care este *mai mare* la femeie. Așanumita „instabilitate afectivă" a femeilor este privită azi de A. Montagu ca o elasticitate psihică de mare valoare adaptativă, deci ca o notă pozitivă.

Punctul de vedere sociologic

Deși omul a fost caracterizat drept un *animal social*, „socialitatea" sa este atît de deosebită de cea a altor animale care nu trăiesc izolate, încît

îi conferă un specific nu numai *în* cadrul zoologiei, ci un specific prin care *iese* din cadrul zoologiei. Dinamica funcțiunilor și transformărilor societății umane alcătuiește o altă (nouă) *formă de mișcare a materiei* și nu o simplă variantă a formei biologice de mișcare a materiei [1]. Între biologic și sociologic există totodată continuitate și discontinuitate. „Dialectica" biologicului și socialului cuprinde printre altele :

a) *prelungiri* ale biologicului în cadrul social. Viața umană este din multe puncte de vedere o *performanță* a vieții biologice. De exemplu, *homo sapiens* este punctul cel mai avansat al „tendinței" evoluționare biologice de dezvoltare a creierului (cerebralizare) și mai ales de dezvoltare a creierului mare și a zonelor „neocorticale" din „mantaua" cenușie (*neopallium*) a acestuia (telencefalizare). Expresia fiziologică și etologică a acestei dezvoltări cu superiorizare (anageneză) este perfecționarea mecanismelor nervoase asociative, de memorizare, de anticipare, de abstractizare, prin dialectica proceselor cerebrale de excitație și de inhibiție. Telencefalizarea înseamnă suprapunerea peste mecanismele reflexe și instinctuale înnăscute a unor instanțe de control, a unor mecanisme de frînare (inhibare) și de amînare [2], ca și a reacțiilor dobîndite (legături nervoase temporare, a căror expresie simplă sînt reflexele condiționate) ;

[1] Termenii „mișcare" și „materie" sînt folosiți aici în înțelesul pe care îl au în filozofia marxistă.

[2] M. Ralea a considerat că *amînarea* este o caracteristică definitorie a omului.

Scanned with OKEN Scanner

b) resturi de animalitate inoportună (atunci cînd sînt antipatice, sînt numite curent „bestialitate"), care ţin de instinctualitatea omului primitiv, a maimuţelor din care au descins oamenii în cursul îndelungatei filogeneze ;

c) *valorificări* ale biologicului în cadrul social. Ceea ce este indispensabil menţinerii speciei *Homo* este indispensabil şi menţinerii *grupului social* (de exemplu hrana). Unele atribute biologice pot căpăta noi semnificaţii sociale ; pentru aceste elemente s-a propus termenul de *biosocial*. De exemplu vîrsta unui individ (caracteristică anatomofiziologică) atrage după sine anumite drepturi şi datorii, un *status* şi un *rol social* (copilul are alte obligaţii decît adultul etc.).

Sexualitatea se înscrie printre elementele biosociale. Am văzut în paginile precedente că sexualitatea umană are particularităţi *biologice* şi am menţionat că unele note par a fi moştenite de la primatele gregare, ca şi altele care par a fi fost dobîndite de omul primitiv vînător. Diferenţierea (heterogenia) M—F în specia umană este *temeiul* unor *roluri* diferite ale bărbatului şi ale femeii în grupele sociale. Civilizaţia europeană tradiţională, presocialistă, este „centrată" pe figura bărbatului (androcentrică). Bărbatul este dominant (androcraţie, „patriarhat").

Este greu să derivăm patriarhatul din situaţia observată în grupele de maimuţe, unde masculul este dominant, cînd ştim că între stadiul de „maimuţă-om" şi omul actual s-au interpus milioane de ani de viaţă socială şi culturală. Pe la mijlocul secolului trecut, cercetări de istorie a culturii au

Scanned with OKEN Scanner

sugerat (lui Bachofen) că stadiul de patriarhat a fost precedat de o organizare socială *matriarhală*, în care rolul dominant îl avea femeia. Observaţii etnologice efectuate de L. Morgan l-au dus la concluzii analoge, însuşite şi de F. Engels : mai veche decît familia patriarhală a fost familia matriarhală. F. Engels a insistat asupra conexiunii dintre dezvoltarea uneltelor (şi a „modului de producţie") şi evoluţia familiei. Familia umană şi-a modificat structura şi temeiurile în raport cu viaţa economică a grupului social. Există o strînsă legătură între originea familiei patriarhale (sau androcentrice), a proprietăţii private şi a statului. *Familia umană are semnificaţie economică ; ea nu serveşte numai la procreaţie, ci şi la producţie.* Dihotomia funcţională după sexe în cadrul familiei nu poate fi analogată simplist cu situaţiile studiate de zoologi. Familia umană este o „celulă" socială şi, ca atare, suportă controlul reglator al „organismului" social.

„Organismul" social funcţionează şi evoluează după legi sociale *specifice*. Semnificaţiile biologice ale sexualităţii devin *subordonate* semnificaţiilor lor sociale. Contradicţiilor *individ-specie* pe acest plan li se adaugă tensiuni *individ-societate*. Ca şi în cazul altor *norme* de comportare socială, societatea caută să le inculce prin mijloace care ţin de *superstructură*, inclusiv de cultură. O întreagă mitologie, morală, religie şi filozofie caută să stăpînească şi să orienteze *natura din om* pentru îndeplinirea comandamentelor grupului social ; asupra lor nu putem insista în lucrarea de faţă, consacrată în primul rînd premiselor *corporale* ale relaţiilor dintre sexe.

Scanned with OKEN Scanner

Unii autori mai vechi (Remy de Gourmont) sau mai noi caută să găsească în lumea animală *prefigurări* ale comportamentului sexual (atît de divers) din lumea umană. În realitate, asemănările sînt, în majoritatea lor, pur exterioare. Sexualitatea umană *socializată* are un specific calitativ, care se bazează în mare măsură pe *inhibarea* unor aspecte ale animalității simple din sexualitate și pe *canalizarea* pulsiunii și activității sexuale pe căi prestabilite prin norme. Sexualitatea umană este „culturalizată" prin norme, simbolizări, construcții ideative (M. D. Sahlins). La primate, grupul este închis (legat de teritorializare), spre deosebire de ceea ce întîlnim de obicei la om (unde *exogamia* are o mare importanță [1]) ; rudenia este, la om, o formă culturală (și nu biologică) de legătură între oameni ; tabuuri (cum ar fi cel de incest) elimină în parte unele consecințe nefaste ale sexualității și păzesc armonia și solidaritatea familiei. Dominanța are la om alte rădăcini decît la primate ; *generozitatea* poate deveni un element de prestigiu (și nu *rapacitatea*). Diversele tabuuri și norme social-culturale, apărute treptat încă în cursul îndelungatei epoci de piatră cioplită (paleolitic), reprezintă răspunsuri *adaptative* ale omului la dificultățile și la primejdiile vieții cotidiene. „Cultura" (în sensul larg al acestui cuvînt) este forma superioară de adaptare și de evoluție a vieții, forma specifică a lui *homo faber* (creator de unelte), a

[1] Obligația căsătoriei *între grupe* alcătuiește un fundament de cooperare (economică etc.).

lui *zoon politikon* (animalul social), al unui animal *sapiens* („maimuța înțeleaptă" [1]).

Contradicțiile dintre comportamentul *cerut de societate* și cel conform pulsiunilor lăuntrice înnăscute au fost analizate în alți termeni de către psihologia secolului al XX-lea. S. Freud a vorbit despre *principiul* înnăscut *al plăcerii*, căruia i se opune *principiul realității*. În procesul educației, persoana umană *interiorizează* normele sociale, constituindu-se un „judecător intern", uneori excesiv de sever cu tendințele instinctuale. Este așa-numitul *super ego*, atent la fondul instinctual libidinal, numit *id*. Pulsiunile se pot *detensiona* prin mecanismul numit *sublimare*, liberîndu-se în vis, în acte și activități simbolice etc. Pornind de la aceste principii plauzibile, S. Freud a tras însă concluzia că societatea *se opune* fericirii umane! În realitate, Freud a absolutizat unele condiții proprii societății capitaliste și, în general, ale societății organizate pe exploatare. După cum a arătat ulterior Fromm, societatea bazată pe concurență nu permite manifestarea plenară a tendințelor creatoare și *de dragoste* ale omului (deci accentul nu trebuie pus pe exprimarea instinctului sexual). H. Marcuse a examinat perspectiva unei *sublimări nonrepresive*, ducînd la o muncă de tipul jocului și la trăiri de tip estetic, eroul mitologic reprezentativ fiind Orfeu (și nu Prometeu); în orice condiții de *umanizare a eros*-ului, sexualitatea este compatibilă cu ordinea și cu armonia socială.

Dealtfel *societatea* are nevoie de sexualitate, chiar dacă n-ar fi decît pentru funcțiunile sale

[1] Expresia aparține biologului român B. Stugren.

„demografice", procreative. Dar, așa cum este ușor de înțeles, îndeplinirea acestor funcțiuni este însoțită de o întreagă restructurare a relațiilor și a reacțiilor afective, salutară din punct de vedere social. *Eros*-ul însuși este o desfășurare și o educare a reacțiilor afective *pozitive*. De aceea societatea nu generează numai tabuuri și interdicții, ci și recomandații și obligații. Sexualitatea este *instituționalizată*, mai ales sub forma căsătoriei. Cele mai multe coduri etice vestejesc abținerea de la întemeierea unei familii sau de la procreație. Numeroase coduri juridice sancționează homosexualitatea, care este o formă sterilă (biologic) a relațiilor sexuale. Așa cum am mai repetat, *normele* de comportare suplinesc la om tăria și precizia instinctului sexual, orientîndu-l spre ceea ce poate fi util din punct de vedere social.

S-ar putea spune [1] că individul uman este supus unei împătrite rețele de condiționare a acțiunii: cauzalitatea „naturală" (determinarea *nomologică*, de exemplu fiziologia sa); motivația psihologică; informațiile cognitive; normele sociale explicite care obligă și constrîng și un anumit sistem de valori (*condiționare normativ-axiologică*). Individul dispune de libertate reală în măsura în care poate selecta din mulțimea acțiunilor imaginate sau preconizate doar acțiunile care nu contravin legilor naturii, legilor sociale obiective și normelor care-i prescriu comportarea.

Un cuvînt și despre psihosociologia dihotomiei sexuale. Dintr-un punct de vedere androcentric, S. Freud a crezut că a descoperit la femei un

[1] După filozoful român Cornel Popa (1969).

„complex de inferioritate", generat de constatarea unei „incompletitudini" corporale : fetița își dă seama că băiatul are „în plus" un organ sexual apendicular și dezvoltă consecutiv invidie și o dorință particulară de a-l avea. A. Adler a descris la unele femei încercarea de a depăși un „complex de inferioritate" generat de conștiința că ar fi „sexul slab", manifestări etichetate drept *protest viril*. Rădăcina psihosocială a unor astfel de comportări și de interpretări se găsește în inferioritatea *socială* a femeii, în societatea capitalistă, inferioritate derivată din modul de viață patriarhal. Cercetări etnografice au arătat (Ashley Montagu) că la unele popoare exotice („primitive") bărbații sînt cei care au un complex de inferioritate față de femei (capabile „să nască" viață), complex care poate duce la mutilări ale organelor sexuale (pentru a le semăna). Mișcarea de emancipare a femeilor, lupta lor pentru a dobîndi drepturi sociale *egale* cu ale bărbaților fac parte (așa cum a argumentat încă la sfîrșitul secolului al XIX-lea celebrul autor marxist A. Bebel) dintr-o luptă de lichidare a exploatării omului de către om. Ea este o luptă progresistă și pentru că în felul acesta se liberează pentru producția materială și spirituală imense energii creatoare latente (sau utilizate într-un mod rutinar, elementar, gospodăresc). În această mișcare de emancipare se întîlnesc și forme neautentice, cum ar fi tendința de imitare a bărbaților (de exemplu în fumat), de renunțare la feminitatea exterioară și comportamentală, de refuz al maternității sau chiar al dragostei etc.

Scanned with OKEN Scanner

„Punctul de vedere" mitologic și metafizic

Dihotomia sexuală M-F a fost pusă în corespondență cu diferitele *opoziții polare* pe care mintea omenească a crezut că le poate descoperi în natură și în societate. *Atracția sexuală* a fost privită ca un prototip al atracțiilor din cosmos (sau ca o expresie semnificativă a unui principiu universal de atracție). *Fecundarea* biologică a fost luată drept simbol al interacțiunilor creatoare și pusă în corespondență cu ele. Aproape toate mitologiile vorbesc despre opoziții polare, despre depășirea lor în acte cosmogonice. Metafizici tradiționale vorbesc despre „feminin" și „masculin" ca despre principii constitutive universale. În vechea filozofie chineză, aceste două principii sînt faimoasele *yiang* și *yin*. În conformitate (probabil) cu statusul social al sexelor, principiul masculin a fost considerat ca eminamente activ, dinamizator. În *Metafizica* sa, Aristotel vorbește despre „formă" și despre „materie", susținînd că materia dorește forma „așa cum femela dorește masculul".

În mitologiile bogate găsim întruchipări multiple ale principiilor M și F. În categoria M intră Soarele și cerul, ziua, viața, fulgerul, lumina, focul, sănătatea, înălțarea. În categoria F intră apa și Pămîntul, Luna, noaptea, moartea, somnul, boala, cufundarea. De ce oare categoria F cuprinde și elemente negative? Este aceasta o simplă expresie a unor tendințe misogine (într-o societate an-

drocentric-androcratică) sau a unei „raționalizări" (justificări *pro domo)* a inegalității *sociale* a sexelor ? Probabil că este mai mult decît atît : este expresia unei anumite temeri în fața femeii, mandatara principală a forțelor biologice procreatoare.

În epoca prescriptică a istoriei (ca și în sînul populațiilor primitive contemporane, de culegători), accentul valoros revine categoriei F, pentru că ea simbolizează fertilitatea vegetației și a faunei. Primele zeități sînt feminine și sînt considerate mame ale lumii (arhegone). De la statuetele paleolitice pînă la zeițele Demeter a grecilor, Astarte (Ișțar) a babilonenilor, Ceres a etruscilor, Isis a egiptenilor, se întinde galeria zeităților *materne.*

Unii autori au vorbit despre o eră „uterină" a culturii, corelată pe plan social-economic cu matriarhatul (și cu ginocrația). Odată cu dezvoltarea agriculturii, cu apariția uneltelor și armelor metalice, cu întemeierea cetăților, popoarele intră într-o eră „phallică"[1], corelată cu patriarhatul și cu androcrația. Zeitățile esențiale iau acum (și de acum) o înfățișare masculină : Iupiter, Apolo. Simbolul fecundității devine *phallus*-ul ; însă *phallus*-ul erect (*ityphallus)* dobîndește o a doua semnificație : *logos*, aspirație spre înălțimi și spre spiritualitate, *în opoziție cu proliferarea vegetală a vieții*, oferită de femeie. *Magna Mater*, zeița unică și sacră de altădată, începe a dobîndi o sumedenie de fețe. Ea poate fi Eva biblică sau Pandora mitologiei elene, acuzată deci de ansamblul rele-

[1] De la *phallus* = organ sexual masculin (OSM).

lor și al suferințelor vieții terestre. Femeia poate fi numai seducătoare, vrăjitoarea plină de farmec, care împiedică desfășurarea *logosului*, oferind în schimb voluptate. Afrodita (Venus) devine amanta zeului distrugerii și al violenței (Ares-Marte, războinicul). Altă ipostază zeificată a feminității este însă înțelepciunea (*sophia*), personificată în imaginea Pallas-Athenei, cea născută din capul lui Iupiter-Zeus. Alta este virginitatea infecundă, narcisistă, „lunară" a Dianei, cu atracția ei rece și sterilă. Aceste tipuri feminine, înscrise în simbolistica mitologiilor olimpice, sînt modele „clasice" ale artei și literaturii.

După unele mitologii, în haosul primordial, categoriile M și F erau contopite, amestecate. Cosmosul, ordinea lui, le-a separat în opoziție polară, dînd formă universului. Din această separare se naște o tensiune *erotică*, care, dacă ar fi liberată oricum, ar anula opozițiile ordonatoare, ar readuce haosul primordial. Iată de ce *eros*-ul poate fi privit și ca un principiu anticosmic, generator de haos, o forță demoniacă, blestemată. Dar, *dozat* și dirijat prin reguli și procedee magice, el ar putea fi o forță binecuvîntată, *regeneratoare* și *generatoare* de fire și de viață. Iată încă un motiv (cultural) pentru care sexualitatea umană trebuie normată. În viziunile mistice-mitice-magice, existența universului și cea a vieții au fost considerate ca efecte ale unor nunți sacre (hierogamii) între

elementele active ale cerului și elementele pasive ale pămîntului. Unirea sexuală a oamenilor era privită și ea ca o fărîmă de hierogamie ; sexualitatea era înțeleasă ca un mijloc magic de încadrare în univers și, în același timp, ca o „unealtă" magică de invocare a fertilității ! Acesta pare a fi motivul spiritual al unor *rituri orgiastice,* care, privite sub unghi pur comportamental, ar părea simplu desfrîu, promiscuitate. Din punctul de vedere al concepțiilor mitice tradiționale, sexualitatea umană trebuie înțeleasă ca un ritual.

Menționăm prezența în unele mitologii a tipului ambisexual, *androgin.* Într-un dialog celebru rămas de la Platon se povestește despre omul inițial, ambisexual, puternic și nemuritor. Invidiind puterea și nemurirea lui, Zeus l-a despicat în două cu un fulger. Jumătatea M caută de atunci mereu, prin *eros,* jumătatea F pentru a se reuni cu ea și a regăsi împreună nemurirea. Unirea „jumătăților" proiectează însă această nemurire asupra descendenților și nu asupra cuplului. Eros-ul antrenează pe muritori ca un simbol al vieții, care „se naște spre a muri și moare spre a se naște".

O „mitologie" contemporană se găsește în unele opere ale lui S. Freud. În lucrări metafizice scrise la bătrînețe, S. Freud a postulat existența unei forțe unificatoare și creatoare (de viață), *eros,* care se opune unei tendințe universale (cu întruchipări instinctuale) către detensionare, distrugere și repaus, moarte : *Thanatos* [1]. În această

[1] Lui *libido* i s-ar opune un *mortido.*

viziune speculativă, S. Freud este şi el tributar tendinţei mitologice de a gîndi în opoziţii bipolare.

Punctul de vedere al culturii

Paginile precedente au avut drept scop să convingă pe cititor de diversitatea şi de vastitatea problematicii şi a implicaţiilor sexualităţii umane. Dacă afirmăm că viaţa sexuală este şi trebuie să fie un act de *cultură,* nu o facem de dragul frazelor izbitoare. Educaţia sexuală trebuie să cuprindă indicaţii asupra diferitelor aspecte biologice, psihologice, sociale, istorice şi culturale ale dihotomiei M-F, ale *eros*-ului şi ale comportamentului biosocial al sexelor.

Dimorfismul sexual este accentuat (sau atenuat) prin îmbrăcăminte, care „marchează" apartenenţa la sex, ascunde unele zone cu semnificaţie sexuală şi reliefează unele „semnale-cheie" ale instinctului sexual (cum ar fi unele elemente de contur ale corpului feminin). O întreagă artă a cosmeticii şi a parfumurilor intervine în întreţinerea unei anumite „tensiuni sexuale" în societatea umană şi contribuie prin mijloace artificiale la selecţia sexuală.

Este de subliniat că artele plastice figurative fac uz larg de caracteristicile diferenţiale de sex, deşi de obicei ocolesc cu grijă, genitalitatea. Această distincţie între *sexualitate* şi *genitalitate* va face obiectul unei dezvoltări speciale.

Scanned with OKEN Scanner

Erotica este un capitol al vieții umane, nu numai atenționat preferențial în cadrul artelor, dar și *dezvoltat* în concret cu ajutorul acestora. Dragostea oamenilor de astăzi este nu numai *exprimată* în literatură sau în cinematografie, dar se și *desfășoară* după unele „modele" răspîndite în masă prin intermediul acestor mijloace de difuzare a culturii. Asupra acestui aspect vom avea ocazia să ne oprim la momentul potrivit.

2

Sex-sexualizare -sexúalitate

Am văzut că fenomenele de sexualitate au drept condiţie o deosebire (diferenţiere) polară a materiei vii, aparţinînd unei specii biologice. Un grad suficient de polarizare generează o atracţie *de tip erotic*, graţie căreia opoziţia devine procreatoare (şi creatoare în sens comportamental). Sexele sînt opuse şi identice totodată : *opuse* prin caracteristicile de sexualizare şi *identice* prin fondul de caracteristici comune speciei. Sexele sînt *coactive* în opoziţie şi *coadecvate* în identitate, apte de a acţiona împreună în relaţii sinergice şi simpatetice. Opoziţia în identitate poate fi analogată pînă la un punct cu cea a mîinilor (dreaptă şi stîngă).

Importanţa fundamentală a funcţiunii procreatoare explică de ce sexualitatea este descrisă în tratatele de biologie la capitolul „reproducere". Or-

Scanned with OKEN Scanner

ganele strict legate de reproducere (dar care pot avea şi alte funcţiuni) sînt organele *genitale*. (generatoare). *Sexualizarea* interesează însă întreg organismul. Confuzia dintre *sexualitate* şi *genitalitate* se întîlneşte nu numai în mentalitatea curentă populară, ci şi în expunerile ştiinţifice prea schematice. Ea poate fi la rădăcina unei atitudini greşite faţă de sexualitatea proprie sau a altor oameni, cu repercusiuni asupra desfăşurării vieţii sexuale.

Dacă despre *sex* şi despre *genitalitate* putem vorbi cu referire atît la om, cît şi la animale, despre *erotică* nu putem vorbi decît cu referire la om. Sensul pe care-l dăm acestui cuvînt se cere şi el precizat. *Eros*, în accepţia cea mai largă, cuprinde sexualitate şi genitalitate, dar legate de psihismul evoluat, şi dragoste legată de sexualitate. Sferele noţiunilor „erotică" şi „genitalitate" se încrucişează. *Eros*-ul nu este nici preludiul, nici ambianţa necesară CS. Dragostea pentru o persoană de alt sex nu implică neapărat un CS ; atracţia, tensiunea şi interacţiunea erotică pot avea o valoare în sine şi în afara CS, dar activitatea sexuală cu CS poate avea şi alte mobiluri decît *eros*-ul, cum vom vedea mai departe. Procreaţia presupune sexualizare şi genitalitate, dar nu neapărat *eros*. Sexualitatea exprimată prin genitalitate nu este neapărat procreativă, şi aceasta nu numai în cazul sterilităţii (patologice), ci şi în toate cazurile în care i se dau alte finalităţi în legătură cu interesele individului, mai curînd decît cu interesele speciei. Dar nici procreaţia umană

(într-o măsură tot mai mare act conștient și deliberat) nu are numai finalitate biologică, de specie. Interesele demografice ale unui grup social (de exemplu conservarea neamului) nu sînt, propriu-zis, interese ale speciei. Dorința unei persoane de a avea un copil care să-i perpetueze numele este o finalitate a *omului social* și nu a omului biologic [1]. Medicul poate recomanda unei bolnave hiperfoliculinice o sarcină ca pe un medicament ; este o procreație în interesul fiziologiei individuale. Exemplele s-ar putea înmulți, însă cele expuse sînt suficiente pentru a ne feri de o schematizare prea simplă a sexualității umane.

Fiecare dintre noi avem un *sex civil*, care este trecut în actul de naștere și în buletinul de identitate, în virtutea căruia societatea în care trăim ne conferă anumite drepturi și ne impune anumite obligații. Firește, *sexul civil* apare ca un fenomen mai presus de voința oamenilor, impus de natură ; nimeni nu ne întreabă dacă am vrut sau vrem să fim M sau F. Există însă cazuri în care persoana umană nu este mulțumită de sexul ei civil. În societățile androcratice, cazurile sînt mai frecvente la femei. Cazurile *dramatice* se rezolvă de obicei vestimentar, alcătuind *travestismul*. Schimbarea sexului corporal, premisă a schimbării statusului civil de sex, nu este posi-

[1] Mai mult, este o aspirație legată de nevoia de „nemurire".

bilă în specia umană [1]. Unii au recurs la ajutorul chirurgiei (mutilante sau plastice) [2] şi al endocrinologiei, pentru a obţine o *aparenţă* de caractere somatice ale sexului dorit (opus). Asemenea situaţii sînt însă excepţionale.

Sexul civil se stabileşte prin examenul morfologic sumar, exterior, al nou-născutului. Dimorfismul organelor genitale este suficient de clar la om pentru a permite un diagnostic de sex, în imensa majoritate a cazurilor, chiar de către omul simplu, de către „omul de pe stradă". Trebuie însă avută în vedere şi eventualitatea unor malformaţii care pot să inducă în eroare. Ele pot apărea din cauze genetice sau în urma unui dezechilibru hormonal al mamei ori al fătului (tumori, tratamente endocrine imprudente). *Sexul genital* este precizat în mod curent prin constatarea prezenţei vulvei (la fetiţe), a penisului şi a scrotului cu testiculi (la băieţi). Uneori o hipertrofie clitoridiană poate simula un penis, iar o fantă perineală la băiat ori un hipospadias [3] pot simula o vulvă. Precizările *ştiinţifice* cer constatarea prezenţei gonadei specifice : testicul ori ovar *(sex gonadic)*. Cazuri dificile rezultă din retenţia abdominală a

[1] Există specii de vertebrate inferioare cu sex labil. La păsări, unde întîlnim un hermafroditism anatomic latent (organe heterosexuale atrofice), s-au descris cazuri spontane sau experimentale de schimbare a sexului.

[2] *Mutilante* — pentru extirparea organului nedorit (de exemplu penis, mamele) ; *plastice* — pentru confecţionarea unui simulacru de organ dorit (vagin, penis, mamelă).

[3] În hipospadis, uretra se deschide pe faţa inferioară a OSM.

testiculului (criptorhidie) [1]. La cercetarea exploratoare chirurgicală sau la cea exploratoare necroptică se urmăreşte şi prezenţa şi integritatea a ceea ce anatomiştii numesc *tractul genital*: sistemul de canale şi de anexe ale lor care conectează gonada (producătoare de gameţi: ovul şi spermatozoid) cu exteriorul. Sexul stabilit pe aceste baze se numeşte *sex gonoforic*. Sexul F trebuie să aibă trompe, oviducte, uter, vagin; sexul M — canal deferent, vezicule seminale, canale ejaculatoare, prostată.

Înfăţişarea corporală generală caracteristică unui sex sau altuia se evidenţiază abia după pubertate, însă unele detalii preexistă şi la nou-născut, putînd fi puse în lumină, de exemplu, prin măsurători antropometrice [2]. Este *sexul somatic*, despre care vom vorbi mai pe larg peste cîteva pagini. Aici notăm doar că, în absenţa factorilor hormonali de sexualizare, aspectul general somatic (dar şi unele detalii de tract genital) sînt (rămîn) mai aproape de aspectul *feminin*. S-ar mai putea spune că „forma" specifică de specie este (la om) de tip feminin.

Am menţionat în capitolul precedent că sexualizarea somatică depinde în mare măsură de hor-

[1] Gonada M se dezvoltă intraabdominal şi migrează în scrot prin canalul inghinal, punct de mică rezistenţă a peretelui abdominal, unde se pot constitui (ulterior) hernii (hernieri ale intestinelor etc.). Migraţiunea testiculară asigură spermatogenezei un optim de temperatură (temperatura intrascrotală este mai scăzută decît cea intraabdominală).

[2] *Grupul* de nou-născuţi M poate fi deosebit de *grupul* de nou-născuţi F pe aceste baze, dar *diagnosticul individual* este mult mai greu de făcut.

monii sexuali. Dozări hormonale ar putea defini un *sex hormonal*. Dar fiecare sex este producător de androgeni, ca și de estrogeni[1] ; sexul hormonal poate fi stabilit ca rezultat al unui „bilanț" ; sexul nu depinde numai de *cantitatea* de hormoni, ci și de *receptivitatea* țesuturilor : există specii la care M elimină cantități mai mari de estrogeni decît F.

Sexul este realizat prin „instrumente" chimice, cum sînt hormonii, dar este „determinat" (de fapt programat) prin mecanisme cromozomiale (determinism singamic). Este natural să vorbim despre un *sex cromozomial*, care poate fi stabilit prin cercetarea amănunțită și prin numărarea cromozomilor[2]. Surpriza adusă de cercetări în serie a fost constatarea frecvenței apreciabile cu care se întîlnesc cazuri aberante în care numărul și formula cromozomilor sexuali sînt deviate de la normal. Sînt efecte ale unor perturbări în mecanismul diviziunilor celulare sau al fecundației. Alte cazuri aberante sînt cele în care individul este un „mozaic" de celule de „sexe" diferite ; cercetări mai vechi de biologie au identificat aberații de tip „mozaic" la unele animale. În așa-numitul *ginandromorfism* al flururilor, o jumătate a corpului are un anumit sex somatic, iar cealaltă, care

[1] Hormonii sexuali de la adult (numiți curent *androgeni* și *estrogeni*, deși ultimii ar putea fi numiți mai adecvat *ginogeni*), ca și alți hormoni secretați în prealabil în timpul perioadei embriofetale de către gonade, intervin hotărîtor în formarea și dezvoltarea tractului genital, deci în determinismul sexului gonoforic.

[2] De obicei această operație se face pe celule din sînge.

trebuia să fie simetrică, are caracterele sexuale morfologice ale sexului opus.

Faptul că la om cromozomii au un rol însemnat în programarea sexualizării, explică de ce sexul poate fi recunoscut și printr-un examen global al nucleului celular. Se poate vorbi de un *sex nuclear* sau *cromatinian*. Anume, substanța nucleară, avidă de coloranți bazici (cromatina), prezintă la sexul F, lipit de membrana nucleară, un corpuscul descris pentru prima oară de Barr, care îi poartă numele. Corpusculul Barr există într-un procent neînsemnat de celule la M [1].

Se înțelege că „stabilirea științifică" a sexului *adevărat* poate fi dificilă în cazurile netipice, din fericire relativ rare. Asemenea erori ale mecanismelor genetice duc la indivizi care nu sînt fecunzi pe plan biologic (nu pot avea copii), dar care pot avea viață sexuală, probleme erotice și pot fi fecunzi pe plan social-cultural. Cromozomii sînt numai purtătorii unor „pachete" de gene sexualizatoare, și asemenea gene există nu numai în cromozomii speciali (hderocromozomi, X și Y), ci în toți cromozomii. Aceste gene pot avea o *forță* diferită de la o rasă la alta. Am putea vorbi de aceea despre un *sex genetic*, în mod uzual confundat cu sexul cromozomial.

Vom adăuga că se poate vorbi și de un *sex psihic*, deși problema existenței unor trăsături psihologice specifice, ca expresie *directă* a sexului genetic, cromozomial, hormonal, somatic, este

[1] În mod curent, sexul cromatinian se cercetează pe celule recoltate simplu prin raclarea mucoasei bucale sau pe biopsii de piele etc.

(așa cum am văzut și vom mai vedea) obiect de controversă. Acest „sex psihic" trebuie considerat nu numai sub aspectul atitudinilor, stimulului mintal etc., ci și sub aspectul *tendințelor* sexuale și erotice (libido). Probabil că libidoul are diferențe calitative după sex ; nu trebuie să neglijăm, firește, și *orientarea* sa (către M sau F), deși acest caracter este în mare măsură dependent de biografia individului. Oricum, cînd un individ cu un anumit sex civil are orientări homosexuale, este interesant să se facă explorări pentru a i se determina sexul somatic, gonoforic, gonadal, hormonal, cromatinian și cromozomial, deoarece s-ar putea ca, *în realitate*, să nu aibă sexul biologic cu care a fost înregistrat în actele de stare civilă.

Sexul social este cel determinabil pe baza atitudinii sociale a individului, care adoptă statusul și rolul unui sex sau al altuia. În societățile androcratice întîlnim și femei cu caracter dominator, ca și bărbați necombativi, obedienți. Pe plan microsocial, familial, întîlnim cupluri în care „cîntă cocoșul" și altele în care „cîntă găina". Asemenea situații, aparent paradoxale, nu ar fi posibile dacă la baza *personalității sexuale* a fiecăruia dintre noi nu s-ar găsi un grad variabil de *ambisexualitate* și de *ambiguitate* sexuală, dacă sexualizarea nu ar fi și ea un proces eminamente dialectic.

Poate că această situație este o „amintire" a hermafroditismului de la viețuitoarele primitive ; poate că ea are un înțeles mai adînc, alcătuind o contradicție inerentă vieții evoluate. Fapt este

că în dezvoltarea embrionară apar nu numai mecanisme comune de diferențiere, ci și schițe ale *ambelor* gonade și tractusuri. Factorii de diferențiere sexuală nu lucrează numai după modelul „sculptării" într-un material inform, ci și după modelul *alegerii* dintr-o schiță ambivalentă. Prezența de caractere sexuale *net diferențiate* însemnează în realitate reducerea la stare de rudiment sau rămînerea în stadiu minor a caracterelor *heterosexuale*. Bărbatul nu este lipsit de glande mamare sau de estrogeni; femeia nu este lipsită de androgeni și uneori de o ușoară pilozitate pe față și pe membre (ceea ce displace prin referință la standardele somatice de feminitate). Abundența de caractere heterosexuale definește stările *clinice* de ambisexualitate (sau intersexualitate), o variantă extremă (rarisimă) fiind pseudo-hermafroditismul. *Prezența* acestor caractere poate fi judecată mai întîi din punctul de vedere al *determinismului* sexualizării: „instrumentele" de care dispune natura nu sînt riguros specifice și absolut perfecționate; de exemplu diferențele chimice dintre hormonii androgeni și cei estrogeni sînt relativ mici (iar enzimele celulelor animalelor superioare sînt capabile să realizeze interconversiuni [1]). Ea mai poate fi judecată din punctul de vedere al *echilibrului* sexualizării: între factorii F și M există un antagonism parțial; extremismele sînt periculoase și factorii heterosexuali „reglează" sexualizarea, situînd-o într-un cadru

[1] Se explică astfel de ce uneori tratamente cu androgeni aplicate femeilor hiperfoliculinice nu dau rezultatele așteptate: organismul unor femei poate converti androgenii în estrogeni.

optim. Hiperbărbatul ar putea să fie o brută; hiperfemeia, o ființă prea dependentă de oscilațiile hormonale periodice ale propriului organism; hiperestrogenia (hiperfoliculinismul) este dăunătoare, putînd genera formații tumorale (fibrom uterin, cancer mamar etc.). De aceea am susținut mai demult că trebuie să ne preocupe — ca medici — nu numai stările de *insuficientă diferențiere sexuală* sau de ambisexualitate (femei cu „virilism" pilar și bărbați cu ginecomastie [1]), ci și stările prin insuficiență de caractere heterosexuale. Dacă privim prezența caracterelor heterosexuale *atenuate* din punctul de vedere al biologiei *generale* a organismului (și nu numai din punctul de vedere al biologiei *sexualității* sale), echilibrul dintre factorii F și M poate primi și alte semnificații. De exemplu, se știe că sexualizarea M sau F predispune la anumite boli (boli *sexotrope*: androtrope și, respectiv, ginotrope); astfel M predispune la arterioscleroză. S-a constatat că bărbații care fac mai precoce accidente coronariene (consecință a arteriosclerozei) elaborează o cantitate mai mică de estrogeni decît cei cu coronare mai puțin predispuse la uzură. Un asemenea punct de vedere ne duce la considerarea cu mai multă atenție a caracterelor heterosexuale *psihice* din fiecare dintre noi. Problema mai poate fi examinată și dintr-un punct de vedere *bioreutic*, din perspectiva modificării continue a vieții din organism în „cursul" vîrstelor [2]. Atunci se poate

[1] Ginecomastia este dezvoltarea la bărbat a unei glande mamare „de tip feminin".

[2] *Panta rei* = totul curge (Heraclit).

admite că dominanta de sexualizare *se schimbă* în cursul ontogenezei. Marele endocrinolog spaniol G. Maranon a susținut că în ontogeneza umană există o tendință de trecere F → M. La băiat ar exista o fază tranzitorie de feminitate în prepubertate. La femeie, trecerea spre masculinitate s-ar petrece mai tîrziu, în perioada menopauzei. Este o simplă ipoteză.

Sexul genital tipic este cel descris în cărțile de anatomie și de fiziologie. Să reamintim pe scurt care sînt organele din „sfera genitală". Unele dintre ele sînt organe *interne*, altele sînt vizibile la exterior (sau din exteriorul corpului), fiind organe *externe*. Reamintirea acestor noțiuni de anatomie este necesară pentru înțelegerea dinamicii sexuale și pentru corecta „folosire" a propriilor organe sexuale. Acum circa 150 de ani, Honoré de Balzac scria (în *Fiziologia căsătoriei)* că „nici un bărbat n-ar trebui să se însoare înainte de a fi disecat cel puțin o femeie". Acest aforism, oarecum macabru și impregnat cu androcentrism, trebuie înțeles ca o subliniere a importanței cunoștințelor *anatomice* pentru înțelegerea unor aspecte din *personalitatea* umană. Un sexolog român, C. Colonaș, a adăugat aforismul complementar : „Nici o femeie n-ar trebui să se mărite înainte de a fi disecat cel puțin un bărbat". Din fericire, putem învăța anatomie și după planșe și nu neapărat lucrînd pe un om mort. Totul este să fim convinși că viața sexuală necesită cunoașterea trupului cel puțin în măsura în care conducerea unui automo-

bil necesită cunoştinţe de mecanică a vehiculului. Nici un stat de pe glob nu eliberează certificate de şofer înainte ca autorităţile să se convingă prin examen special de prezenţa unor astfel de cunoştinţe ; dar nici un stat de pe glob nu cere oamenilor care vor să se căsătorească atestarea prezenţei unui minim de cunoştinţe de sexologie.

Mai întîi este nevoie de o explicaţie, ca răspuns la eventuala întrebare : de ce organele genitale sînt la om *aşa şi nu altfel ?* Viaţa celulară se desfăşoară în mediu lichid : contopirea gameţilor are nevoie de un astfel de mediu. Viaţa a apărut şi s-a dezvoltat în mediu acvatic (în mări şi oceane) şi în acest mediu gameţii se pot întîlni dacă sînt pur şi simplu eliminaţi „undeva" în afara corpului genitorilor (părinţilor). Viaţa primitivă lasă această întîlnire la voia întîmplării. Viaţa acvatică mai evoluată *localizează* emisiunile de gameţi : astfel, la peşti, F depun icrele (ovulele), iar M elimină laptii în imediata apropiere a icrelor. Viaţa a evoluat spre trepte mai înalte în mediul uscat : terestru şi aerian. Pentru a se asigura întîlnirea şi contopirea gameţilor, ea trebuie făcută tot în mediu lichid. Acest mediu lichid este realizat de către secreţii corporale. Gameţii M sînt conţinuţi într-un *lichid seminal*. În felul acesta, „am justificat" existenţa spermei (pe care o vom nota prescurtat prin LS).

Progresul vieţii merge mînă în mînă şi cu asigurarea nutritivă şi protectoare a produsului de concepţie. Oul se poate dezvolta în afara organismelor parentale (de exemplu la cele mai multe insecte, la reptile şi la păsări) sau *înăuntrul* orga-

nismului matern (care va naşte pui vii : *viviparitatea* celor mai multe mamifere). Aceste organisme au nevoie de containere prevăzute cu proprietăţi de cuibărire (nidare) a oului şi cu proprietăţi de nutrire (apare şi se dezvoltă *placenta*). Un astfel de container este *uterul* [1]. Oul trebuie să ajungă în uter (unde se nidează) gata fecundat. Aşadar LS trebuie introdus în corpul F, suficient de adînc, astfel ca androgameţii să poată înota pînă la ovul [2]. Pentru aceasta trebuie să existe la M un organ de penetraţie care să vehiculeze LS, iar la F un organ care să-l primească. Trebuie ca procesul de „unire" a gameţilor să fie mimat, la nivel de organisme, printr-o „unire sexuală" (numită curent tot *fecundaţie*), adică printr-un *act fiziologic*, care stabileşte temporar o *legătură anatomică* între M şi F. Este actul de *copulaţie*, numit şi *congressus*, *coitum*, act sexual, contact sexual (îl vom desemna pe scurt, aşa cum am făcut-o şi pînă acum, prin CS). De fapt CS este

[1] Popular : *mitră*. Dar termenul popular are aceeaşi origine latină ca şi cel ştiinţific (bolile uterului se numesc *metropatii*, hemoragiile uterine se numesc *metroragii* etc.). Medicina foloseşte însă şi neologisme derivate din limba elină : extirparea uterului se numeşte *histerectomie*. Termenul de „histerie", cu care desemnăm o anumită nevroză, se explică prin ideea greşită a celor antici după care histeria (prescurtat : HY) ar avea legătură cu uterul. În realitate, HY n-are legătură cu uterul şi se întîlneşte şi la bărbaţi.

[2] Ovulul vine în întîmpinarea androgameţilor, mişcîndu-se în oviduct *către* uter. Deci spermatozoizii trebuie să traverseze uterul şi să se angajeze în „anexele" acestuia. Uneori se poate întîmpla ca oul (fecundat) să se oprească în afara uterului sau să cadă în cavitatea peritoneală, unde se dezvoltă, aducînd riscuri organismului matern : *sarcina extrauterină*.

o *pătrundere* a unei părți anatomice din organismul M în interiorul organismului F pentru a depune *celule specializate,* mesageri genetici microscopici în vederea *fecundației interne.*

Detalii asupra a ceea ce se petrece cu oul fecundat și cu containerul uterin, cu organismul F, care devine, la rîndul său, un container pentru acest container interesează obstetrica. Sexologia, în înțeles mai restrîns, se interesează de procesele legate de CS, care poate sau nu să aibă consecințe procreatoare, dar care (cum știm), încă de la animalele superioare, dobîndește și alte funcțiuni pentru specie, pentru individ, pentru grupul de viețuitoare în care este încadrat individul. Ca atare, ne interesează mai mult acele organe din „sfera genitală" care au atît funcțiuni genitale (procreative), cît și alte funcțiuni.

La bărbat, gonadele (o pereche de testiculi) sînt conținute într-o pungă de piele și mușchi, scrotul, cu situație exterioară. Testiculii sînt organe cu o mare sensibilitate dureroasă ; o lovitură puternică poate determina reacții vegetative intense, pînă la leșin și moarte. Spermatozoizii produși aici au de făcut un drum lung prin canale fine (epididim, canalul deferent), ajungînd să traverseze o porțiune pelvină a abdomenului și să fie diluați în LS, produs de glande speciale : veziculele seminale și prostata. Secreția lor se acumulează pînă în momentul CS [1], cînd este aruncată în „exterior" (fiziologic, în interiorul organismului F) prin canalul care centrează axial organul de copulare : *penis* (*phallus,* OSM). Acest canal

[1] Există și emisiuni spontane, de exemplu, poluțiile.

nu este decît porțiunea terminală a uretrei, prin care se elimină (tot discontinuu) și urina [1].

OSM este un organ ingenios construit: spongios, cu cavități care se pot umple cu sînge, devenind mai mare, mai dur și orientat oblic în sus; numai în această stare (erectă) este apt pentru copulare. Extremitatea sa (glandul) este un adevărat organ de simț specializat: pielea este subțire și extrem de sensibilă la frecare, care produce reflex o susținere și o întărire a erecției și, subiectiv, senzații voluptoase specifice. Excitațiile recepționate se însumează în centrii nervoși ai măduvii spinării (și în centrii superiori) declanșînd la un moment dat reflexul de golire (sub presiune) a LS acumulat: este *ejacularea* (pe care o vom nota cu E).

La femeie, organul adaptat pentru pătrunderea OSM este vaginul (V), un fel de „teacă" extensibilă (care, în afara CS, are deci o cavitate numai „virtuală"). În porțiunea superioară a V coboară gîtul *(colul) uterin,* cu un canal prin al cărui ori-

[1] Calea finală comună a unui produs prețios de secreție (LS) și a unui produs de „excreție" (dejecție) contribuie la „deprecierea" sexualității ca un „lucru puțin curat". Ea se explică prin determinismul embriologic înrudit al organelor excretoare și al gonadelor și prin faptul că atît LS, cît și excretele se cer aruncate *în afară.* Situația nu este *generală* în lumea vie, ci este *particulară* vertebratelor (superioare). Oricum, ea impune măsuri suplimentare de curățenie în viața sexuală. Din punct de vedere patologic, justifică apariția specialității medicale *urologice,* care la bărbat, se ocupă cu „aparatul urogenital". Conexiunile urogenitale sînt mai mari la M decît la F. Afecțiuni ale aparatului genital pot perturba funcțiunea excretorie (de exemplu adenomul de prostată duce la retenția urinii în vezică).

ficiu inferior pot intra spermatozoizii, ajunşi în cavitatea *corpului uterin* prin orificiul său superior. Porţiunea vaginală a colului uterin dă, la tuşeul medical, impresia ca cea de atingere a unui bot (*museau de tanche*). Intrarea în V are o vecinătate anatomică destul de complicată : este *vulva*, organul genital extern F. Intrarea este acoperită de două perechi de falduri cutanate, ca nişte buze (*labiile mici*, mai fine, şi *labiile mari*, acoperite cu păr). Ea este obturată la virgine de o membrană, *himenul*, care poate fi inelară, ciuruită etc. În partea anterioară a acestui complex se găseşte un organ erectil miniatural, structurat similar OSM : *clitorisul*, care, ca şi OSM, este extrem de sensibil la atingeri, care dau senzaţii voluptoase specifice. Tot în acest complex se deschide şi canalul urinar, ca şi glandele descrise de Bartholin, cu rol de umectare şi de lubrifiere. Organul clitoridian poate fi considerat un organ „masculinoid" al femeii.

Ca şi în alte părţi ale corpului, în zona genitală găsim variaţii cantitative şi calitative de dezvoltare : variaţii de diferenţiere, de dimensiune, variante tipologice. Dacă este adevărat că dimensiunile minime ale OSM (penis „în nasture") trădează o gravă deficienţă de sexualizare (de obicei de origine endocrină), nu se poate face nici o corelaţie, în limitele stării „normale", între mărimea OSM şi „virilitate". Dealtfel ceea ce prezintă însemnătate în CS este mărimea şi consistenţa OSM erect şi mai ales caracteristici dinamice-funcţionale, care

Scanned with OKEN Scanner

vor fi expuse în capitolul următor [1]. V (organul copulator feminin) este, cum spuneam, extensibil; el este și elastic și are pereți parțial musculoși-contractili, ceea ce permite, în general, adaptarea la OSM în limitele unor variații care nu sînt excesive. Mai curînd trebuie să atragem atenția asupra primejdiilor legate de un OSM voluminos mai ales la începutul vieții sexuale, la primul CS al femeii (care implică ruptura himenului, defloarea) și în CS violente, forțate (viol). Mai notăm că nu numai extensibilitatea V evită leziunile mecanice rezultate din diferențele de mărime, ci și lubrifierea prin secrețiile glandulare. Acest detaliu arată importanța excitației psihice (cu repercusiuni glandulare) pentru pregătirea unui CS optimal [2]. Elasticitatea V depinde de o bună impregnare hormonală și scade după menopauză (ceea ce impune menajamente la o anumită vîrstă). Situația mecanică a zonei genitale F poate fi grav compromisă în urma nașterilor cu rupturi de perineu (ceea ce impune o corectare chirurgicală).

Mai amintim că între dimensiunile și diferențierea diferitelor porțiuni ale tractului genital pot exista discordanțe. Astfel uterul poate rămîne infantil la o femeie, dealtfel bine dezvoltată, aptă de o viață sexuală normală. O astfel de femeie nu poate rămîne însărcinată, deși ovulează.

Să trecem la o scurtă caracterizare a *sexualizării somatice*. Ne referim la tipurile de adulți la

[1] De aceea nici nu dăm cifre pe această pagină, cifre care nu o dată au creat obsesii și complexe de inferioritate.

[2] Lubrifierea poate fi realizată și prin mijloace artificiale.

Scanned with OKEN Scanner

care sexualizarea s-a manifestat prin apariția caracterelor sexuale *secundare* [1]. Un trup sexualizat poate fi recunoscut, de exemplu, prin prezența pilozității pubiene și axilare (ușor diferită după sexe). Un trup masculinizat are și pilozitate facială (barbă și mustăți), musculatură și osatură mai puternice, umerii mai mult sau mai puțin largi și impunători. Un trup feminizat are rotunjimi datorite căptușelii de grăsime a pielii (mai fină), bazin și șolduri largi, mamele dezvoltate. Femeile au o dezvoltare mai mare a părții trunchiului situată sub diafragm, abdominală, expresie a existenței centrată pe „vegetativ" (în timp ce bărbatul are o existență „animală", musculară, cu priză asupra lumii externe). O bună parte din asemenea efecte morfologice sînt opera hormonilor. Sărăcia în hormoni sexuali duce la alte aspecte, caracteristice eunucilor [2], cum ar fi lungimea disproporțională a membrelor inferioare [3], vocea pițigăiată, pielea flască și palidă. Între *tipul infantil* și *tipul bine sexualizat* (ortosexualizat) se înșiruie, în ontogeneză, tipul puberal și tipul adolescentin. Unele tipuri ale oamenilor adulți sînt *subsexuale*, reținînd caractere infantile sau adolescentine.

[1] Cele gonadale se numesc *primitive*, cele gonoforice *primare*.

[2] Eunucii (păzitori ai haremurilor) erau castrați (li se extirpau gonadele). Starea de insuficiență (nu de *absență*) a gonadelor este asemănătoare (nu identică) și de aceea se etichetează ca *eunucoidism*.

[3] Hormonii sexuali frînează dezvoltarea excesivă a oaselor lungi. Excesul de hormoni sexuali poate determina tipuri constituționale scunde prin membre inferioare mai scurte.

Scanned with OKEN Scanner

Tipurile constituționale (sau *biotipurile*), cercetate prin prisma sexualizării, pot fi raportate la „idealurile" *ortoandric* (M) și *ortoginic* (F). Însă o mare varietate de înfățișări rezultă din combinarea cu alte formule hormonale și de structură morfologică : tipurile arhitectonice corporale pot fi definite după cum predomină tendința spre efilare *(longilinii)* sau spre rotunjime cu oase scurte *(brevilinii)*. Ultimii sînt tipuri mai curînd „viscerale" (viscerotone), cu predominanța vieții vegetative ; primii, tipuri mai curînd senzitive, „cerebrale" *(cerebrotone)*. Un al treilea pol este alcătuit din tipul atletic, muscular (mezomorf). În determinismul variantelor constituționale intervin glande endocrine, cum sînt hipofiza (comandă creșterea dimensională și sexualizarea), tiroida (controlează diferențierea), corticosuprarenala (produce și ea androgeni și contribuie la notele de stenicitate și de tonicitate). Nu vom intra în amănunte [1].

Un bărbat poate fi mai puțin masculinizat (hipoandric) sau excesiv masculinizat (hiperandric), dar hipoandricul este *altceva* decît bărbatul cu note de feminitate ! O femeie poate fi hipoginică sau hiperginică ; dar hipoginica este *altceva* decît femeia cu note masculinoide (de virilitate), iar hiperginica poate fi virilizată (de exemplu atunci cînd ovarul ei secretă paralel cantități mari de androgeni și de estrogeni).

Polarizarea sexuală somatică fiind premisa atracției erotice, este de așteptat ca o astfel de

[1] Nu există deci un *singur* tip M (sau F) ideal, ci cel puțin unul pentru fiecare variantă constituțională. Acest lucru l-au concretizat încă sculptorii eleni.

Scanned with OKEN Scanner

atracție să apară numai între tipuri suficient de distanțate pe scara „hiperandric — hiperginic". Un astfel de fenomen este de așteptat și pe baza experiențelor de „sexualitate relativă", realizate de M. Hartmann pe algele unicelulare, unde se pot distinge grade de polarizare (notate cu +++, ++, +, —, ——), astfel încît atracția și contopirea gameților se poate observa și între +++ și + bunăoară. După o altă ipoteză, atracția sexuală tinde „să neutralizeze", în cuplu, polarizările ; altfel zis, „suma algebrică" a caracterelor sexuale să fie nulă. Atunci, bunăoară, hiperandricul ar fi atras de hiperginică. În realitate, atracția erotică la om nu se bazează *în primul rînd* pe semnalele vizibile care alcătuiesc, în fond, *forma corporală*, mai ales că ea este ascunsă, corectată, caricaturizată sau falsificată de către îmbrăcăminte. În al doilea rînd, „celălalt", în *eros*-ul (uman), are deseori o semnificație strict personală, reprezentînd *analogul* unei imagini care ne-a impresionat în copilărie, în adolescență etc. sau tocmai *contrarul* unei astfel de imagini. Există apoi *idealuri M și F*, depinzînd de o anumită cultură și de o anumită epocă. Tipul feminin din frescele egiptene (regina Nefertiti), adolescentin, poate fi opus tipului cu carnație generoasă din pînzele lui Rubens, diferit, firește, de tipul fragil și grațios al picturilor lui Fragonard și de tipul sportiv *en vogue* prin 1950—1960 în Europa.

S-a afirmat că *modelul (cultural) masculin* este definit de obicei, în funcție de mediul în care s-a

Scanned with OKEN Scanner

format, și prin obstacolele pe care le-a întîmpinat atunci existența omenească, prin *rolul* social jucat de bărbat. Modelul feminin este mai legat de *eternul* feminin și de *generalul* uman. Oricum, tipurile (modelele) M și F suportă și interpretări *fizionomice*. Fruntea mai înaltă a bărbatului se corelează cu *logosul*, proeminența mentonului cu curajul și cu voința, privirea pătrunzătoare cu tendințele expansive și de priză asupra lumii. Privirea femeii, curioasă, surprinsă, mirată, ar exprima impresionabilitatea și emotivitatea. S-a spus că și sînii *exprimă* duioșie, tandrețe, dăruire etc.; putem vorbi de o „psihologie individuală a sînilor", citită din felul în care persoane feminine îi poartă și îi suportă (Buytendijk). *O notă specific umană este valorizarea simbolică a corporalității, interconectată cu atitudinea psihologică față de trup.*

Sîntem oameni — fiecare — cu un trup sexualizat; sexul devine *un mod de a exista cu un corp sexualizat*. Însă sexualizarea nu se manifestă numai *în formă*, ci și în trăsături *dinamice-funcționale*, de care se leagă și cele *psihologice*.

După Buytendijk, caracterul esențial al feminității este *juvenilitatea*, înțeleasă ca plasticitate și receptivitate (nu ca infantilism). Dinamica somatică a femeii are un caracter mai cu seamă *adaptativ*, în timp ce dinamica somatică a bărbatului are un caracter mai cu seamă *expansiv*. Aceste note se exprimă în toate mișcările și gesturile automate (pașii, scrisul, îmbrăcatul), care la F sînt elastice, ondulatorii amortizate, iar la M sacadate. Dinamica somatică a femeii se înscrie în

Scanned with OKEN Scanner

cadrul unor relații simpatetice cu lumea, în timp ce dinamica bărbatului în cadrul unei scheme de „intenție-agresivitate-rezistență". Cea feminină este mai aproape de atitudinea ludică (de joc), iar caracterul adaptativ se corelează cu toleranță, intuiție, solicitudine, caritate: *homo curativus* și maternitate. Cea masculină îl orientează către efort, spre lumea proiectelor: *homo faber*.

Culturile impun uneori tipuri (modele) de bărbat și de femeie în care notele naturale sînt exagerate și „purificate" de notele heterosexuale [1]. Dar în felul acesta personalitatea sexualizată este sărăcită în umanitate (în omenie). Cînd modelul cultural impune *reprimarea* notelor heterosexuale din sufletul nostru, personalitatea pierde din capacitățile creatoare și se supune unor riscuri de stagnare evolutivă. C. G. Jung a preconizat *îmbogățirea* personalității prin *asimilarea* notelor heterosexuale latente *(animus-anima)*, ceea ce realizează spontan unii artiști.

Nu e mai puțin adevărat că între notele heterosexuale și cele ale sexului propriu se pot ivi și conflicte. *Dominanța* unui sex nu trebuie însă abandonată. Este tulburător faptul că unii creatori din domeniul literaturii și artelor au avut caracteristici somatice și psihice ambosexuale și deficiențe de dinamică sexuală (Stourzh-Anderle). Această constatare contrazice o teză simplistă mai veche care făcea ca lirismul să depindă aproape

[1] La un moment dat, anumite culturi europene promovau modelul de bărbat-„soldățoi" și de femeie-„gîsculiță".

Scanned with OKEN Scanner

direct de impregnarea cu androgeni (sau prin mijlocirea potențării unui instinct sexual capabil de sublimare). *Afectivitatea* este o sinteză superioară a personalității și nu poate fi redusă la *libido*, iar sublimarea este ea însăși o problemă de creativitate și nu un mecanism cerebral automat.

3

Dinamica activității sexuale

Prin cuvîntul „dinamică" se înțelege mișcare, acțiune, transformare, ținînd seama și de cauzele, de forțele care produc mișcarea. Atracția, apropierea, intimitatea sexuală sînt fenomene *dinamice*, avînd diferite aspecte, fațete și laturi. Ele pot fi privite și din diferite puncte de vedere. În activitatea sexuală există aspecte fizice (somatice), aspecte psihice, aspecte sociale. Dacă o privim ca pe o manifestare fiziologică a individului, ea este un capitol de *fiziologie organismică (individuală)*. În acest caz ne interesează mecanismele nervoase, hormonale, vasculare și glandulare puse în joc. Este de așteptat ca, pentru un astfel de punct de vedere, obiectul central al cercetării să fie *contactul* sexual (CS). Dar activitatea sexuală mai poate fi privită și ca o interacțiune fiziologică dintre doi

indivizi. Punctul de vedere este al unei fiziologii *interindividuale*. O serie de interacţiuni fiziologice *speciale* dintre *două* organisme (şi nu dintre două organe ale aceluiaşi organism, cum ar fi creierul şi inima) începe prin *actul* sexual, „act" în care *contactul* sexual este numai un episod (episodul esenţial pentru fecundare) ; el poate continua prin fenomenele complexe ale sarcinii (în care o interacţiune extrem de intimă se stabileşte între mamă, pe de o parte, şi oul care va deveni embrion şi făt, pe de altă parte) şi prin cele, relativ mai simple, ale alăptării (interacţiunea dintre mamă şi sugar). Un alt punct de vedere asupra activităţii sexuale este cel *etologic ;* pentru etolog, CS este un fragment dintr-un comportament organizat. Etologul se va interesa de sistemele de semnale care declanşează şi sistematizează comportamentul, presupunînd că mecanismele fiziologice ale fiecărui individ implicat în comportament funcţionează satisfăcător. Pentru un observator al sexualităţii *umane*, aceasta îi apare ca o activitate „normată", supusă unor interdicţii, unor recomandări şi unor obligaţii (punctul de vedere *etic*). Folosind comparaţia (nu tocmai subtilă) cu automobilismul, vom spune că pe moralist îl interesează regulile de circulaţie, pe etolog semnalele colorate şi indicatoarele de la răscruci, pe fiziolog mecanismul motoarelor. Evident că toate aceste cunoştinţe nu ne ajută să ştim *de ce* un conducător auto face un *anumit* drum cu automobilul său. Motivaţia şi direcţionarea „mecanismelor fiziologice" sînt de domeniul *psihologiei*, al psihosociologiei, al psihologiei sociale, al psihologiei culturii etc. Între fi-

Scanned with OKEN Scanner

ziologic, etologic și etic, „liantul" îl reprezintă psihologicul. Din punct de vedere psihologic, actul sexual nu este decît un „act", o scenă sau un tablou dintr-o dramă, dintr-o comedie, dintr-un poem dramatic, cîteodată dintr-o tragedie.

Să începem prin a ne situa în perspectiva *obiectivă* (și cauzală) a fiziologului și a etologului. *Apropierea* sexuală presupune, în condiții „naturale", o *atracție* sexuală. Care sînt stimulii implicați în acest proces? Participarea diferitelor organe de simț este inegală la specii diferite și, în *specia* umană, la indivizi diferiți.

Stimulii vizuali sînt importanți pentru recunoașterea după formă și după mișcare a exemplarelor care aparțin speciei, precum și a sexului lor (în cazul unui dimorfism aparent). Dar, în afara notelor de recunoaștere (care atestă familiarizarea posibilă cu organismul străin), există — aduși de văz — *„stimuli-cheie"* cu rol propriu-zis excitant, care declanșează scheme de comportament înnăscute, instinctuale. Cercetările etologice au arătat că animalele reacționează la *anumite* detalii ale obiectului din realitate, detalii care concentrează în ele informația *semnificativă* din punct de vedere biologic. Reacția integrală poate fi dezlănțuită prin *scheme* ale obiectului care rețin numai aceste *cîteva* detalii („atrape"). Pentru masculul-om, „stimuli-cheie" care semnalează prezența unei femele-om sînt elementele somatice numite popular „excitante", cum sînt sînii, linia șoldurilor, coapsele etc.

Scanned with OKEN Scanner

Ochiul este un receptor „de distanţă". Dintre receptorii „de aproape", o mare însemnătate revine celor olfactivi. Mirosul este un simţ chimic, foarte fin la multe animale (zise „macrosmatice"), cum sînt cîinele şi pisica. Oamenii sînt animale microsmatice, la care, pentru orientare, un rol major îl au distanto-receptorii, ca văzul şi auzul. Porţiunea din creier legată de miros (rinencefalul) este subordonată funcţional zonelor mai „recente" din scoarţa cerebrală (neocortexul), dar pare semnificativ faptul că rinencefalul este intim conectat cu viaţa afectivă şi cu viaţa organelor interne. În realitate, *şi* pentru om mirosul este un simţ major, dacă nu de orientare, oricum de *apreciere* şi de intensificare sau de inhibare a unor comportamente. Aceste comportamente sînt cele legate de viaţa vegetativă (hrănirea) şi animală (reproducerea) din noi. Şi noi putem recunoaşte o anumită persoană după urmele sale odorante. Şi noi acceptăm sau refuzăm apropierea cuiva în funcţie de acest criteriu „primitiv". Măsurile de igienă corporală sînt puternic sprijinite de către tendinţa la confort olfactiv; dezvoltarea horticulturii, a artei parfumurilor etc. arată cît de important rămîne (sau devine) mirosul pentru omul civilizat.

Fiziologia comparată ne arată că la unele insecte semnalele odorante sînt folosite în semnalizarea la *distanţă* a „prezenţei" individului apt pentru procreaţie şi că la unele mamifere ele joacă rolul esenţial în marcarea teritoriului, dar şi în atracţia sexuală. Astfel de mesageri chimici, analogi hormonilor, au fost numiţi *feromoni*. Parfumurile

Scanned with OKEN Scanner

utilizate ca un „caracter sexual artificial" au funcţiunea de feromoni artificiali şi se adaugă feromonilor *naturali* umani degajaţi mai ales de piele, volatilizaţi din secreţii (ca sudoarea) sau şi din excreţii. Aşa cum am mai spus, există o mare diferenţă individuală în sensibilitatea la substanţe odorante. Am putea vorbi de tipuri sexual-olfactive [1]. Havelock Ellis, ilustru sexolog anglo-saxon, a consacrat zeci de pagini problemei mirosului într-o lucrare despre selecţia sexuală la om.

Auzul poate interveni şi el în generarea unei atracţii către altul. Nu ne referim aici la ceea ce se vehiculează *prin cuvinte*, ci la aspecte de intonaţie, timbru, muzicalitate (vocea plăcută sau neplăcută), pe scurt la aspecte care pot caracteriza un individ şi care ne permit să-l recunoaştem.

Trebuie să subliniem că stimulii la care ne-am referit alcătuiesc structuri dinamice. Nu frumuseţea „de statuie" este atractivă, ci corpul viu în mişcările sale, în gestualitatea şi în mimica sa [2].

[1] Corelaţia dintre miros şi sexualitate este evidenţiată şi de cazurile în care tulburări ale mucoasei nazale sau anomalii ale nervului olfactiv însoţesc sau provoacă tulburări şi leziuni în sfera genitală. Mucoasa nazală are o structură erectilă sensibilă la hormonii sexuali şi la excitaţia sexuală. Intervenţii asupra mucoasei nazale pot influenţa tulburări de dinamică sexuală (reflexoterapie).

[2] De fapt, deosebim frumuseţi „statice" (despre care vorbea Baudelaire în cunoscutul său sonet) şi frumuseţi „dinamice" (al căror farmec există *în* şi *prin* mişcare). În orice caz, *mişcările* individului de sex opus au o certă valoare de excitant sexual, cum o arată exhibările de „paradă" de la păsări (păun, curcan, cocoş de munte etc.).

Scanned with OKEN Scanner

Oamenii care „se plac" „se şi înţeleg din ochi" [1]. Acest consimţămînt mut îi face să suprime distanţa spaţială (şi numai spaţială !) dintre ei, ajungînd unul lîngă altul, oferindu-se fiecare „cîmpului biologic" al celuilalt ; căci spaţiul din jurul fiecărui organism viu are însuşiri particulare datorite forţelor fizice şi particulelor chimice care acţionează în imediata lui apropiere şi al căror suport (şi emiţător) este acest organism. La fiinţele homeoterme (cu sînge cald), printre care se numără şi omul, acest „cîmp" include, desigur, şi căldura trupească, exteriorizată printr-o emisiune de radiaţii infraroşii. Acţiunea feromonilor este intensificată prin proximitatea spaţială. Intră în joc şi senzaţiile obţinute de contactul direct, de exemplu prin strîngerea de mînă sau prin îmbrăţişare.

Acest contact superficial este un „cotact", adică un schimb de informaţii tactile şi o colaborare în obţinerea lor. Sistemul receptor care intervine tot mai decisiv este *pielea*. Pielea este un *ansamblu* de organe care asigură organismului o „deschidere" (sau o „închidere") optimală spre exterior atît în ceea ce priveşte substanţele (prin piele respirăm, transpirăm, eliminăm feromoni, putem introduce medicamente), cît şi în ceea ce priveşte energia (căldura emisă sau primită, lumina solară,

[1] Scriitorul german H. Hesse notează despre dragoste că ea „nu are nevoie de cuvinte", că cei care se plac îşi vorbesc „cu ochii, cu un sunet anume al glasului învăluit, şi cu încă ceva, cu o mireasmă poate, o radiaţie imperceptibilă, gingaşă a pielii, după care femeile şi bărbaţii sînt în stare să recunoască într-o clipă dacă se doresc unul pe altul" (*Narziss und Goldmund*, cap. VII).

care contribuie la sinteza vitaminei antirahitice) și informația (semnale, semne, excitații, stimuli). Pielea este un organ de simț complex (are receptori pentru atingere, temperatură, durere, mișcare etc.) ca și un organ de expresie (mimica feței ține de mușchii pieloși, „înroșirea" pudică a feței ține de o vasodilație cutanată). La om, pielea pare să aibă un rol deosebit, de vreme ce omul este singura „maimuță nudă". Însemnătatea pielii în activitatea sexuală umană pare să nu fie străină de nuditatea naturală a omului, deși se poate discuta care este *cauza* și care este *efectul* [1].

De obicei se spune că în „cotactul" apropierii sexuale rolul prim îl are mîngîierea. Această „frecare ritmică a pielii", cum o definea simplist medicul elvețian Fritz Kahn, nu-și datorează efectele sale frecării, ci atingerii și apăsării, iar ritmicitatea ar aminti, după unii interpreți, de linsul matern, atît de răspîndit la mamifere. În realitate, mîngîierea este mai curînd un act expresiv (al celui ce mîngîie) decît o excitare mecanică a unor zone reflexogene. Mîngîierea este un contact blînd care „asigură" partenerul de bunăvoință, „promițîndu-i" că va fi evitată brutalitatea. Strîngerile de mînă sau îmbrățișările (strîngerile în brațe) pun în evidență o altă gamă de senzații cutanate, cu rol în generarea intimității sexuale: senzațiile de presiune. Și ele au la om o valoare

[1] D. Morris crede că nuditatea a intensificat sexualitatea omului primitiv, cu consecințe în *consolidarea* cuplurilor familiale. Ea a permis și o consimțire mai intensă între mamă și puiul alăptat la sîn ori ținut în brațe (de preferință pe brațul stîng, de partea inimii, ale cărei bătăi, sesizate de sugar, ar avea un efect calmant).

Scanned with OKEN Scanner

simbolică, nu numai o valoare de excitant fiziologic.

Unele zone din învelişul cutanat sînt deosebit de sensibile la atingere şi la mîngîiere, putînd fi punctul de plecare al creşterii tensiunii erotice : de aceea au fost numite *zone erogene* (ceafa, unele zone ale gîtului, regiunea perimamelonară a sînilor, regiunile axilare şi fesiere, faţa internă a coapselor, urechile, fruntea, *buzele* etc.). O menţiune specială o merită buzele. În civilizaţia europeană actuală ele sînt folosite pentru sărut în cadrul comportamentului sexual sau în afara sa. Este un obicei *istoric*, a cărui răspîndire în ultimele milenii poate fi urmărită pe bază de documente. Inventînd sărutul, omul culturii europene a pus în valoare zona erogenă cea mai sensibilă şi cu nesfîrşite valenţe simbolice. Dealtfel s-ar putea admite că sărutul (bucal, oral) foloseşte în scopuri erotice forma de contact a sugarului cu mama care-l alăptează ; este o integrare în sexualitatea adultă a componentei „orale" proprie libidoului copilului foarte mic. Prin gură încorporăm *(in-corporăm)*, gustăm, sorbim *(ab-sorbim)*, cu gura muşcăm, vorbim etc.

Intrarea unui individ în „cîmpul" celuilalt ca rezultat al unei atracţii poate să genereze o stare de „bine", o stare de calm sau de încîntare, o stare de familiaritate şi de căldură sufletească — premisă a unui dialog verbal sau ideativ etc. În capitolul de faţă ne interesează situaţia *schematică* în care apropierea *spaţială* şi alăturarea trupurilor este o *fază* a comportamentului sexual „tipic". Firește, în viaţa socială concretă, diferitele

faze pot fi (mult) depărtate în timp ; comportamentul este fragmentat ; unele faze sînt repetate şi „jucate" de nenumărate ori înainte de a se trece la *etapa* următoare (care uneori nici nu este realizată). Atracţia sexuală se poate stabili şi consolida în curs de săptămîni ; apropierea pînă la mîngîiere şi sărut se poate obţine „pas cu pas", într-o perioadă încă mai lungă. Nu despre aceste *etape biografice* este vorba aici, ci despre înlănţuirea *fazelor* prin mecanisme fiziologice. Din acest punct de vedere, alăturarea trupească a celor care simt o atracţie reciprocă erotică generează o stare specifică de *tensiune* neuropsihică, cu repercusiuni vasomotorii (turgescenţă). Mîngîierile, sărutul şi îmbrăţişările ridică această tensiune : este starea de *excitaţie sexuală propriu-zisă,* care poate fi analogată cu beţia. Dacă apropierea urmează unei dorinţe puternice, fiecare porţiune din suprafaţa corpului devine o puternică *zonă erogenă,* a cărei atingere amplifică tensiunea (respectiv turgescenţa).

La bărbat, erecţia OSM este unul dintre semnele excitaţiei sexuale. Dar erecţia poate să apară şi *în afara* excitaţiei sexuale produse de prezenţa unui partener [1]. Erecţia este însoţită de apariţia la meat (orificiul OSM) a unei secreţii mucoase,

[1] Există erecţii *patologice* în boli ale sistemului nervos central, în intoxicaţii şi autointoxicaţii, în boli ale zonei urogenitale. Există erecţii *fiziologice*, cum este cea matinală, legată de umplerea vezicii urinare şi favorizată de căldura patului. Erecţia se poate produce prin acţiunea imaginaţiei, ca şi prin excitarea locală (de exemplu manuală) a OSM. Ea se produce în somn în cursul viselor erotice, iar unii sugari prezintă acest fenomen în timpul suptului.

Scanned with OKEN Scanner

clare, filante, lubrifiante, care poate fi foarte abundentă în excitaţiile psihice şi care este altceva decît LS, deci nu este o ejaculare, cum cred unii adolescenţi anxioşi. La bărbat, erecţia, ca semn al excitaţiei sexuale, este mai uşor de observat (ceea ce poate fi şi penibil dacă excitaţia sexuală are loc în public). La femeie, semnele excitaţiei sexuale sînt mai greu de pus în evidenţă. Un studiu ştiinţific al lor a fost făcut abia în ultimul deceniu, dar şi acesta cu unele deficienţe metodologice [1]. „Intumescenţa" F constă în umplerea cu sînge a corpilor clitoridieni, a plexurilor vasculare care înconjură pereţii V şi din hiperemia (prin vasodilataţie capilară) a mucoasei vulvare şi a buzelor mici. Prin contractarea muşchilor striaţi şi netezi din bazin se produc şi modificări mecanice ale părţii superioare a V şi ale colului uterin [2]. Şi la femeie glandele vulvare elimină un mucus lubrifiant.

Excitaţia sexuală, aşa cum am descris-o, se produce mai uşor şi mai rapid la bărbat. Bărbatul este excitabil şi „de la distanţă", prin stimulii care semnalizează prezenţa femeii adecvate. Femeia este de obicei excitabilă numai „de aproape" sau „de foarte aproape", contactul trupesc şi mîngîierea avînd un rol însemnat. Statisticile efectuate de Kinsey pe populaţia americană acum aproape treizeci de ani arată că, pentru a se obţine tensiunea necesară, marea majoritate a femeilor aveau nevoie

[1] A fost efectuat de W. H. Master şi V. E. Johnson (1966), folosind, printre altele, OSM artificiale.

[2] La bărbat, erecţia este însoţită de obicei de „strîngerea" scrotului, de asemenea ca urmare a unor fenomene musculare.

Scanned with OKEN Scanner

de mîngîieri destul de intime, durînd între 3 şi 10 minute.

Ar fi o gravă greşeală să neglijăm constatarea că, în faza de intumescenţă, şi alte organe sînt scoase din starea lor obişnuită. Întreg organismul participă prin reacţii neurovegetative, cu repercusiuni mai ales circulatorii: vasodilataţie periferică (cu roşeaţa feţei şi încălzirea extremităţilor), accelerarea pulsului, creşterea tensiunii arteriale. Aceste modificări explică în parte starea subiectivă de înfiorare şi de încordare plăcută din aceste minute.

Organele genitale sînt pregătite (prin erecţie şi lubrifiere) pentru faza următoare, care reprezintă *CS propriu-zis*. După cum am arătat, mamiferele sînt vieţuitoare cu fecundaţie internă; de aceea *copularea* înseamnă, şi la om, *intromisiune* (I) (*immissio membri*, introducere a OSM în V). Impulsul de alăturare şi de contopire (exprimat, de exemplu, prin îmbrăţişare) se continuă natural cu unul de *penetraţie*. S-ar putea spune că în acest fel distanţa dintre parteneri devine „negativă", partenerii tinzînd să formeze „un singur trup". Tensiunea sistemului nervos vegetativ devine şi mai mare, insuportabilă pentru unii indivizi (se citează declanşarea unor crize de astm, de epilepsie, de vomă etc.). De obicei însă ea este resimţită agreabil. I iniţiază „contacte" mai intime între receptorii specifici de pe glandul OSM, de pe clitoris, din pereţii vaginali, frecarea reciprocă a pielii şi a mucoaselor fiind sursa unor voluptăţi de asemenea specifice, indescriptibile (şi incompa-

rabile, după declarațiile oamenilor senzuali)[1]. Pentru a obține asemenea senzații, OSM execută de obicei mișcări intravaginale.

Următoarea fază a CS este *orgasmul*: un paroxism urmat de detenta nervoasă. Această detentă este bruscă la bărbat și mai lentă la femeie. La bărbat, orgasmul este, practic, corespondentul fiziologic general (și psihic) al emisiei lichidului seminal (*ejaculație*, E). E este un act reflex. Centrul acestui act reflex este situat în măduva spinării (regiunea lombară). LS este mai întîi golit în uretra posterioară (prin contracția musculaturii netede a „containerelor" sale: vezicula seminală și canalul deferent), apoi prin acțiunea fibrelor musculare mixte (striate și netede) înconjurătoare i se crește presiunea; în sfîrșit, cu colaborarea mușchilor striați vecini (perineali) este expulzat prin meatul uretral. Sînt antrenați în contracție și mușchi ai coapsei, ai feselor etc. și chiar musculatura pereților intestinali[2]. După intensitatea și calitatea reacțiilor *generale* se pot deosebi la bărbat diferite tipuri de orgasm. Tensiunea arterială poate urca cu mai mulți centimetri de Hg, ceea ce constituie o primejdie pentru arterele sclerozate și pentru o inimă bolnavă. Orgasmul este un moment de reorientare vegetativă, o trecere de la o excitație maximă la in-

[1] Senzualul își folosește organele de simț ca surse de plăcere și nu ca surse de informații.

[2] Nu orice emisiune de LS este o E (există spermatoree sau prostatoree în stări de astenie nervoasă și în boli urologice). Există și E (rare) fără orgasm (*și viceversa*). Orgasmul fără E este denumit „orgasm sec". Anestezierea cu cocaină a uretrei posterioare suspendă orgasmul, dar nu împiedică E.

Scanned with OKEN Scanner

hibiție (sau la o hipoexcitabilitate) ; în minutele următoare, pulsul și respirația se răresc.

Cum este orgasmul la femeie ? Trebuie să menționăm că altădată însăși existența „fiziologică" a unui astfel de paroxism urmat de detentă a fost obiect de dispută între specialiști, din cauza frecvenței însemnate cu care se întîlnea lipsa acestuia (anorgasmia). Orgasmul feminin constă, *local,* din contracții ritmice ale musculaturii genitale care interesează orificiul vulvar și treimea inferioară a V. Treimea superioară a V se dilată ritmic, mimînd pînă la un punct acțiunea unei pompe respiratoare. Se poate intensifica și secreția glandelor vulvare. *Organismul* feminin pare însă a fi afectat mai profund și pe linie neuroendocrină (deși creșterea tensiunii arteriale este mai mică). Și răsunetul subiectiv este mai adînc la femeie decît la bărbat.

Reorientarea vegetativă din orgasm atrage după sine dispariția treptată a erecției. OSM este retras din V. Apare la bărbat *faza refractară,* adică o fază în care excitabilitatea psihonervoasă față de stimulii sexuali este nulă sau extrem de scăzută. Această fază durează mai mult sau mai puțin, în funcție de „potența" individului, de interesul pentru partenera și de gradul de satisfacție complexă care a fost obținut. Revenirea excitabilității se manifestă prin capacitatea de a obține o nouă erecție, condiția unui nou CS. Este ușor de înțeles că o nouă erecție nu înseamnă, neapărat, o nouă E : centrii medulari ai erecției și ai E nu coincid, iar E presupune secreție de LS. Repetarea de către bărbat a CS în cursul aceleiași întîlniri (iterația)

Scanned with OKEN Scanner

este posibilă la intervale de la cîteva minute la cîteva ore. Firește, pentru femeie, care este *receptivă* și nu *activă*, repetarea orgasmului pare o problemă mai simplă. În cursul celor *x* minute cît durează un CS, femeia poate avea 0, 1, 2,..., *n* orgasme. Bărbații hiperexcitabili pot avea o E imediat după I sau după cîteva mișcări în V *(E precoce)* sau chiar înainte de I, „în drum" spre V *(ante portas)*, ori în timpul fazei de excitație, care de obicei este faza de *preludii*. Cînd $n=o$, femeia are anorgasmie. Orgasmul este epuizant, de aceea *n* nu este niciodată prea mare. În statistica lui Kinsey, o treime dintre femei aveau orgasm în primele trei minute ale CS ; două treimi nu-l aveau decît dacă CS depășea 10—15 minute [1].

Pentru ca excitanții amintiți să aibă valoarea de excitanți specifici, pentru ca actul sexual să se desfășoare, organismele M și F trebuie să fie dezvoltate și diferențiate anatomic, iar sistemele lor de conducere, integrare și reglare — nervos și endocrin — să funcționeze conform legilor fiziologice ale organismului matur. Fiecare fază a comportamentului sexual presupune un lanț de reacții cu verigi nervoase și umorale, dar înseși dispozitivele reactive s-au dezvoltat și s-au sen-

[1] Se pune deci problema sincronizării orgasmelor sau a prelungirii erecției (amînării E) pînă la orgasmul F. Intervenții voluntare pot suspenda și întrerupe CS, anumite tehnici „psihice" pot să-i crească durata, anumite tehnici fizice ale CS pot suplimenta cu excitații organismul F (mai ales cele care vizează regiunea clitoridiană).

Scanned with OKEN Scanner

sibilizat sub influenţe nervoase şi hormonale[1].

Cercetările comparative pe diferite specii de vertebrate şi de mamifere sugerează următoarele concluzii. Există patru variabile principale ale comportamentului sexual (F. A. Beach, 1958) : mecanismele nervoase centrale, hormonii gonadici, stimulii din mediu (stimularea exteroceptivă) şi experienţa de viaţă individuală (efectele reziduale, memoriale, ale experienţei prealabile). *Cu cît animalul este situat pe o treaptă mai evoluată, cu atît scoarţa cerebrală („cortexul") este mai implicată în activitatea de împerechere.* Cortexul este însă mai puţin implicat la F decît la M. Implicarea corticală se manifestă prin organizarea activităţii, prin sensibilitatea la stimuli şi printr-o oarecare inhibare a reacţiilor de excitare[2]. Lezarea cortexului, ca şi a rinencefalului, poate determina stări de hiperexcitabilitate sexuală *(furor sexualis)*, cu pierderea selectivităţii faţă de stimuli (tendinţă la împerechere cu orice animal întîlnit, indiferent de specie), sau, dimpotrivă, impotenţă. Pentru a exista un comportament de acuplare este necesară (cel puţin) integritatea hipotalamusului. Hipotalamusul este însă centrala de reglare endocrină,

[1] Androgeni (ca testosteronul) ar avea o acţiune *nespecifică* de erotizare la F şi una *specifică* la M.

[2] Recunoaşterea F de aceeaşi specie depinde de lobul frontal ; dorinţa şi emoţia ar depinde de hipocamp (rinencefal) ; „schema motrice" a actului de împerechere este depozitată în lobul temporal ; plăcerea tactilă are conexiuni cu girusul cingulat posterior ; memoria somestetică a excitaţiilor sexuale este în grija precuneusului ; reacţiile vegetative ale excitaţiei şi impulsul spre acţiune ar depinde de nucleul caudat, de nucleul roşu şi de cerebel (M. Arnold, 1960).

Scanned with OKEN Scanner

graţie conexiunilor sale cu hipofiza. La inducerea şi la menţinerea comportamentului sexual, în afară de gonade şi de hipofiză contribuie tiroida, suprarenalele şi glanda pineală (epifiza). Dar în timp ce la M tineri prepuberi (deci înaintea unei împregnări hormonale masive) se observă schiţe de comportament sexual, F au nevoie de o prealabilă pubertate. La mamiferele inferioare, comportamentul sexual F urmează o curbă ciclică dependentă de periodicitatea hormonală, iar cel M depinde de prezenţa androgenilor (se prăbuşeşte după castrare). La mamiferele superioare (primate), *chiar F sînt mai puţin dependente în comportare de impregnarea hormonală, iar castrarea nu elimină activitatea M* [1]. *La mamiferele superioare, factorii experenţiali dobîndesc o mare însemnătate*, şi aceasta în mai mare măsură la M decît la F. Prin tehnica reflexelor condiţionate, stimuli *oarecare* pot deveni excitanţi sexuali. Apropierea unor indivizi de aceeaşi specie (şi îndeosebi apropierea dintre pui şi mamă) sînt necesare pentru apariţia unui comportament sexual normal. La unele specii de primate, partenerii sexuali sînt incapabili de împerechere înainte de a fi „învăţat" cum să procedeze prin încercări şi erori sau înainte de a fi fost iniţiaţi de un individ experimentat. Această creştere (odată cu evoluţia filogenetică) a rolului experienţei este expresia etologică a creşterii importanţei neocortexului cerebral şi a scăderii „tiraniei" hormonale ; ambele fac posibilă o mai mare latitudine a ajustărilor

[1] Se observă o scădere a dinamicii, a performanţelor (mai ales la E) mai curînd decît a excitabilităţii.

Scanned with OKEN Scanner

sexuale *individuale*. Cu alte cuvinte, aici găsim principala explicaţie fiziologică a marii diversităţi (individuale, etnice, istorice şi culturale) a comportamentului sexual *uman*.

În schema fiziologică rezumată mai sus există însă o lacună. Organismul sexualizat nu este numai un *sistem reactiv*, care „*reacţionează*" la stimuli şi care este calm în absenţa lor. Aşa după cum pisicul, în pulsiunea sa de joacă, îşi „inventează" stimuli adecvaţi (de exemplu fuge după propria-i coadă), organismul suferă o „presiune interioară" din partea pulsiunii sexuale odată constituite (sau reconstituită periodic prin impregnare hormonală, de exemplu sezonieră), care îl face să investigheze ocazii de comportament sexual. Animalul în *rut* (în „călduri") este neliniştit şi el îşi *caută* în ambianţă, printr-un comportament *de explorare* special, stimuli adecvaţi declanşării reacţiilor descrise. La speciile care nu trăiesc în grupuri, M rătăceşte pentru a întîlni F. Uneori se emit semnale sonore cu bătaie lungă pentru a ajuta întîlnirea (boncăluit). Aşadar, organismul sexualizat este şi *activ*, are „iniţiative" autodinamice, acte de comportament *endogene*.

Cu cît starea de tensiune endogenă este mai mare, cu atît scade capacitatea sa de selectare, iar aspectele de automatism sînt mai oarbe şi mai „mecanice".

Care sînt *consecinţele* CS ? S-ar putea spune că, în comparaţie cu speciile de animale inferioare, omul este multiplu avantajat. La animalele la care

Scanned with OKEN Scanner

rostul individului se mărgineşte la asigurarea speciei cu o progenitură, CS poate avea consecinţe grave : dezorganizarea individului sau chiar moartea. CS reprezintă la acestea un *act unic* [1]. La animalele superioare, actul sexual nu reprezintă un eveniment unic, iar individualitatea organismului este păstrată în cursul activităţii reproductive. Şi nu numai *individualitatea,* ci şi integritatea anatomică. Aici omul face întrucîtva o excepţie : la femeie, primul CS este însoţit de ruperea himenului, ceea ce are drept consecinţă imediată o hemoragie de importanţă în general minimă şi fenomenele obişnuite dintr-un mic „traumatism". Activitatea sexuală efectuată în condiţii igienice nu reprezintă în nici un alt fel un atentat la integritatea şi la sănătatea ţesuturilor şi a organelor genitale.

Consecinţele CS urmat de fecundaţie, adică modificările organismului cuprinse sub numele de „sarcină", vor fi prezentate în alt capitol. Aici ne ocupăm de celelalte consecinţe imediate sau tardive.

Mai întîi, CS reprezintă o încordare reală a *întregului* organism şi, ca atare, antrenează funcţiunile de reglare, coordonare, integrare şi compensare ; ele sînt atribute ale sistemelor nervos şi endocrin. Desigur că unele dintre aceste reac-

[1] De pildă, la *Nereis,* M sfîşie F de îndată ce a avut loc ponta ; la *Dysdera* (arahnidă), dimpotrivă, F devorează M imediat după CS ; la *Mantis religiosa,* aceasta se întîmplă chiar în timpul CS (se pare chiar că distrugerea capului M este necesară pentru a declanşa reflexele care desăvîrşesc CS).

Scanned with OKEN Scanner

țiuni neuroendocrine au o „finalitate" legată de procreație, dar și în absența procreației ele au efecte generale sau locale în organism. La unele mamifere (iepuroaică, nevăstuică, veveriță), CS este cel care declanșează ovulația, iar la altele CS modifică ritmicitatea funcțională a ovarului. La șobolancă, de pildă, un CS steril poate duce la o stare specială a organelor genitale care „simulează" sarcina : pseudosarcina. Toate aceste efecte sînt urmările stimulării reflexe a complexului hipotalamo-hipofizar. La unele animale, reflexele pornesc din zona genitală, excitată mecanic de către OSM ; la altele sînt consecința ansamblului situației senzorial-afective din CS. Orgasmul a fost comparat cu un „masaj hipotalamo-hipofizar". Probabil că această zonă de la baza creierului se congestionează puternic, ceea ce ar constitui o explicație pentru durerile de cap care survin la unele femei în timpul sau imediat după CS [1]. Nu este exclus ca și la unele femei CS să precipite ovulația ; acest fapt ar explica frecvența cu care apar sarcinile la femeile care au avut un CS unic [2]. Interesarea complexului hipotalamo-hipofizar este evidențiată și prin eliberarea (în sînge) a oxitocinei, hormon care crește mobilitatea uterină și ajută astfel mișcarea de transport a LS în tractul

[1] Pot apărea și tulburări de vedere, explicate (Mavromati, 1942) prin relațiile de vecinătate dintre hipofiză și chiasma optică.

[2] La femeie, ovulația este, în general, un proces spontan, care survine cam la jumătatea ciclului menstrual, independent de existența sau de absența unei vieți sexuale.

Scanned with OKEN Scanner

reproducător feminin [1]. Încă o dată, la obținerea unor asemenea efecte nu contribuie în CS numai contactul *genital*, ci stimuli diverși, vizuali, auditivi, olfactivi etc., într-un ansamblu structurat specific. Este de observat că majoritatea datelor din literatura științifică se referă la F sau la femei ; am spus că și actul sexual are consecințe *generale* mai ample la acest sex, chiar în afara sarcinii.

Actul sexual uman este un *efort* a cărui intensitate nu este sesizată în timpul efectuării sale, din cauza dorinței, a emoției și a voluptății. Excitației sexuale i s-a atribuit, la oamenii sănătoși, un efect general nervos tonic prin intermediul stimulării secreției interne a glandelor sexuale. Dar efortul este suportat greu de aterosclerotici, de hipertensivi, de cardiaci, de bolnavii pulmonari cronici etc., putînd determina accidente grave (uneori mortale) [2]. Tensiunea nervoasă este greu suportată de către neurastenici, nevrotici, psihopați ; Balzac declara că o noapte de dragoste îi consumă tot atît de multă energie cît și scrierea unui roman ! Orgasmul, aducînd detensionarea neuropsihică, face loc simptomatologiei banale de

[1] Diferite experiențe arată că atît *vederea* M, cît și *apropierea* lui M și cu atît mai mult I servesc ca stimuli care cresc tonusul și contracțiile uterine. Tot prin mijlocirea complexului hipotalamo-hipofizar se explică creșterea presiunii intramamare, eventual cu o țîșnire de lapte în caz că F alăptează.

[2] Pentru aceștia este recomandabil ca starea de excitație să fie moderată, ca actul sexual să nu dureze mult, ca în CS să se adopte o tehnică simplă ; CS să fie evitat în stările de oboseală sau după ingerarea alimentelor ; e bine ca în prealabil să se ia un vasodilatator coronarian sau un antispastic.

Scanned with OKEN Scanner

oboseală. Se poate spune că pentru omul sănătos actul sexual este un *stress* pozitiv dacă se efectuează la un ritm adecvat disponibilităţilor energetice ale individului ; epuizarea momentană este urmată de reconfortare.

Lichidul seminal (primit de femeie în V în urma CS) are o compoziţie uimitor de complexă şi de bine adaptată finalităţii procreative a vieţii sexuale. Spermatozoizii găsesc în LS nu numai un mediu fizic lichid, ci şi un mediu nutritiv. Dar LS cuprinde şi ergone, substanţe cu rol excitant sau catalitic, care, spre deosebire de substanţele nutritive, acţionează în cantităţi foarte mici : vitamine, enzime, hormoni [1], hormonoizi. Mucoasa V are unele însuşiri de absorbţie şi, în orice caz, conţine „chemoreceptori", terminaţii nervoase sensibile la substanţe chimice. În ultimele decenii s-au identificat în LS *prostaglandinele,* hormoni care influenţează în doze infime principalele funcţiuni vegetative, dar al căror *rol* fiziologic nu este cunoscut. S-ar putea ca unele dintre prostaglandine să constituie un *nou tip* de hormon, produs de M pentru a influenţa F prin mijlocirea CS. Oricum, prostaglandinele influenţează local motilitatea uterului şi a anexelor sale.

Ce se întîmplă cu spermatozoizii ? Se ştie că o E eliberează într-un volum de 2,5—5,5 cm^3 între 40 şi 250 de milioane de spermatozoizi pe fiecare cm^3. Dintre aceştia, unul singur este necesar fecundaţiei eventuale. Ceilalţi se distrug (se autolizează) şi sînt fagocitaţi de celule migrate din

[1] În LS expulzat într-o E se găsesc fracţiuni de miligram pînă la cîteva miligrame de androgeni şi de vitamină C.

Scanned with OKEN Scanner

pereţii tractului genital, iar resturile (bogate în acizi nucleici) sînt, probabil, resorbite. Nu numai acizii nucleici, ci şi proteinele joacă un rol în declanşarea proceselor celulare şi moleculare de „apărare" împotriva „invaziei" de substanţă vie străină. LS conţine *antigeni*, care determină uneori producerea de *anticorpi*. Acest proces are importanţa sa în apariţia unor cazuri de sterilitate şi în declanşarea unor *reacţii alergice* la femeie după CS (urticarie, migrenă, astm).

CS poate fi privit şi din punct de vedere *ecologic*. În fond, M şi F care se împerechează în vederea perpetuării, înmulţirii etc. sînt numai un „eveniment" într-un sistem de interacţiune dintre indivizii de diferite specii care trăiesc în acelaşi biotop, fiecare cu „interesele" sale şi ale speciei sale. Paraziţii fac parte integrantă din biocenoză. Paraziţii s-au adaptat, folosind în interesul lor şi faptul că activitatea sexuală este *obligatorie* la animalele superioare în echilibru ecologic. Aşa au apărut „bolile venerice", care nu sînt un apanaj al speciei umane : boli virotice, bacteriene, micotice sau provocate de protozoare şi care au o transmitere intraspecifică prin CS de la M la F şi invers. Despre acest capitol dureros al vieţii sexuale umane vom mai vorbi.

Psihologia comportamentului sexual nu se rezumă la descrierea aspectului subiectiv al actelor somatice prezentate mai înainte. Viaţa psihică nu este numai *aspectul* „interior" al trăirii, ci este o adevărată „viaţă interioară" ; nu este numai sesizarea pasivă-subiectivă a ceea ce se petrece pe

plan obiectiv, ci este o prelucrare specifică de informaţii, de simboluri şi de semne în care există intenţionalitate, motivaţie şi scop, din care rezultă orientări ale comportamentului în funcţie de criterii personale. Viaţa psihică este nu numai o reflectare ; ea este şi un factor activ, eficient.

Corespondentul psihologic al actelor de comportament instinctual se petrece într-o zonă profundă a personalităţii, în „stratul" pe care unii l-au numit *endotim*. Este „stratul" relaţiilor *intuitive* cu lumea, în care se realizează încărcarea cu tensiune vitală a întregii vieţi sufleteşti. Libidoul, înţeles ca o tensiune care tinde la descărcare (însoţită de plăcere), este o pulsiune care ţinteşte găsirea unor modalităţi adecvate de descărcare. La noul-născut, această tensiune este pusă în slujba conservării individuale : plăcerea însoţeşte actul suptului, hrănirea. La adult, ea este pusă de către natură în slujba perpetuării speciei ; putem vorbi deci de *libido sexualis*. Dar libidoul nu este numai o pulsiune ; el este şi ceva care „se investeşte", se fixează de un individ sau de un obiect *(cathexis)*. Investiţia este o investiţie *erotică*. Toţi investim o parte din iubirea noastră în noi înşine ; numai *excesul* „narcisist" şi egoist este dăunător ; o anumită doză de iubire de sine este un fel de premisă a iubirii de alţii (E. Fromm). Investiţia în alţii începe cu investiţia în mamă. Investiţia *ulterioară* depinde în mare măsură de date biografice. Mecanismele zoologice înnăscute, neuroendocrine, pregătesc o sensibilitate predominantă către *sexul opus*. Dar la om ele nu sînt suficient de puternice pentru *a asigura* o astfel de orientare. Pe de altă parte, cum fiecare individ are în el şi note (ca-

Scanned with OKEN Scanner

ractere) aparţinînd celuilalt sex, problema „rătăcirii" în orientarea pulsiunii devine o problemă de interes practic. Natura înzestrează pe om cu *libido*, dar căile de canalizare ale acestuia sînt lăsate pe seama interacţiunii dintre oameni şi copil, adică pe seama factorilor sociali, culturali, educaţionali şi biografici. În unele culturi (pe care europenii le-au numit cîndva „primitive") sînt organizate cursuri, rituri şi ceremonii de iniţiere atît pentru M, cît şi pentru F. În culturile caracterizate prin pruderie, cunoştinţele corespunzătoare sînt lăsate să circule la voia întîmplării şi se dobîndesc de multe ori sub o formă deformată, cu o conotaţie de ruşine, de josnicie şi „pornografică" [1].

„Încărcarea" fiziologică masivă cu tensiune erotică începe la pubertate; este inutil să mai descriem stările de nelinişte, de înfiorare vagă şi de reverie care caracterizează această epocă de trecere (pedagogii contemporani nu o mai socotesc o perioadă de „criză"). Este perioada în care persoanele de sex opus încep să reprezinte un „obiect" de interes special *tocmai* prin faptul că au note fizice şi psihice caracteristice celuilalt sex şi în care *proximitatea* (vecinătatea) unei persoane (agreate) declanşează reacţii emotive particulare.

În evoluţia comportamentală a indivizilor există momente de mare sensibilitate la influenţele din afară în care se hotărăşte reactivitatea organismului pentru o perioadă mai îndelungată. Etologii

[1] Nu mai vorbim despre hazardul care domneşte în iniţierea sexuală *concretă* şi, în general, la începutul vieţii sexuale.

Scanned with OKEN Scanner

numesc *pregnare* (*imprinting* în limba engleză, *Prägung* în limba germană) fenomenul prin care se exprimă, greu de șters, anumite relații ale organismului tînăr cu organisme și obiecte din mediu. Prin pregnare se explică faptul că puii de rață, de exemplu, însoțesc pretutindeni cloșca ce le poartă de grijă (eventual și invers) : cloșca a fost „obiectul" din preajmă în scurta perioadă a pregnării. Pregnarea intervine, probabil, și în dezvoltarea sensibilității erotice umane, explicînd, poate, anumite preferințe, anumite legături interindividuale tiranice, anumite îndrăgostiri de tip fascinație etc.

Atracția către celălalt sex nu este o dorință de plăcere decît la indivizii senzuali avînd experiență în domeniul sexual. Experiența în domeniul sexual creează o anumită *optică* asupra vieții sexuale, care variază de la individ la individ. Preocupările erotice sînt foarte răspîndite, dar *motivația* lor nu este unitară din cauza multiplelor semnificații ale vieții sexuale la om și a modului diferit de „a trăi" sexualitatea. În general putem deosebi două modele extreme ale „omului sexual" (*h. sexualis*). Pentru unii, trupul este un instrument al unui sentiment de dragoste ; actele trupești împlinesc, consolidează, concretizează și fructifică un astfel de sentiment. Pentru alții, trupul sexualizat este un instrument care poate furniza „trăiri", distracții, experiențe, jocuri etc.

Și banalizatul „te doresc" are multiple semnificații. Cele mai vagi sînt, probabil, cele mai autentice : dorința de a fi aproape, de a nu exista nici refuz, nici obstacole pentru o desfășurare spon-

Scanned with OKEN Scanner

tană a comportamentului, ascultînd numai de îndemnuri şi de mobiluri aparţinînd perechii în cauză. În orice caz, dacă ar fi să discutăm ceea ce se înţelege *popular* sau *ştiinţific* prin „plăcere" (ori „voluptate"), ne-am pierde în dezbateri poate derutante. Cînd Spinoza se întreba dacă dragostea nu este cumva „plăcerea însoţită de ideea cauzei sale externe", el folosea toţi termenii acestei definiţii în înţelesuri care s-ar cere precizate. Este plăcerea o senzaţie sau o tonalitate a senzaţiilor favorabile ? Plăcerea se poate opune durerii ? Ce relaţie este între plăcere şi bucurie ? Cazul îndeplinirii unei vechi dorinţe sau împlinirii unui „vis" naşte alte trăiri decît potolirea unei tensiuni sexuale ocazionale.

Întîlnim şi aici o *dialectică* a contrariilor, de care trebuie să ţinem seama. Afectivitatea umană este ambivalentă : putem iubi şi urî simultan, plăcerea şi durerea se amestecă aşa cum se amestecă bucuria cu tristeţea, satisfacţia cu regretul. Între anumite limite *ne place să fim* chinuiţi şi *să suferim*. Exagerarea acestei trăsături este patologică (*algolagnia*, după terminologia lui Schrenck-Notzing). Cu o aluzie la unele personaje din operele lui Sacher Masoch, satisfacţia „perversă" obţinută din suferinţă se numeşte *masochism*. Satisfacţia obţinută din producerea suferinţei la un altul se numeşte *sadism*, cu aluzie la viaţa şi la scrierile marchizului de Sade.

Afectivitatea antrenată în apropierea sexuală nu aparţine numai „stratului" profund al personalităţii, stratului vital, ci şi celui legat de înţelegere, de raţiune, de cultură şi de valori : „stratul"

noetic. Acest „strat" poate fi, la rîndul său, subîmpărţit în diferite etaje : astfel există deosebiri între *sentimentalitate* şi *spiritualitate*. Dacă atitudinile care porneau din *adîncimile* noastre ţineau de finalităţi biologice, cele care pornesc de la *suprafaţă* şi din înălţimile noastre ţin de norme, de învăţături şi de aprecieri. Faţă de tot ceea ce intervine în CS sau numai faţă de unele aspecte, putem avea simpatie ori antipatie, dorinţă ori repulsie etc.

Delicate sînt mai ales problemele psihosexuale ale femeilor. Într-o societate andocratică, dar în raport şi cu forţa fizică mai mare a M, capabil de violenţă şi de a-şi satisface dorinţa prin constrîngere, F a fost nu rareori o victimă a egoismului masculin, considerată obiect de „plăcere" sau numai ocazie de descărcare a tensiunilor erotice ori „fabrică de copii". În asemenea condiţii, atitudinea F faţă de CS putea fi parţial sau total inhibată, chiar negativă, şi nu numai confuză sau neutră. În mod normal, femeia devine receptivă (şi apoi dornică) de o apropiere trupească intimă atunci cînd este pregătită atît sentimental, cît şi senzorial. Cu alte cuvinte, la femeie simpatia primează asupra dorinţei „fizice", iar starea de tensiune sexuală dinaintea CS, „preludiile", se cer dezvoltate corespunzător.

Este de subliniat că „preludii" prelungite cu o tensiune sexuală intensă sînt ele însele capabile să ducă la satisfacţie sexuală cu sau fără orgasm (la M pînă la E). Aşadar, „preludiile" alcătuiesc un „poem" *în sine* (aşa după cum *Preludiile* lui Fr. Liszt sînt un poem simfonic independent sau

cum *Preludiile* pentru pian ale lui Fr. Chopin nu pot fi privite ca o introducere la o altă operă muzicală). Sînt situațiile practicate cotidian de milioane de adolescenți, de tineri îndrăgostiți, de logodnici. Atunci cînd intimitatea trupească depășește limitele obișnuit impuse de pudoare, acest *petting* (cum îl numeau americanii) reprezintă un fel de CS extra- sau paragenital. Practica este justificată uneori prin dorința de păstrare a virginității ; dar trebuie să menționăm că și o E *ante portas*, atunci cînd spermatozoizii sînt viguroși și mobili, poate duce la o sarcină nedorită.

CS propriu-zis, intravaginal, ridică problema sensibilității specifice genitale a F, respectiv a *frigidității*. Frigida simte contactul OSM ca și cum ar simți un corp străin aplicat pe piele sau pe mucoasă : mărime, consistență, mișcare, dar nu voluptate. Această lipsă de senzații specifice poate să aibă cauze psihice (lipsa de interes afectiv pentru partener, prejudecăți depreciative privind viața sexuală, condiții neprielnice de desfășurare a CS, teama de sarcină etc.). Poate să aibă, mai rar, cauze hormonale (o impregnare hormonală suficientă și echilibrată este necesară pentru integritatea reactivității). Foarte frecventă este frigiditatea pe care am caracterizat-o drept o *somnolență* a sensibilității genitale. Pentru deșteptarea acesteia femeia nu a găsit încă (ca în povestea cu *Frumoasa din pădurea adormită*) bărbatul adecvat (sau nu-l va găsi niciodată). Să nu uităm că bărbatul este în mare măsură psiho-excitabil, iar femeia este somato-excitabilă ; dar cîți bărbați știu sau au grijă de respectarea acestui adevăr ? Cîți

bărbaţi au timp şi dispoziţie pentru a mîngîia în mod adecvat femeia ?

În timpul efectuării *CS* intravaginal există o tendinţă explicabilă de a concentra dinamica apropierii asupra copulării. În realitate, contactul genital nu trebuie să confişte toate preocupările partenerilor. Această fază are semnificaţia apropierii de maximă intimitate şi nu în primul rînd aceea de maximă *recoltare* de plăcere. În orice caz, fiecare dintre parteneri trebuie să admită că are şi datoria de a fi un generator de plăcere. De aceea îmbrăţişările, sărutul, mîngîierile, cuvintele îşi păstrează funcţiunea lor expresivă, excitantă şi sugestivă. Aviditatea *tuturor* simţurilor este maximă. O indicaţie *medicală* pentru reuşita psihologică a actului sexual sau chiar pentru reuşita fecundării poate fi complexificarea şi „poetizarea" acestei faze *esenţiale*. Complexificarea înseamnă un efort imaginativ sau numai dezlănţuirea tendinţei către joc, care subzistă în fiecare dintre noi ; important este ca tot ceea ce se face să fie acceptat de partener şi să nu genereze durere sau rezervă.

CS dureros este numit *dispareunie* [1]. Durerea resimţită de F poate fi datorată unor boli ale regiunii, unor inflamaţii locale, traumatismelor defloărării, unor poziţii incomode şi altor cauze mai mult sau mai puţin medicale, care pot fi rezolvate de către ginecolog. Se întîlnesc şi dispareunii psihosomatice, care reprezintă exprimarea *prin simbolul durerii* a unui refuz de acceptare a vieţii sexuale sau a unui anumit partener. Se mai întîl-

[1] Cel voluptos este numit *eupareunie*.

nesc dispareunii nevrotice, cu originea în conflicte subconştiente ori conştiente. Unul dintre noi (I. Macavei) a constatat cu destulă frecvenţă sensibilităţi dureroase ale organelor pelvine în afara oricărei inflamaţii, datorite stărilor de excitaţie prelungite (cu congestia însoţitoare a organelor genitale) nerezolvate prin orgasm. Se ajunge la *disvegetoze pelvine*, care creează multe neplăceri bolnavelor şi medicilor ginecologi.

În rare cazuri, excitaţia genitală a F produce o contracţie spasmodică a musculaturii regiunii, cu imposibilitatea I sau cu imposibilitatea retragerii OSM din V (*captatio penis*). Sînt cazurile de *vaginism*, care se rezolvă numai prin narcoză sau prin doze mari de medicamente antispatice şi relaxante eficace.

În afară de starea deosebită difuză, cenestezică, resimţită de parteneri în timpul CS, la unele persoane (mai ales F) apropierea excitaţiei de paroxism se manifestă printr-o durere de cap (cefalee) puternică. Poate fi un „semnal" de finalizare a CS, de a precipita (şi nu de a amîna) orgasmul (respectiv E).

Şi această fază (I în V a OSM) poate fi considerată de către unii ca un „scop în sine". În aşanumita *metoda carezza*, I nu este urmată de mişcări intravaginale, aşteptîndu-se orgasmul feminin, ca şi deturgescenţa, în urma canalizării excitaţiei sexuale pe căile mîngîierii şi sărutului. Metoda nu este lipsită de riscuri (nevrotice). În *amplexus reservatus* este evitată numai E (nu şi mişcarea), fie în scop anticonceptional, fie cu alte intenţii (în tratatele de sexologie practică hinduse şi chi-

Scanned with OKEN Scanner

neze medievale, această tehnică era recomandată pentru fortificarea fizică, psihică sau spirituală !).

Aspectul subiectiv al *orgasmului* este tot atît de variabil ca și aspectul său obiectiv. Orgasmul puternic poate genera, mai ales la femeie, o stare de extaz. Unii autorii au caracterizat orgasmul drept un *șoc* analog celuia dat de electroșocul cerebral, folosit în terapeutica unor psihoze. Alții au văzut în orgasm un moment de „fractură a conștiinței". Un „șoc" destructurează și restructurează ; o „fractură" înseamnă discontinuitate, cu eventualitate unei „revelații, dar și cu riscul unei rătăciri. Momentul orgasmului a fost cu deosebire analizat de unii mistici, sperînd a obține prin mijlocirea sa comunicare cu „transcendentul" [1].

Dacă adoptăm schema folosită în estetică : plăcere estetică → emoție estetică → extaz, putem spune prin analogie că în cursul comportamentului sexual o persoană sănătoasă și sensibilă parcurge o gamă asemănătoare. Mai putem spune că numai libera mișcare în întreg acest registru definește capacitatea erotică deplină a unui om.

Orgasmul se poate obține în diferite feluri (poate fi punctul *terminus* comun multor căi, dar „nu toate drumurile duc la orgasm"). Din punct de vedere neuropsihic, participarea diferitelor „straturi" și „etaje" ale persoanei poate fi mult diferită. Printr-o susținută excitare a terminațiilor nervoase din zonele genitale se obține un orgasm oarecum „elementar". La femeie, orgasmul poate avea ca punct de plecare receptorii vaginali și ai

[1] Problema a fost pe larg cercetată de J. Evola în a sa *Metafizică a sexului.*

Scanned with OKEN Scanner

colului uterin sau mai ales receptorii clitoridieni şi vulvari. Dar orgasmul poate avea ca punct de plecare şi alte zone erogene de la suprafaţa corpului, atunci cînd participarea trupească este mai amplă. Poate avea ca element declanşator un proces psihic (imaginaţie, „fantasma" împlinirii unei dorinţe, vis) sau un excitat psihic (de exemplu un cuvînt sau un şir de cuvinte). Aceste incitaţii şi excitaţii se pot asocia şi combina : de exemplu cuvintele şoptite la ureche, prin vibraţiile de presiune ale aerului, produc şi o excitare a zonei erogene auriculare. O altă modalitate de a obţine orgasmul de către femeie este sesizarea orgasmului M (prin contracţiile caracteristice ale corpului partenerului şi prin E). Importă şi *atitudinea* faţă de propriul orgasm. După E. Berne, oamenii pot acţiona faţă de propriul orgasm în patru feluri : 1) prin frigiditate pe bază condiţionată („totul ar merge bine dacă m-ai iubi cu adevărat sau dacă nu ai fi un egoist etc.") ; 2) prin refuz (raportul sexual este acceptat, dar participarea prea ardentă este evitată din scrupule de tip moral) ; 3) prin amînare (femeia nu acceptă să fie „antrenată" de parteneri) ; 4) prin acceptare. Orgasmul acceptat poate fi pur şi intim sau contaminat de scopuri şi de sentimente secundare, cum ar fi cele de culpabilitate, de mînie, de lezare a amorului propriu, de dezamăgire sau de triumf. Capacitatea de orgasm a bărbatului reprezintă o *calitate* psihofiziologică, care poate fi, exploatată" şi de bărbat : evidenţiind-o, acesta caută nu numai voluptate, ci să se şi asigure de propria-i virilitate, ori o consideră „competitivă" sau ca pe un dar oferit partenerei etc.

Scanned with OKEN Scanner

Cu aceasta am ajuns la faza de *postludiu*. Destinderea psihică poate crea o impresie nedefinită de gol[1]. Însă sentimentele negative (rezumate în vechiul dicton *post coitum omne animal triste*) nu apar decît acolo unde actul sexual nu este bine integrat în complexul relaţiilor interpersonale dintre parteneri. Ele mai apar la anxioşi, la debili, la nemulţumiţi din fire şi la surmenaţi. Totuşi starea de indiferenţă pentru partenera apare destul de frecvent la bărbaţi[2], prin contrast cu atitudinea femeii, care prin CS se simte mai legată de partener decît înainte. Detensionarea este, cum am spus, *bruscă* la bărbat şi *lentă* la femeie. Bruscheţea acestei detensionări echivalează uneori cu o „cădere" de la un nivel poetic la un nivel prozaic, de la vrajă la o luciditate critică. La femei, dimpotrivă, orgasmul înseamnă deseori o sensibilizare la valenţele poetice ale lumii[3]. Lipsa de înţelegere a unor astfel de „discrepanţe" mai ales de către bărbat este izvorul multor „nepotriviri de caracter" conjugale. În cazurile care nu creează probleme, în faza de postludiu trebuie să primeze o stare de mulţumire cu note euforice, însoţind sentimentele de reuşită, de împlinire, de posesiune

[1] Acest fenomen se observă acolo unde dorinţa, potolită prin CS, a avut aspectul de „poftă" elementară animalică, nefiind susţinută de o apreciere a calităţilor *personale* (fizice şi psihice) ale partenerului.

[2] La unii există şi note de repulsie.

[3] Contrastul acesta a fost redat admirabil de A. P. Cehov în nuvela *Doamna cu căţelul* (şi în versiunea ecranizată). După consumarea intimităţii atît de mult dorite, bărbatul mănîncă o felie de pepene, iar femeia este cuprinsă de remuşcări şi de ruşine.

Scanned with OKEN Scanner

și de dăruire. Relaxarea calmă se poate continua în somn. În general se poate spune că postludiul *poate fi* o fază plină de farmec în comportamentul sexual, deoarece psihologic ea se prelungește într-o vibrație tandră, în amintire, însoțită de speranța repetării trăirii în viitor. Postludiul nu poate fi „tehnicizat" (așa cum poate fi „tehnicizat" preludiul) fără a-i distruge farmecul, dar anumite atitudini nocive pot fi evitate prin autocontrol și prin bunăvoință.

Activitatea sexuală potolește în felul ei o anumită categorie de „foame" (sau chiar mai multe). E. Berne deosebește la om șase moduri ale *foamei de senzații*, condiție necesară pentru buna funcționare a sistemului nervos și a psihicului [1]. Cea mai mare parte a ființelor umane au o *foame de contact uman*, sub formă mai ales vizuală, auditivă și tactilă. Dintre toate felurile de senzații, cel preferat de majoritatea oamenilor este cel realizat de contactul *cu un alt tegument uman*. Dar o altă foame este cea de *recunoaștere* a unei anumite ființe cu ajutorul simțurilor. Mai departe, *foamea de contact fizic* poate fi foame de mîngîiere, deși unele persoane au o oarecare *foame de durere* (tendințe „masochiste"). *Foamea sexuală* din acest punct de vedere este dorința de intimitate maximă. Celelalte două feluri de foame sînt: foamea de *„structură"* (de organizare a timpului, bunăoară și de norme) și *foamea de incidente* (de

[1] Într-adevăr, experimentele de *deprivare senzorială* au arătat că la cîteva ore sau zile după instaurarea unor asemenea izolări apar halucinații și alte fenomene psihotice.

Scanned with OKEN Scanner

întîmplări ; nesatisfacerea acesteia din urmă generează lenea şi plictiseala).

Relaţiile sexuale umane sînt în mod frecvent „complicate" prin motivaţii care au prea puţină legătură cu dorinţa sexuală. Această situaţie nu este un paradox ; comportamentul sexual este la om o funcţiune a întregii personalităţi *sociale* şi nu (numai) o cale de a descărca tensiuni sexuale acumulate [1]. În psihologia clasică, A. Adler a fost unul dintre cei care au subliniat rolul şi semnificaţia comportării sexuale pentru personalitatea *socială*, în raport cu tendinţele de afirmare, cu eventuale complexe de inferioritate ce se cer depăşite, cu „protestul viril", cu capacitatea de a-ţi asuma o responsabilitate sau cu frica de aceasta, cu încrederea în sine şi în alţii, cu echilibrul dintre egoism şi sociabilitate etc. O asemenea perspectivă poate fi opusă concepţiei psihanalitice „ortodoxe", în care căutarea gratificaţiei sexuale, a „plăcerii" şi a „detensionării" (a plăcerii *prin* detensionare) era ridicată la rangul de forţă motivaţională primară în comportamentul uman. Citäm (călăuzindu-ne după o sistematizare a lui J. Marmor, 1969) cîteva dintre cele mai frecvent întîlnite „raţiuni nesexuale" pentru relaţiile sexuale umane.

Sexualitatea *în sens restrîns* (CS) se întîlneşte ca o „tehnică" pentru a obţine dragoste (afecţiune). Ea exprimă atunci nevoia de a primi asigurări îm-

[1] O *funcţiune* = are un rol funcţional. Firește că acest comportament este şi o expresie, un „simptom" al structurii şi al dinamicii persoanei, este *funcţie* de specificul individual.

Scanned with OKEN Scanner

potriva temerii de a fi respins (mai ales la fetele și la femeile care se consideră lipsite de *sex-apel*). Cu o neînțelegere dramatică sînt întîmpinate de obicei tipurile de personalitate „isterice" (în sensul medical al acestui cuvînt: dorința de a atrage atenția, de a fi actor în spectacolele vieții); aceste femei au o foame de dragoste tandră, ca aceea care se adresează copiilor, și nicidecum de o dragoste „genitală", de tip adult [1]. De multe ori bărbații cred că asemenea tipuri de personalitate nu pot fi ușor satisfăcute *sexual* și-și orientează relațiile interpersonale pe o cale greșită.

Relațiile sexuale sînt cîteodată o apărare împotriva singurătății. CS poate fi un „substitut" al comunicării sociale și verbale în mediile sociale în care ea se realizează *mai ușor* (pentru că se bazează pe fiziologia comună întregii specii) decît o reală comuniune sufletească sau o colaborare, ori un schimb de impresii și de idei. Dar astfel de legături pur trupești nu sînt de obicei persistente, pentru că nu sînt satisfăcătoare: situația în care doi parteneri n-au nimic să-și spună în afara CS nu este o situație de comunicare interpersonală.

Sexualitatea este uneori un mod de a depăși sentimente de inferioritate sau de inadecvare. Dorința de a avea multe legături trupești poate fi dorința de a te convinge că nu ești deficitar. O variantă a acestui complex este întruchipată personajului J. Sorel din *Roșu și negru* al lui Sten-

[1] După cum vom mai avea ocazia să arătăm, este proprie mentalității *maturizate*, capacitatea de integrare psihică a CS într-o *afecțiune autentică* pentru un altul.

Scanned with OKEN Scanner

dhal, pentru care seducerea soției patronului său făcea parte din planurile sale de parvenire socială. Prin analogie putem aminti de Andrei Pietraru, personajul central al piesei *Suflete tari* de Camil Petrescu. O altă variantă a acestui complex constă în dorința unor indivizi de a se convinge că sînt capabili să-și satisfacă partenerul. Nu este vorba aici de erotică autentică îndreptată către altă persoană, ci de dragoste de sine, de narcisism, de ambiția realizării unor performanțe.

Sexul „prilejuiește" și demonstrații de putere. Complexele de inferioritate se pot manifesta prin acte de cruzime. În acest fel, bărbații tind să-și afirme, să-și evidențieze social capacitatea de a domina, de a supune.

În sexualitate unii găsesc un prilej de a umili pe celălalt sau chiar de a-l insulta. O astfel de utilizare a CS se înrudește pînă la un punct cu folosirea aluziilor sexuale și genitale în blesteme și în înjurături. Într-o perspectivă puritană, sexualitatea este o manifestare depreciată sau chiar înjositoare [1]. Violul este sinonim în unele limbi și jargoane cu „batjocorirea". Seducția însăși poate fi o formă rafinată de răzbunare. Cazul este literaturizat de Choderlos de Laclos în *Legăturile primejdioase*. În acest roman clasic se observă critic (încă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea) că din educația tinerelor fete lipsesc nu numai cu-

[1] Termenul medical de *poluție*, prin care se înțelege emisiunea de LS în somn conectată sau nu cu vise erotice și care apare normal la băieți după pubertate și la adulții abstinenți, este nefericit, deoarece *poluare* = *murdărire*.

noştinţele de sexologie, ci şi însuşirea mijloacelor de a se apăra de seducători şi violatori [1].

Sexualitatea este înţeleasă cîteodată şi ca o apărare împotriva anxietăţii. Sugarul anxios se liniştește dacă este pus la sîn. Adultul anxios îşi caută uneori metode trupeşti de calmare, mîncînd (de unde obezitatea unor anxioşi) sau „făcînd dragoste". În societatea capitalistă contemporană, sexualitatea tinde să devină un „*placebo* universal" în cazuri de tensiune indiferent de origine. Tensiunea emoţională din CS este un factor care eclipsează alte tensiuni emoţionale ; orgasmul este un „şoc" care produce o reorientare a gîndirii şi a sensibilităţii. Dealtfel, în perioadele de insecuritate socială sau biologică, cum sînt războaiele şi epidemiile, se observă o relaxare a frînelor etice, iar viaţa sexuală îmbracă aspecte mergînd de la frivolitate pînă la orgie. Însă abandonarea în voia unei sexualităţi fără un sens interpersonal mai înalt nu reprezintă o soluţie reală a problemei, ci mai curînd o cale spre dezorientare şi spre apariţia altor anxietăţi [2].

[1] Apărarea împotriva violului este un capitol neglijat în imensa majoritate a cărţilor de sexologie. În esenţă, aici este vorba de tehnici de „luptă" prin care o persoană inferioară ca forţă fizică poate imobiliza sau neutraliza o persoană mai puternică.

[2] M. Ralea *(În Extremul Occident)* a analizat rolul de *diversiune* pe care-l joacă în lumea capitalistă desfrîul sexual, abătînd atenţia maselor (ca şi alcoolul) de la problemele social-politice pentru care ar trebui să lupte. Primejdia pe care o reprezintă erotismul (nu dragostea !) pentru tineretul dornic să construiască o lume nouă a fost analizată încă de V. I. Lenin în scrisorile sale către Clara Zetkin.

Scanned with OKEN Scanner

Actul sexual este practicat curent ca o *datorie* conjugală (maritală), indiferent de existența sau de persistența unei legături de dragoste între soți. Uneori el este o formă de *filantropie*, făcînd parte din manifestările de grijă protectoare pentru o altă persoană. Asemenea dăruiri filantropice (și nu erotice) sînt, firește, mai frecvente la femei. Într-o nuvelă a lui St. Zweig (*Douăzeci și patru de ore din viața unei femei*) este descris un astfel de caz, în care dăruirea sexuală a fost o încercare de a salva un bărbat de la sinucidere. Situațiile curente de sexualitate filantropică sînt mai puțin dramatice; ele reprezintă adesea evidențierea *componentei caritabile* din psihologia feminină, sau a intenției *constructive de personalitate*. Un anumit tip de îndrăgostit romantic era cel care *implora* dragostea feminină [1]. Dealtfel apelul la un eventual rol salvator și mîntuitor al femeii de către cel care o iubește sau numai o dorește face parte din arsenalul curent al „armelor" erotice, fiind folosit uneori cu toată sinceritatea. Invers, actul sexual poate fi *acceptat* din gratitudine (sau poate fi pretins ca o formă de gratitudine). El mai poate fi folosit ca mijloc de a obține avantaje. În demersurile lui J. Sorel din *Roșu și negru* intră, desigur, și o astfel de componentă: era vorba de a obține avantaje sociale. *Drumul spre înalta societate*, ca să folosim o expresie a lui H. de Balzac, duce de multe ori prin relații sexuale. În societatea burgheză, androcentrică și androcratică, care continuă în acest fel alte societăți bazate pe inegali-

[1] „O zi din viață" sau măcar „o oră" cerea M. Eminescu într-o poezie.

Scanned with OKEN Scanner

tatea socială dintre bărbat şi femeie, o *dublă morală* face distincţii sofisticate între „dreptul M" şi „dreptul F" de a obţine avantaje prin utilizarea vieţii sexuale. Prostituţia *feminină* este tolerată (în interesul bărbaţilor), dar statusul social al prostituţiei este un status de *paria* [1]. Pe de altă parte (cum au arătat K. Marx şi F. Engels în *Manifestul Comunist*), căsătoria burgheză era (şi este) în multe cazuri un act de vînzare-cumpărare, întru totul asemănător prostituţiei.

CS poate îmbrăca forma unui *ritual*, religios sau laic [2].

CS poate fi practicat pe baza convingerii că este necesar sănătăţii, deci ca o măsură igienică (ca gimnastica şi duşul) sau ca o măsură terapeutică (ca şi administrarea unor injecţii). Această idee ne obligă să ne oprim un moment asupra rostului vieţii sexuale în sanogeneză şi în profilaxia unor boli. Firește, o concepţie „fiziologistă" în această privinţă este simplistă şi inexactă tocmai prin simplismul ei. Nu contactul genital, cu componentele sale mecanice şi secretorii, este cel care are importanţă, ci viaţa sexuală echilibrată şi armonioasă ; ea este un aspect al unor interrelaţii per-

[1] Aceasta cu toate că prostituatele erau şi sînt, de fapt, *victime* individuale ale bărbaţilor, victime colective ale unei societăţi organizate de bărbaţi în avantajul lor şi, în ultimă instanţă, victime ale mizeriei dintr-o societate bazată pe exploatarea omului de către om, în care un pumn de privilegiaţi exploatează şi *sexual* pe cei săraci sau din clasele dominate.

[2] Secte religioase care practică într-un anumit fel CS ca *element* de oficiere a unui ritual au existat în toate timpurile istorice, unele reclamîndu-se chiar de la creştinism !

Scanned with OKEN Scanner

sonale echilibrate şi armonioase. Am arătat că nici în CS nu trebuie să vedem un aspect de fiziologie *individuală*, ci aspecte de fiziologie interorganismice (interindividuale). Cei doi parteneri formează un *suprasistem* şi interacţiunea, coordonarea, sincronizarea celor două organisme trebuie să aibă gradul de reuşită al interacţiunii, coordonării şi sincronizării dintre două organe ale unei fiinţe sănătoase (de exemplu dintre inimă şi plămîni). Disarmonia dintre cele două componente individuale ale acestui suprasistem este însă capabilă să ducă la disarmonii ale funcţionării organelor *în fiecare partener* [1].

În descrierea fiziologiei şi psihologiei CS am dat suficiente indicaţii pentru a înţelege *în ce fel* şi *între ce limite* această „solicitare" a organismului influenţează favorabil unele ţesuturi, organe şi sisteme de organe. Ulterior am menţionat că viaţa sexuală este capabilă să satisfacă un întreg complex de „foame informaţională" a organismului. Mai înainte am prezentat şi concepţia „energetistă" a libidoului, arătînd că tensiunile libidinale pot fi descărcate şi pe alte căi de activitate umană, graţie procesului de sublimare. În lumina acestor date se înţelege de ce activitatea sexuală nu poate fi privită ca o necesitate fiziologică „vitală" *pentru individ*, de aceeaşi categorie ca nevoia de alimentare. Problema poate primi răspunsuri variate în raport cu *modelele de viaţă* la care aderăm. Există un model *eubiotic*, în care idealul îl reprezintă organismul echilibrat din punct de vedere biologic

[1] Despre aceasta vom vorbi şi în capitolul *Asklepios şi paideia*.

Scanned with OKEN Scanner

și un model *de sănătate,* în care idealul îl reprezintă individul lipsit de boli. Dar există și alte modele, de exemplu, din sfera creativității și a spiritualității, în care idealul nu este cel de *bel animal,* ci bunăoară cel productiv pe linie social-culturală. În numele acestui ideal se pot face sacrificii de sănătate și, firește, cu atît mai ușor de viață sexuală.

La M, acumularea spermatozoizilor și a secreției glandelor anexate tractului genital produce reflexe viscero-viscerale ; impulsurile interoceptive influențează și centrii nervoși superiori, cum o arată visele erotice care însoțesc poluțiile. Posibilitatea unei asemenea eliminări reflexe în somn lipsește de credit teza mai veche după care abstinentul s-ar intoxica cu „substanțe erogene circulante". Unii autori, tot vechi, au descris orhiepidimite prin abstinență ; alții au incriminat abstinența ca factor producător de acnee. La bărbații slab dotați din punct de vedere sexual, dar și la cei capabili de o bună sublimare (în sport, în muncă productivă *absorbantă* etc.), absistența *voluntară* decurge fără simptome. Ca simptome de abstinență *constrînsă* s-au descris : fatigabilitatea, rahialgiile, nervozitatea, deprimarea, insomnia, obsesiile sexuale ; dar este mai probabil să vedem în ele manifestările unui dezechilibru nervos de *altă origine,* cu componentă obsesivă preexistentă. S-a descris mai demult sub numele de *nevroză actuală* un complex simptomatic cu palpitații, stare de tensiune, jenă în respirație, transpirații și care a putut fi pus în legătură cu abstinența prelungită *în condiții de excitație sexuală* (de exemplu la logodnici). Între partenerii care se

Scanned with OKEN Scanner

iubesc, unirea sexuală este de obicei oportună; abstinența se poate datora unor obstacole exterioare sau interioare (ca în nuvela *Athala* a lui Chateaubriand sau în *Poarta îngustă* a lui A. Gide, unde inhibițiile erau reținere de natură religioasă). Dar, dacă există dragoste, abstinența apare *ca refuz* de CS cu altă persoană decît cu cea iubită; însă abstinența *în numele dragostei* are cu totul altă semnificație [1].

Castitatea s-a „bucurat" de o apreciere variabilă în cadrul istoriei culturii umane. Creștinismul a onorat-o ca pe un semn de supunere a „cărnii" de către spirit, în timp ce la unele popoare orientale un exercițiu de castitate era folosit tocmai pentru cultivarea virilității. Castitatea a fost recomandată apoi ca un exercițiu de voință, ca un aspect important al stăpînirii de sine, ca un mijloc de concentrare sau de economisire a energiilor [2] și ca un mijloc de valorificare superioară a actului sexual. Onorarea ascezei (tabuul sexual), pe de o parte, permite un control suplimentar al societății asupra „fiziologicului" individual și, pe de altă parte, exercițiul dominării tendințelor elementare este fundamental oricărei organizări social-culturale superioare. Ea a determinat totodată complexificarea sentimentului dragostei[3].

[1] Nevrozei actuale i se opune *neurastenia* datorită abuzului sexual sau vieții sexuale în condiții nesatisfăcătoare (de exemplu ipsațiunea).

[2] Abstinența, ca suspendare temporară a activității sexuale, poate fi utilă pentru a se evita *suprasolicitările* în perioadele de *activitate concentrată* sau de creație.

[3] Așadar, nici ura față de sex (ca acel *odium theologicum* creștin), nici deprecierea simplistă a castității.

Scanned with OKEN Scanner

În capitolul de față se cuvine să ne ocupăm și de *pudoare*, sentiment strîns legat de sexualitatea umană (dar nu numai de aceasta). Printre cele mai elementare forme de îmbrăcăminte se găsesc cele care acoperă zonele genitale ; cele din urmă elemente vestimentare care se leapădă cînd ne dezgolim (de exemplu cînd sîntem la plajă) sînt cele care acoperă aceleași zone. Legendara „frunză de viță" este un *cache-sexe*: După normele (variabile) culturale, omul își ascunde, *la anumite vîrste*, mai mult sau mai puțin din suprafața corpului. La F, zona glandelor mamare, de pildă, este acoperită la unele dintre popoarele „primitive" care locuiesc în climat cald și lăsată liberă la altele de aceeași rasă și din aceeași regiune geografică.

În afară de rolul protector împotriva intemperiilor naturii, de rolul de a ne apăra de contactul cu factori supărători biotici (țînțari), fizici sau chimici (îmbrăcămintea de protecție a pompierilor, a cosmonauților, a lucrătorilor din diferite industrii etc.), îmbrăcămintea mai are multiple roluri, printre altele și pe cel de a crea un „mediu artificial" foarte apropiat de corp și, prin aceasta (dar nu numai prin aceasta), de a dubla întrucîtva pielea în multiplele sale funcțiuni. Îmbrăcămintea are, firește, și roluri *sexuale*. Am spus că pielea reglează schimbul de substanțe, de energie și de informații între organism și ambianță, asigurîndu-i organismului capacitatea de a fi un sistem optimal deschis (sau optimal închis) și, în această calitate, capacitatea de a fi de asemenea un organ de semnalizare și de expresie. *Îmbrăcămintea* adecvată perfecționează unele roluri ale pielii (nefiind doar o *proteză* a acesteia). Pielea omului

are unele „inferiorități" față de cea *îmblănită* a animalelor, și sub acest aspect îmbrăcămintea îi *corectează* însușirile naturale în raport cu normele cultural-sociale. În societățile în care *biosocialul* are o mare importanță funcțională, îmbrăcămintea devine mijlocul cel mai comod de a recunoaște sexul și vîrsta persoanei. În colectivitățile în care tensiunea și activitatea erotică sînt recunoscute ca niște ingrediente utile sau tolerate ale vieții sociale, îmbrăcămintea aduce un plus de semnale sexuale, caracteristice pentru fiecare sex în parte. Aceste semnale sînt vizuale, ținînd de estetica modei („toaletele"), olfactive (hainele sînt parfumate sau sînt completate cu flori mirositoare), tactile (mătasea și catifeaua se adaugă la calitățile pielii „mătăsoase" și „catifelate") etc. În colectivitățile în care tensiunea și activitatea erotică sînt desconsiderate sau considerate inoportune, îmbrăcămintea tinde să ascundă semnele și semnalele sexuale naturale sau să atragă atenția cît mai puțin. Veșmintele în culori cernite care ascund complet picioarele femeilor și nu lasă să se ghicească relieful pieptului, așa cum erau purtate de călugărițe, contrastează cu minifusta, cu îmbrăcămintea în tonuri vii, cu croiala care lasă să se deseneze contururile bazinului sau ale toracelui. În acest sens există o trecere cu limite greu de stabilit între machiaj și cosmetică (care se aplică direct pielii și anexelor sale : părul de pe cap, sprîncenele, genele), arta ornamentației prin tatuaj, arta podoabelor aplicate pe trup și pe îmbrăcăminte și arta îmbrăcămintei. Ele „pun în valoare" caracterele sexuale în funcție de normele și de convențiile sociale, oscilînd între atenuarea *sex-apel*-ului și *exacerbarea* sa.

Scanned with OKEN Scanner

Din punct de vedere antropologic, modul de prezentare *în public* al unei persoane de un anumit sex depinde de tipul societăţii şi al culturii respective. În societăţile androcratice, îmbrăcămintea unei femei este un compromis între ceea ce *admite* bărbatul şi ceea ce-i *place*, între ceea ce „se impune" disciplinar femeilor şi ceea ce reuşesc ele să fie acceptat ca armă de influenţare a „atmosferei" generale, de seducere şi de captare în interes marital sau în interesul de a se face, totuşi, ascultate (de „a avea un cuvînt de spus").

În societăţile în care oamenii sînt „îmbrăcaţi", trupul gol a dobîndit semnificaţii negative şi pozitive. Trupul gol, lipsit de unele veşminte protectoare esenţiale, poate simboliza sărăcia, mizeria [1]; trupul lipsit de unele veşminte ce indică bunăstarea economică poate simboliza incapacitatea socială, calităţi dubioase [2]. Trupul gol simbolizează însă mai cu seamă omul natural, *homo naturalis*. Pe plan etic el simbolizează omul *aşa cum este*, adevărul ori sinceritatea [3]. Omul *care se arată aşa cum este* acceptă să nu se ascundă şi să *nu* ascundă nimic din ceea ce are. Însă una dintre funcţiunile îmbrăcămintei este de a ascunde şi defecte sau imperfecţiuni *fizice*. Oamenii îmbrăcaţi sînt, *în general* (cu rare excepţii), mai „frumoşi" decît oamenii dezbrăcaţi. Imperfecţiunile datorate tulburărilor de dezvoltare, bolilor şi vîrstei etc. pot fi *corectate* prin costumaţie. Func-

[1] „Flămînd şi gol, făr-adăpost", în poezia lui G. Coşbuc.
[2] „Golan"; „coate-goale", în *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale.
[3] „Adevărul gol-goluţ".

ţiunea estetică, împletită cu cea de „antiurîţenie" a costumaţiei sînt în strînsă legătură şi cu sexualitatea. După cum tot costumaţia a generat semnificaţii sexuale *noi* nudităţii sau dezbrăcării. Îmbrăcămintea trebuie să pună în valoare calităţile *personale* fizice (şi sufleteşti !) ale individului. Dezbrăcarea evidenţiază *semnale sexuale* cu valoare generală pentru specie. Dezbrăcarea *în intimitate* înseamnă un act *de intimizare* a relaţiilor, în care ne arătăm aşa cum sîntem şi în care facem *ceea ce nu se face în public*. Este deci un act „ritual" cu normare socială.

Moravurile sociale sînt cele care stabilesc cîtimea din manifestările trupeşti ale sexualităţii care se poate desfăşura în public. Un gest semnificativ este însă de obicei ferit de privirile altora. Îndrăgostiţii se sărută „pe furiş" sau seara, pe bănci ocrotite de umbra copacilor. Actul sexual nu se efectuează, la imensa majoritate a popoarelor cercetate de etnografi, decît la adăpost de indiscreţi [1].

[1] Unii autori au presupus că această adăpostire este o măsură elementară de apărare : în „ardoarea îmbrăţişării", cuplul nu-şi dă seama de eventuala apariţie a unei primejdii. Alţii s-au referit la extrema fragilitate a mecanismelor psihonervoase ale CS : orice factor neobişnuit din mediu poate perturba desfăşurarea CS. Pentru Leonardo da Vinci (care, se pare, a fost un creator cast), spectacolul CS este bestial şi dizgraţios : dacă oamenii s-ar vedea cum arată în aceste momente, ar fi dezamăgiţi, nu s-ar mai împerechia, iar omenirea ar dispărea din lipsă de urmaşi *(si perderebbe)*. Leonardo ne-a lăsat o schiţă, destul de exactă din punct de vedere anatomic, care reprezintă o secţiune longitudinală printr-un cuplu *in actu*. Totuşi, numeroşi artişti plastici au prezentat faze ale actului sexual, punînd în lumină atribute ale frumosului, ale forţei şi ale tinereţii.

Scanned with OKEN Scanner

Timp de multe secole, o anumită neglijare a *trupescului* din om şi o ascundere excesivă a trupului sub îmbrăcăminte *a exacerbat* valoarea de semnal sexual a nudităţii. Ultimele decenii, în care sportul, nataţia, strandurile etc. au luat o mare dezvoltare, tind să restabilească un anumit echilibru. O „desensibilizare" la valenţele erotice ale trupului gol o încearcă *nudismul,* pornind de la ideea (justă în fond) că omul civilizat se expune prea puţin factorilor naturali : aer, apă, lumină, dar ajungînd la manifestări adesea groteşti şi uneori la rezultate diametral opuse celor dorite [1].

Aşa după cum pielea are mai multe straturi (epiderm, derm, hipoderm), şi îmbrăcămintea este stratificată din motive igienice şi de comoditate (palton, cămaşă etc.). Stratul aplicat direct pe corp are, desigur, semnificaţia cea mai intimă. Ca atare, el a putut să dobîndească şi semnificaţii erotice sui-generis *(dessous*-uri), ascunzînd şi dezvelind, ornamentînd şi punînd în valoare.

Semnificaţia sexuală şi erotică a îmbrăcămintei include într-însa riscul de *fetişism.* Prin acest cuvînt înţelegem în medicină „fixarea" libidoului de *părţi* ale corpului sau de *obiecte* de îmbrăcăminte : excitantul (şi producătorul de gratificaţii) nu mai este o persoană de sex opus, ci o cămaşă, un pantof etc. În producerea fetişismului intervine, probabil, un element de pregnare *(imprinting).*

Măsura în care trupul se cere arătat ascuns, ornat etc. în activitatea sexuală constituie o problemă totodată tactică, estetică şi morală. Tot ceea

[1] Nudismul poate fi o manifestare mascată a exhibiţionismului sexual sau a unei libidinozităţi vizuale *(voyeurism).*

Scanned with OKEN Scanner

ce se face trebuie adecvat la însuşirile propriei persoane (de exemplu, numai picioarele frumoase se potrivesc cu minifusta) şi la gusturile partenerului (partenerei). Ovidiu, în *Ars amatoria*, recomanda persoanelor care nu excelează prin frumuseţe corporală sau care nu sînt propriu-zis tinere să prefere penumbra sau semiîntunericul... Un proverb englez spune că „toate pisicile sînt negre cînd se stinge lumina". Pudoarea reprezintă oricum o componentă importantă a eroticii umane. Ea a generat o „încărcătură afectivă" suplimentară în tot ceea ce se referă la sex[1]. În realitate, sexualitatea umană conţine o subtilă dialectică a ruşinii şi a nerușinării, a decenţei şi a obscenităţii. De multe ori ea este atît de defectuos înţeleasă, încît se lunecă spre pruderie sau spre vulgaritate. Soluţia omenească a problemei trebuie căutată într-o atitudine de respect faţă de trupul nostru şi faţă de sensibilitatea sufletească a fiecăruia dintre noi.

Incapacitatea de a avea o dinamică sexuală satisfăcătoare defineşte variate modalităţi patologice, centrate pe noţiunea de *impotenţă*. Din capul locului trebuie să subliniem că, în ceea ce priveşte comportarea sexuală, cadrul normalităţii este foarte larg. Variabilitatea comportării este foarte întinsă atît de la un individ la altul, cît şi în ce priveşte *acelaşi* individ de la o situaţie la alta.

Femeia poate fi aptă de CS indiferent de dorinţă, de capacitatea sa de a resimţi plăcerea sau de a

[1] Chiar anatomiştii au introdus termeni ca „artera ruşinoasă".

avea orgasm ; nici unul dintre aceste aspecte nu sînt necesare pentru fecundaţie [1]. F poate fi deci *pasivă*. Starea sa de sănătate nu se caracterizează însă numai prin funcţionarea satisfăcătoare a organelor interne ; încă acum trei decenii, un medic german (F. Hoff) adăuga la definiţia acestei stări „capacitatea de a gusta bucuriile vieţii" [2]. Bărbatul nu poate fi apt de fecundare dacă nu este apt de a efectua un CS complet, inclusiv erecţie, I, E. Impotenţa bărbatului [3] are caracteristici vizibile : M este element activ şi reactiv, de aceea tulburările dinamicii sexuale la bărbat au un caracter mai dramatic şi generează complexe de inferioritate. Asemenea complexe se pot traduce pe plan social prin grave tulburări de caracter (mergînd pînă la crimă şi la sinucidere) [4].

Pentru interpretarea corectă a simptomelor, se vor căuta în primul rînd eventuale cauze organice : locale (în sfera genitală sau urinară), endocrine (glandulare, hormonale), metabolice (diabetul), vasculare (arterioscleroza), nervoase etc. Cele mai frecvente tulburări sînt „funcţionale" : în aceste cazuri, impotenţa nu constituie o boală, ci un *simptom* în cadrul unei nevroze sau al unei psiho-

[1] Violul poate lăsa o femeie însărcinată. După naturalişti, la relativ puţine specii, femelele sînt capabile de „voluptăţi" genitale.

[2] Definiţia, acceptată ulterior de către Organizaţia Mondială a Sănătăţii, ţine şi ea seama de aspectul psihologic subiectiv al stării de sănătate.

[3] Impotenţa M de a efectua CS = *impotentia coeundi*.

[4] Drama legată de tulburările dinamicii sexuale este documentată literar în jurnalul *Meseria de a trăi* al scriitorului italian Cesare Pavese.

Scanned with OKEN Scanner

patii. Repetăm că sexualitatea nu este numai o activitate în care sînt angajate cîteva organe sau numai *organismul* fiziologic uman, ci o formă de contact interuman, în care este angajată întreaga *personalitate*. Multe tulburări se datorează, ca atare, factorilor psihologici, etici, estetici sau în mare măsură partenerei (respectiv partenerului). În termeni fiziologici vom spune că marea însemnătate a *corticalității* (a scoarței cerebrale) în comportamentul sexual al animalelor superioare și a omului deschide cîmp liber intervenției *inhibițiilor* de tot soiul, reflexelor condiționate favorabile sau patologice etc. Nu trebuie să uităm că în erotică există un coeficient marcat (sau chiar foarte marcat) de *electivitate*. Medicii cunosc nenumărate cazuri de dinamică sexuală care se manifestă exclusiv în relațiile cu o anumită persoană sau comportări care decurg normal *exclusiv* în relațiile cu o anumită persoană.

Dinamica sexuală are la bază un mecanism nervos, fiind astfel dependentă de *energetica* sistemului nervos, de starea de *tensiune* a acestuia, de viteza și de capacitatea de recuperare a tensiunii. Toți factorii care produc o slăbire a capacităților funcționale *generale* ale sistemului nervos (cu atît mai mult cei care produc o epuizare) sînt și factori de perturbare a dinamicii sexuale. Același efect îl au stările funcționale neobișnuite de tip emoții puternice, spaimă, „traumatism psihic", depresiune. Anxietatea, sentimentul de nesiguranță și *grija* sînt explicații suficiente pentru tulburări de dina-

Scanned with OKEN Scanner

mică sexuală, mai ales la firile sensibile, la oamenii cu responsabilităţi şi la cei care „pun totul la inimă". S-a susţinut că anxietatea este de multe ori un simptom de nevroză sexuală. În realitate, anumite condiţii de siguranţă fizică şi socială sînt necesare desfăşurării unei activităţi sexuale „la parametri satisfăcători". Dinamica poate fi perturbată şi printr-un ritm neadecvat al relaţiilor sexuale (abstinenţă prelungită sau abuz), ca şi prin obişnuinţă.

Trebuie să luăm în consideraţie faptul că în impotenţele de origină psihică pot interveni atît motive conştiente, cît şi motive inconştiente. Complexele de la baza nevrozei nu pot fi descifrate uşor : stăruinţa psihiatrului se poate prelungi săptămîni şi luni de zile. De obicei, în asemenea cazuri dificile, *cauza* este îngropată sub amintirile copilăriei (sau chiar ale primei copilării). Întîmplările uitate, conflicte disimulate, refulări, remuşcări, teama de consecinţe, fixări etc. se cer descoperite şi îndrumate spre rezolvare. Unii indivizi interiorizaţi îşi pot perturba prin autoobservaţie desfăşurarea reflexelor corporale. Este bine cunoscută agravarea multor tulburări de dinamică sexuală prin mecanismul „cercului vicios". Un eşec pregăteşte terenul pentru cel următor, generînd anxietate şi neîncredere în propriile forţe. O noţiune prea puţin cunoscută este următoarea : eşecurile sporadice punctează imensa majoritate a biografiilor sexuale. Fragilitatea mecanismelor neuropsihice ale dinamicii sexuale este mai mare la persoanele evoluate din punct de vedere afectiv

Scanned with OKEN Scanner

și spiritual (printre altele și pentru că ele sînt mai pretențioase față de alții și față de propria persoană). „Impotența" își merită numele atunci cînd eșecul este repetat, cînd el nu este limitat la o *anumită* persoană, cînd se produce *deși* există dorință de apropiere, interes real pentru erotică și condiții bune pentru desfășurarea apropierii fizice.

Trebuie să ne dăm seama că tulburările de dinamică sexuală îmbracă multiple forme și, ca atare, este foarte important să știm preciza *care* dintre fazele ei este deficitară. De exemplu, poate fi interesul redus pentru viața sexuală. Preocupările și visele erotice sînt absente sau aproape absente. Atunci cînd există, poluțiile și erecțiile matinale se explică prin reflexe cu punct de plecare local. Este o lipsă de „poftă", o *impotentia concupiscentiae*. Dar medicul competent se va întreba dacă o asemenea *tulburare de libido* nu este expresia unor tendințe homosexuale sau nu ține de o masturbație practicată curent, care-i oferă suficientă detensionare. Sau dacă un libido scăzut nu ține de o puternică sublimare, în prezent, prin preocupări foarte vii pe plan social, intelectual etc. În unele cazuri, centrii nervoși superiori nu sînt suficient „erotizați", prin secreție defectuoasă a hormonilor hipofizari și gonadici. Însă o scădere a libidoului este „normală" în subnutriție, convalescență, boli infecțioase cronice sau surmenaj.

La alți bărbați, există dorință, dar tulburări de erecție fac imposibilă realizarea CS. Este forma cea mai frecventă de *impotentia coeundi* și în care pacientul se găsește într-o situație analogă cu cea a unui „sculptor fără brațe". Anerecția poate fi

Scanned with OKEN Scanner

totală ; se poate ivi, paradoxal, numai cînd se iveşte ocazia contactului fizic (anerecţie *intenţionată*) ; poate lipsi numai în anumite situaţii (anerecţie *electivă*). După gradul tulburării există şi erecţie incompletă (semierecţie) ; frecvent întîlnită este erecţie *abandonatoare*, care „cedează" după I, dar înainte de orgasm [1]. Aici cauzele posibile formează o listă ce nu se încheie niciodată. Orice tulburare generală a organismului, orice boală cronică, orice stare de oboseală nervoasă, orice stare de dezechilibru hormonal şi neurovegetativ, orice *contrariere* în timpul actului sexual sau pe parcursul desfăşurării relaţiilor cotidiene dintre parteneri poate duce la o formă sau alta a acestei deficienţe. Din fericire, există arme de luptă eficace : medicaţie chimică, fizioterapie, climatoterapie, balneoterapie, reflexoterapie, acupunctură, homeopatie, psihoterapie. Numai medicul priceput şi atent ştie cînd trebuie să administreze tonifiante şi cînd trebuie să prescrie sedative, cînd sînt indicaţi hormonii şi cînd se cer folosite vitaminele. Dar „medicul este cel mai bun medicament" : el trebuie să corecteze perspectiva falsă pe care şi-o face bolnavul despre importanţa eşecurilor sale, să ajute la redobîndirea încrederii în sine, să aducă la lumină cauzele subconştiente ale ratărilor, să-i restructureze concepţia despre sexualitate (sau chiar şi personalitatea cu note morbide). Unii autori susţin că cel

[1] Erecţia nu se menţine constantă „pe parcurs" nici la individul normal, mai ales în CS prelungit sau complicat prin diferite rafinamente. O cauză a tulburărilor de erecţie se poate găsi în practicarea sistematică a unor variante nenaturale ale CS (întrerupt, „rezervat", metoda *carezza* etc.).

Scanned with OKEN Scanner

mai bun medicament este partenerul (partenera); modul de comportare al *celuilalt* este decisiv (îl ajută ? îl depreciază ? îl abandonează ? îl respinge ?). „Asocierea" medicului cu *celălalt* este o formă de colaborare adesea salvatoare.

Impotentia ejaculationis cuprinde în primul rînd E precoce şi E tardivă. Palazzoli defineşte aceste două forme prin situaţia E dincolo de limitele de timp, „normale" pentru un tînăr, de 2—20 de minute. E tardivă este însă „normală" la repetarea CS în aceeaşi şedinţă sau în aceeaşi zi. Unele temperamente sexuale se satisfac deplin după un singur CS, reuşit atît ca dinamică, cît şi ca atmosferă. Alte temperamente se satisfac prin CS repetate la intervale mai mari. Alte temperamente repetă CS fără a-l conduce pînă la E. *Nemulţumirea* partenerului ignorant sau cu obiceiuri rigide nu este încă un atestat de boală ! La tineri sînt frecvente E rapide, la vîrstnici E tardive ; însă E precoce poate fi un simptom al climacteriului viril. Pentru identificarea cauzelor acestor forme de „impotenţă" trebuie căutate toate cauzele *celorlalte* variante (generale, locale, psihice), cu insistenţă asupra hiperexcitabilităţii neuropsihice. Unele tratamente medicamentoase urmate de pacient pot da tulburări de erecţie şi de E. De aceea contraindicăm categoric prescrierea de medicamente de către însuşi bolnavul. „Autotratamentul" în sectorul sexologiei are şanse foarte mari să ducă la rezultate exact opuse celor urmărite. Există, firește, şi o *impotentia satisfactionis*, componenta principală a satisfacţiei fiind orgasmul. Despre anorgasmie am vorbit la momentul oportun. Am arătat acolo *de ce*

Scanned with OKEN Scanner

principalii factori care duc la anorgasme sînt cei comportamentali şi psihici, precum şi diferenţa importantă care există între bărbat şi femeie.

Autosatisfacerea sexuală a primit denumiri diferite, unele improprii. Termenul de *onanie* se referă la un personaj biblic care, după descrierea destul de clară din textul respectiv, practica CS întrerupt (cu E în afara corpului F) ca o măsură anticoncepţională. Termenul de *masturbaţie* se referă la folosirea mîinii pentru obţinerea tensiunii şi mai ales a satisfacţiei căutate, dar orgasmul se poate obţine şi prin pura acţiune a imaginaţiei (onanie psihică). M. Hirschfeld vorbeşte despre *ipsaţiune* (*ipse* „eu însumi"), H. Ellis despre *autoerotism* (dar extragerea voluptăţii din propriul corp nu presupune dragoste de sine). În locul nevoii de deturgescenţă apare plăcerea intumescenţei, ca o formă de *viciu solitar*. Ipsaţiunea este frecventă şi la unele specii de animale superioare, ceea ce nu înseamnă că este un atavism. Pentru că satisfacţia este „la îndemînă", apariţia exceselor este mai frecventă decît în cazul contactelor sexuale între persoane diferite.

Statistici efectuate în curs de jumătate de secol au arătat că foarte mulţi bărbaţi au „trecut" printr-o fază de ipsaţiune la pubertate, marea majoritate a cazurilor realizînd o descărcare a tensiunii sexuale în condiţii şi la o vîrstă la care CS între sexe nu este posibil sau recomandabil (din considerente igienice, psihologice, sociale, economice etc.). La copii, atenţia spre organele genitale poate

Scanned with OKEN Scanner

fi atrasă de uşoare anomalii de conformaţie (fimoză), de afecţiuni pruriginoase etc. De aceea un control medical al organelor genitale şi igiena riguroasă a lor sînt metode de profilaxie a ipsaţiunii.

Pe vremuri se vorbea despre *onanism* ca o formă (gravă) de neurastenie care ar fi provocată de masturbare. Spaima de urmările nefaste ale ipsaţiunii a fost inculcată timp de secole de pedagogi, părinţi, preoţi, medici etc., dar în această privinţă s-a exagerat foarte mult. Propaganda neîndemînatică şi terifiantă duce frecvent la conflicte interioare, iar efectul acestor conflicte poate fi nevroza, sindromul anxios-depresiv, hipocondria şi impotenţa. Pe de altă parte, ipsaţiunea poate fi conectată cu sentimente de narcisism, cu o excesivă interiorizare, cu un exces de autoanaliză, cu timiditate, cu egocentrism şi egoism. Ea poate ridica *obstacole* în calea apropierii între sexe, mai curînd decît *punţi* (printr-un eventual *training* sexual). Ipsaţiunea nu depărtează numai de scopul *biologic* al sexualităţii (procreaţia), ci şi de cel *uman* (erotica), inclusiv de obiectul pulsiunii (care este o persoană de sex opus). Sexualitatea este trăită în „nuditatea“ ei senzuală şi nu ca o formă de intercomunicare umană. De aceea ipsaţiunea favorizează uscăciunea sufletească, preferinţa pentru legăturile sexuale întîmplătoare şi pentru perversiuni, îngustînd calea spre integrarea sexualităţii în complexul vieţii afective şi sociale. Cu alte cuvinte, ipsaţiunea *poate* sărăci posibilităţile de trăire umană, profundă şi de valorificare socială a sexualităţii.

Scanned with OKEN Scanner

Există însă și o ipsațiune a persoanelor psihopate, psihotice sau demente, care este *simptom* al bolilor și nu cauza lor.

Ipsațiunea trebuie judecată diferențiat de la caz la caz. Este ea expresia unei personalități anormale sau un accident banal ? Blochează orientarea libidoului, deformează afectivitatea sau este numai un efemer *faute de mieux* ? În orice caz, nu prin pedepse și prin înspăimîntare îl putem vindeca pe un masturbant ; mai curînd prin viața în colectiv, prin cercetare judicioasă a preocupărilor, prin sport, prin sedare cerebrală, prin evitarea excitațiilor sexuale și erotice inoportune. Eficacitatea reală o au mijloacele educative mai puțin specifice : adolescentul să-și formeze o gîndire morală sănătoasă, o concepție adecvată despre erotică și sexualitate, ca și deprinderea de a se autodomina.

Scanned with OKEN Scanner

4

El + Ea: cuplul sexual

O privire *etologică* şi *ecologică* asupra modului de trai la speciile de animale superioare ne-ar duce la impresia că formarea unor perechi *stabile*, în care un M şi o F rămîn unul lîngă altul pentru o lungă durată de timp, este o modalitate relativ puţin frecventă a vieţii sexuale, dependentă de condiţiile alimentare pe care le oferă mediul ambiant (atît pentru adulţi, cît şi pentru progenitură) şi de necesitatea de protejare şi de instruire a progeniturii. La omul *social*, care nu este numai specie zoologică, ci şi unitate de muncă, personalitate culturală şi individualitate psihospirituală, formarea unor astfel de legături cunoaşte multiple determinante, dintre care unele sînt *specific umane*. Cele specific umane se împletesc cu cele biologice sau uneori li se opun. În examinarea acestor probleme se întîlnesc frecvent două

Scanned with OKEN Scanner

tendințe dăunătoare : 1) aceea de a vedea în manifestările umane forme deghizate sau rafinate ale „glasului speciei" (tendința biologizantă, reducționistă) ; 2) aceea de a *nu* vedea în manifestările umane decît „glasul societății" (tendința sociologizantă). Este adevărat că, dacă biologia omului ar fi fost alta, alta ar fi fost și psihologia și sociologia lui. Biologicul este o *condiție*, care pune totodată unele limitări *facultativității* umane. De exemplu, dacă numărul indivizilor M nu ar fi aproximativ egal cu numărul indivizilor F, familia monogamă n-ar putea fi o recomandație socială și etică. De asemenea faptul că activitatea sexuală este funcție de vîrstă are repercusiuni asupra regimului social al căsătoriilor și al parentalității, asupra normelor de comportare în ce privește erotica etc.

Dragostea (D) este o legătură psihofiziologică durabilă între două persoane umane. Este foarte greu de elaborat o teorie satisfăcătoare despre D, probabil pentru că există numeroase feluri în care o putem trăi și în care o putem înțelege. Pentru unii dintre noi, cuvintele : *dragoste, iubire, amor* și *erotică* sînt sinonime ; pentru alții se pot găsi diferențe de conținut *de cea mai mare importanță.* Probabil că D este *alta* de la o epocă istorică la alta, de la un om la altul și, la același om, de la o iubire la alta, și *tocmai prin aceasta* apare ca un fenomen *foarte omenesc.*

Pentru cei care susțin că autentică, demnă de acest nume etc. este numai D care corespunde *unui anumit model,* trăirile „empirice", cotidiene,

omeneşti, legate de sexualizare şi de sexualitate, pot fi clasificate în rubrici ale unui tabel care se întinde între „dragostea" pur fizică („poftă" sexuală) şi D complet spirituală (de tipul la care s-a referit R. Wagner în *Parsifal*). Opoziţii pe această dimensiune se găsesc şi în alte opere wagneriene, cum ar fi în *Tannhäuser* (D practicată pe *Venusberg* era păcatul de moarte, singurul care nu putea primi iertarea papală). Pe alte dimensiuni se situează tranziţiile dintre dorinţă şi pasiune sau dintre aprecierea notelor nespecifice (general-umane sau general-sexuale) ale partenerului şi aprecierea notelor sale singulare (fiinţa iubită este unică, de neînlocuit). În *ordinea erotică* se pot deosebi, ca atare, mai multe faze, tipuri, trepte etc. de D.

Reamintim o afirmaţie făcută de filozoful, matematicianul, fizicianul, moralistul şi scriitorul francez Blaise Pascal: „Le coeur a des raisons que la raison ne connaît pas". Această „raţiune" sau „logică a inimii" (Lotze) a fost, în parte, descifrată de către filozoful german Max Scheler cu cinci-şase decenii în urmă. Scheler deosebea patru „faze afective": senzaţii afective (sau sentimentele sexuale), sentimentele vitale, sentimentele psihice şi sentimentele spirituale. După Scheler, D nu poate fi identificare cu altul, lărgire a egoismului ori intuire a identităţii de esenţă a indivizilor, pentru că iubirea implică tocmai conştiinţa *diferenţelor* care separă persoanele: *altul* este presupus a fi *neidentic* cu tine. D este în primul rînd o *mişcare sufletească* ce se îndreaptă spre valori superioare, aşadar presupune sesizarea unor valori potenţiale tot mai înalte. Conservarea,

Scanned with OKEN Scanner

reproducerea, creşterea cantitativă pe plan biologic ar putea fi asigurate de instinct ; dar procreaţia (întrucît este o pro-*creaţie*), ca şi creaţia, implică intuiţia anticipată a şanselor de elevaţie şi în felul acesta se îmbină cu D. Pentru Scheler, „dragostea" sensibilă, pusă *exclusiv* sub semnul agreabilului, al producerii de plăcere sau de tensiune erotică, nu merită numele de D. Există însă o dorinţă şi o interacţiune erotică legată de aprecierea corpului celuilalt : *D vitală,* pasională, relativ la care au sens cuvintele de „nobil" şi de „vulgar". D legată de cunoaştere, de frumos, de civilizaţie este, de fapt, D *psihică,* legată de „eu". Legată de „persoană" în sensul plenar al acestui cuvînt şi relativ la care ar avea sens cuvintele de „sacru" şi „profan" este *D spirituală.* Amantul „romantic" este, după acest autor, un „prieten senzual", cerebralizat ; are aspiraţii care nu se amplifică prin sexualitate, ci, dimpotrivă, prin depărtarea în spaţiu, prin absenţă (romanticii scriu scrisori şi poezii ; CS îi detensionează şi îi face „prozaici"). În romantism s-ar putea vorbi despre senzualizarea spiritului sau de spiritualizarea senzualităţii. D romantică *nu* este pasiune. *Această* dragoste au cercetat-o Schopenhauer şi S. Freud, cînd au interpretat-o drept o suprastructură a instinctului sexual.

Influenţat de M. Scheler, filozoful şi scriitorul spaniol Ortega y Gasset crede că pînă în secolul nostru interpretările date D au trecut cu vederea note evidente pentru oricine iubeşte. Stendhal, care a avut un mare succes cu eseul său *De l'amour,* credea că D este mai gravă decît o orbire, pro-

Scanned with OKEN Scanner

ducînd o „proiectare" a iluziilor noastre asupra ființei pe care o iubim [1], pe care nu o iubim pentru *ceea ce este*, deci care este un *quid pro quo* din comediile din secolele trecute. Poate că Stendhal n-a făcut decît să-și teoretizeze unele pseudoiubiri care l-au dezamăgit pentru că au fost născute moarte. Teoria „cristalizării" tratează cu superficialitate un element important al D : apetența desăvîrșirii, acel *appetito della bellezza* despre care vorbea Lorenzo de Medici, tendința de a „procrea în perfecțiune", cum spunea Platon acum 2 400 de ani. În orice D există tendința de întrepătrundere (trupească sau de destine) cu cineva care în ochii noștri este, dintr-un anumit punct de vedere (uneori extrem de subiectiv), *excepțional*. D autentică aduce o mai bună și reală cunoaștere, nu o autoiluzionare [2]. D este selectivă și relativ exclusivistă, în timp ce instinctul sexual este o atracție anonimă cu caracter reactiv (deci „relativ pasiv") și dispersiv. D trăiește din detalii ; instinctul este „aprins" de impresii de ansamblu. Pe scurt, D poate fi privită ca o tendință *de a crea*, prin contactul specific cu o persoană care întruchipează o oarecare excepționalitate, o *viață ameliorată* (din punctul de vedere al tabelei personale de valori).

K. Jaspers, psihiatru și filozof german binecunoscut, a criticat și el reducționismul „naturalist", biologizant (ca și concepția psihanalitică). Pen-

[1] Este fenomenul numit de Stendhal „cristalizare".

[2] Este nevoie, așadar, să deosebim D de fenomenul *îndrăgostirii* curente, în care se produce o îngustare a cîmpului atenției și conștiinței.

tru Jaspers, trebuie să deosebim *sexualitatea*, comună fiinţelor biologice, de *erotism*. Sexualitatea este studiată de biologie, fiziologie, psihologie, igienă, medicină ; erotismul este însă „bogăţia infinită a formelor pe care spiritul o dă sexualităţii. Actul sexual devine artă. El însuşi şi ceea ce conduce el devin frumuseţe". Omul este om şi prin *atitudine* ; dar D este „atitudine entuziastă". Poate că D nu descoperă valori, ci face ca totul să aibă o valoare mai mare.

D trebuie deosebită şi de *pasiune*. Pasiunea este cea care evoluează cu perturbări ale capacităţii de înţelegere şi ale voinţei (supraestimarea calităţilor, trecerea cu vederea a defectelor, absorbţia completă de către prezent, logică defectuoasă „justificatoare", atenuarea altor interese şi pasiuni, imprudenţă, inhibarea instinctului de conservare).

Unele clarificări suplimentare au fost aduse de către cercetările mai recente de „antropologia fenomenologică", care au căutat să releve aspectele specific umane din erotică. A constata că omul are organe sexuale nu însemnează încă a răspunde la întrebarea *ce face omul* cu ele şi *cum se comportă* „prin" ele şi faţă de ele. D sexuală poate fi definită (după H. Giese, 1955) ca o formă particulară *(sui-generis)* de contact interuman, unică şi irepetabilă în formele sale concrete. Persoanele participă prin caracterul lor individual şi original ; ele sînt pretinse şi valorificate reciproc în calitatea lor de fiinţe sexualizate. D sexuală cuprinde decizia pentru celălalt, afirmarea caracterului deosebit al celuilalt şi în felul acesta orientează categoric pulsiunea sexuală, o îngrădeşte prin

Scanned with OKEN Scanner

canalizare și o transfigurează, ducînd la realizarea unei structuri suprapersonale (*Wirbildung* în limba germană : din *eu* și *tu* facem *noi*, adică un cuplu) [1].

D reprezintă forma cea mai perfectă, mai „igienică" și mai utilă (din punct de vedere social) a integrării sexualității în viața umană. Punînd în joc mecanisme psihologice numeroase și complexe, unele de tipul sugestiei, autosugestiei, pregnării, reflexelor condiționate etc., se constituie premisele unei coadaptări progresive, unei „fixări" reciproce, deci premisele stabilității. D este un proces istoric (are trecut și prezent) și nu unul momentan ; ea se înscrie pe liniile de *destin* ale individului și nu printre accidente.

O expunere oarecum didactică a principalelor funcțiuni pe care le are *eros*-ul într-un cuplu ar distinge următoarele efecte :

1) *eros antropotrofic :* D care „hrănește", așa cum mama își hrănește copilul ;

2) *eros antropotonic :* D susține, întărește, încurajează, tonifică, redresează, dinamizează. Este un aspect mai curînd „energetic" [2] ;

3) *eros antropogonic :* D creatoare de om, fie că este vorba de procreație, fie de renașterea, cotitura biografică și spirituală a unei ființe ;

4) *eros antropolitic* („liza" este un termen medical pentru „topire") : D poate măcina, degrada și distruge personalitatea. D este „dialectică a vieții cotidiene" și include, firește, și riscuri pentru echi-

[1] Este în fond un *suprasistem* dinamic, dar *durabil*.

[2] O. Goga nota la un moment dat : „În sufletul meu a murit dragostea, seva care dă tinerețe, focul care dă viață".

librul mintal, fizic, economic, social și vital. D poate fi (cu un termen uzual) „fatală" :

5) *eros terapeutic :* încă Molière reprezentase o comedie sub titlul de *Amorul medic*. Să-l ascultăm pe sculptorul C. Brâncuși : „Prin dragoste angelică și carnală te vindeci de toxine și de majoritatea bolilor sufletești. Soarele este marele tămăduitor. Soarele iubirii îl întrece" ;

6) *eros euristic :* s-ar putea scrie o întreagă *filozofie* a *cotidianului* pornind de la sensibilizările și de la revelațiile aduse de D. D este experiența umană care ne dezvăluie multe aspecte pozitive ale lumii, dar și fragilitatea și dramatismul potențial al vieții umane [1] ;

7) *eros reglator :* prin mijlocirea relațiilor *eu-tu,* fiecare element din cuplu dobîndește capacitatea de intervenție în traiectoria destinului celuilalt.

Lista noastră nu este completă. D a fost privită și ca un *catalizator* al dramei umane (M. Eliade). Adăugăm ca o funcțiune importantă :

8) *eros educativ :* sensibilizarea intelectuală, educarea simpatiei și a empatiei, a generozității și a altruismului [2] constituie tot atîtea efecte pozitive ale D.

Avem „nevoie" de D ? Printre autorii contemporani, E. Fromm s-a ocupat în special cu această problemă, edificînd o critică sistematică a civilizației capitaliste, pornită de la postularea acestei nevoi. El admite că în om există tendințe inconștiente constructive, filantropice, umanitariste (de

[1] Pentru G. Marcel, „te iubesc" echivalează cu „nu trebuie să mori niciodată".

[2] Un simptom al D este *nevoia acută* de a produce *celuilalt* bucurie sau plăcere.

Scanned with OKEN Scanner

origine social-culturală) şi nu numai faimoasa tendinţă libidinală spre plăcere, despre care vorbea S. Freud. D (şi nu sexualitatea) ar fi „nevoia ultimă şi reală a oricărei fiinţe umane" şi „singurul răspuns sănătos şi satisfăcător la problemele existenţei umane". Capitalismul statuează însă ca principiu de viaţă egoismul, concurenţa şi ura. Capitalismul produce totodată dizolvarea legăturilor tradiţionale dintre indivizi ; individul însingurat îşi pierde sensul existenţei şi recurge la soluţii *aparent* salvatoare, printre care desfrîul sexual. În al treilea rînd, capitalismul *alienează* omul prin aceea că relaţiile dintre oameni tind să semene cu relaţiile dintre obiecte ; omul însuşi se priveşte ca pe un obiect eventual util (reificare) sau ca pe o comoditate, ca pe o marfă. Omul redat (restituit) sieşi este cel în care tendinţele sale de a iubi, de a crea, de a dărui, de a raţiona şi de a imagina nu mai sînt *refulate* într-un anumit sistem social, în care nu mai există opoziţie între dragostea de sine şi dragostea de alţii, în care s-a ajuns la o echilibrare şi o armonizare a principiilor M şi F din propria personalitate.

O menţiune (şi o analiză) specială o merită *atitudinea religiilor* faţă de sex. Tradiţia catolică a conferit unirii trupeşti, pînă în ultimii ani, o unică semnificaţie admisibilă : aceea de procreare. Abia recent Vaticanul a admis că sexualitatea poate servi *şi* iubirea dintre oameni. De unde această *ură teologică* faţă de sex ? Vechii evrei par a fi ignorat condamnarea ascetică şi puritană a sexului. Filozofia gnostică însă postula o „concurenţă" între fecunditatea fizică şi cea spirituală, de unde corolarul sacrificării primei pe altarul celeilalte.

Scanned with OKEN Scanner

Ea cuprindea o viziune misogină, femeia fiind privită ca o fiinţă incompletă, inferioară, eventual purtătoare a seducţiilor carnale. Gnosticii priveau materia (deci şi trupul) ca pe o închisoare a spiritului. După J. Evola, în teologia creştină s-au infiltrat influenţe gnostice. În realitate, creştinismul primitiv respecta pulsiunea sexuală ca pe un „dat" al naturii, dar avertiza omul asupra faptului că atît pentru corp, cît şi pentru „suflet" tirania carnală este funestă. Interpretarea „păcatului originar" drept unire sexuală în virtutea unor tendinţe moştenite a fost elaborată abia de la Augustin încoace.

Există şi religii „creaţioniste", în care actul procreator este privit ca o oglindire, o prelungire, o reproducere a actului creator divin. În religiile orientale şi extrem-orientale, conceperea sexualităţii este mult mai complexă decît era în dogmatismul creştin, iar *eros*-ul putea fi considerat pe deplin compatibil cu viaţa spirituală de nivel înalt.

Problemele *concrete* ale D din cuplul erotic se referă la unicitate, exclusivitate, fidelitate, eternizare, „oficializare". Este D „autentică" o experienţă *unică* în viaţa unui om sau biografia de viaţă afectivă poate cuprinde succesiv mai multe îndrăgostiri ? Se răspunde, în general, prin aceea că există cel mult o D *mare* în viaţa unui om. Explicaţia ar putea fi găsită în dificultăţile de a întîlni un om cu *adevărat adecvat*, ca şi în neîndemînarea de a cultiva D. Putem iubi simultan mai multe persoane ? Se răspunde, în general, prin aceea că o D autentică şi mare orientează total un „eu" către un „tu". Însă, cum relaţiile interu-

Scanned with OKEN Scanner

mane se desfășoară simultan pe mai multe planuri și cum D este de mai multe feluri (vezi, de exemplu, clasificarea lui M. Scheler), problema „D duble" (sau multiple) nu poate primi un răspuns categoric. În discuție este adusă cîteodată situația grupurilor sexuale poliginice (haremul musulmanilor este un exemplu) [1] sau situația care exista în vechea Atenă (unde se făcea distincție între soția-matroană, concubină și hetairă), dar aceste cazuri nu se referă la D, ci la legături conjugale și sexuale [2]. După ce criterii apreciem fidelitatea? Criteriul cel mai realist este stabilitatea în timp a legăturii. Durata *cît mai mare* a legăturii, fixarea și dăruirea „definitivă" sînt mult mai frecvente decît se crede. În istoria recentă a culturii a rămas celebră dragostea lui Victor Hugo pentru Juliette Drouet, care a durat mai bine de cinci decenii, adică pînă la moartea sa. „Oficializarea" legăturii înseamnă acceptarea ei de către ambianța familial-socială și dobîndirea unui statut social respectabil. Marile drame legendare ale iubirii au consemnat dificultățile întîmpinate de cupluri în conflict cu obligații sociale sau cu prejudecăți: Elena din *Iliada*, *Tristan și Yseut*, *Romeo și Julieta*, *Dama cu camelii* a lui A. Dumas-fiul sînt doar cîteva exemple. Ce relații există între exclusivitate, fidelitate, durabilitate, pe de o parte, și comportamentul sexual, pe de altă parte? Alte mari și le-

[1] În creștinism, căsătorii cu mai multe femei la un singur bărbat au fost admise în secta mormonilor (care se inspirau din situația „patriarhală" descrisă în *Vechiul testament*).

[2] D „dublă" creează situații dramatice și chiar tragice (în literatura universală, problema a fost tratată de J. London în *Doamna mică din casa mare*).

Scanned with OKEN Scanner

gendare cupluri ale iubirii nu au ajuns la intimitate fizică : Dante şi Beatrice, Petrarca şi Laura etc. În cazul dramatic al lui Abélard şi Héloïse, dragostea lor a continuat şi după ce primul a fost mutilat (castrat) ca răzbunare de către oamenii plătiţi de familia Héloïsei (care era călugăriţă).

E. Berne a propus analiza relaţiilor dinăuntrul cuplului erotic din punctul de vedere al unei „psihologii tranzacţionale". În fiecare dintre noi, spune psihiatrul american, există cel puţin trei „persoane" : un adult, un părinte şi un copil. Relaţiile interpersonale se stabilesc între aceste „persoane", pe care le închidem ca sub o coajă comună. În cuplurile efectiv întîlnite putem găsi *relaţii asimetrice* (în care, de exemplu, „părintele" din A are grijă de „copilul" din B) sau relaţii *simetrice* (între „copilul" din A şi „copilul" din B). Sexualitatea poate interveni în tot felul de relaţii asimetrice sau simetrice, ceea ce explică particularităţi ale desfăşurării vieţii „în doi". În colaborare, relaţiile sînt de tip „adult-adult" ; în D bazată pe admiraţie, ele sînt de tip „copil → părinte" ; între tovarăşi, ele sînt orizontale şi simetrice la toate trei nivelele ; între prieteni, adultul din fiecare se adresează copilului şi adultului din celălalt. Limba elină avea pentru D trei termeni distincţi : *eros* (dorinţă), *philos* (prietenie) şi *agapé* (afecţiune) ; în *D sexuală* propriu-zisă, adică completă, se îmbină toate trei, şi ea include elemente din respect, admiraţie, îndrăgostire, amiciţie şi intimitate.

Am lăsat dinadins spre sfîrşitul acestei discuţii *orientarea* libidoului şi afectului în D. Cititorul

a subînțeles că era vorba de o D heterosexuală, între bărbat și femeie. În realitate există și homosexualitate [1], sau, mai bine zis, diferite feluri de orientare homosexuală. Din categoria etherogenă a homosexualității trebuie să-i excludem mai întîi pe *pseudohomosexuali*, care se folosesc sexual de indivizii de același sex din lipsa persoanelor de sex contrar (deținuții etc.). Trebuie să deosebim apoi pe *homofili* (cărora le „plac" copiii sau adolescenții : pedofili, efebofili) de *homoerotici* (care stabilesc reale legături afective). Este homosexualitatea o boală ? Uneori este. Are, poate, cauze genetice, endocrine sau nervoase ? Într-un mic număr de cazuri, indivizi cu o sexualizare somatică mai puțin netă (bărbați ginoizi, femei cu note de virilism) par a se rătăci mai ușor în labirintul comportamentului sexual. Asemenea rătăciri pot avea cauze biografice : teama de femeie sau dorința de a nu fi bărbat ori orientarea către bărbat reflectă uneori relații psihologice anormale între părinți sau între părinți și copii. Este homosexualitatea un delict ? Este, desigur, un delict atunci cînd se manifestă prin seducere, corupere de minori, viol etc. Este oare o orientare ireversibilă ? În multe cazuri nu este și beneficiază de tratamente psihoterapice, endocrine, neurologice. Înseamnă, oare, homosexualitatea, întotdeauna și pentru totdeauna, pierderea interesului pentru celălalt sex ? Și la această întrebare se poate răspunde negativ.

[1] La femei, legătura homosexuală poartă numele de *safism* sau *lesbianism*, după numele poetei Sappho (din insula Lesbos). Homosexualitatea M era numită cîndva și uranism, iar cea F tribadism.

Scanned with OKEN Scanner

Cuplul conjugal este alcătuit din *soţ* şi *soţie*. Cuplul conjugal reprezintă o formă de *familie*, este un cuplu consfinţit prin ceremonii sau documente sociale cu caracter oficial [1]. Obligaţiile reciproce sînt mai mari, „drepturile" unui individ asupra celuilalt pot fi pretinse în virtutea unor legi scrise sau nescrise. Organele de control social (de exemplu statul) veghează să fie respectate anumite angajamente explicite sau implicite, ca şi asupra durabilităţii legăturii. În societăţile „civilizate", căsătoria tinde să aibă multe note ale unui act contractual, dar această tendinţă intră în conflict cu alta, înrădăcinată în psihologia umană, care înţelege prin mariaj un act ireversibil, definitiv.

Cuplul conjugal uman, persistent în cadrul familiei, *nu* este o variantă a cuplurilor persistente între M şi F de la unele specii de păsări şi de mamifere. Familia umană *nu* este numai (sau în primul rînd) o unitate de reproducere a *speciei homo*. Familia este o „celulă socială" nu numai din punct de vedere biologic-demografic, ci şi (uneori în primul rînd) din punctul de vedere al adaptării sociale la natură, o unitate de „producţie" în cadrul căreia are loc o diviziune a muncii, deci o unitate economică [2]; este o „celulă socială" şi din punct

[1] Ele pot avea, la rîndul lor, un aspect *religios* sau / şi un aspect laic (profan).

[2] Reamintim că F. Engels a studiat legăturile istorice dintre originea familiei europene, a proprietăţii private şi a statului. Semnificaţia economică se reflectă şi pe planul psihologiei erotice: bărbaţii vorbesc despre „posesiunea" femeilor; soţul şi soţia se consideră reciproc ca „proprietatea lor privată" în exclusivitate.

Scanned with OKEN Scanner

de vedere psihofiziologic, psihosociologic (sociologia familiei este o „microsociologie"), cultural-educațional etc. Familia umană, cum vom vedea imediat, nu poate fi privită nici ca o oficializare a D, ca o formă socialmente utilă de funcționare și de evoluție a cuplului erotic. Ea este o *formă de viață în comun* a indivizilor de ambele sexe. Familia *monogamă* (un soț — o soție), care „a triumfat" în societatea civilizată modernă, este o formă de viață în comun a unui bărbat și a unei femei, care are aspecte fiziologice, procreative, psihologice, economice, estetice, etice etc. Ea *nu* este o formă de viață care aparține naturii sau omului întrucît este natură (zoologie), ci o formă care aparține culturii, prin care natura este integrată în cultură.

Filozoful german Keyserling, editorul unei *cărți a căsătoriei,* vedea în căsătorie un „cîmp eliptic de forțe". De ce „eliptic" ? Pentru că elipsa este o curbă geometrică (închisă) care are două *focare* (cercul are un singur *centru*). De ce „cîmp de forțe" ? Pentru că o căsătorie reușită necesită *polarizarea* soț-soție cu *păstrarea* individualității fiecăruia, situație aptă să genereze o *tensiune* interpersonală *creatoare.* Esențială este conștiința faptului că în acest fel se creează o nouă unitate, o nouă stare *supraindividuală,* o comuniune, în cadrul căreia ceea ce este personal, sexual, economic etc. dobîndește noi semnificații. Un element grav, de *responsabilitate,* face din căsătorie o continuă depășire a naturii înspre spiritual. Acceptarea responsabilității are o semnificație sim-

Scanned with OKEN Scanner

bolică : înseamnă acceptarea *vieţii* ca responsabilitate, cu toate riscurile sale. Un astfel de „cîmp de forţe" nu poate fi realizat dacă partenerii tind să-şi contopească şi să-şi identifice eurile (ca în D acută), dacă partenerii nu sînt *egali* din punctul de vedere al dezvoltării personalităţii, al drepturilor şi al datoriilor. Căsătoria reuşită trebuie să fie o realitate *dinamică* (care să evolueze şi în care partenerii să evolueze) şi „autoconsistentă", adică să se justifice prin ea însăşi (ca legătură între două *persoane*) şi nu prin motive străine. Ea realizează atunci *sinteze* între idealuri fiziologice, eugenice, sociale, etice etc.

Motivele de a contracta o căsătorie sînt numeroase. Cunoscătorul şi criticul profund al societăţii burgheze de la începutul secolului al XIX-lea care a fost Honoré de Balzac, în a sa *Fiziologie a căsătoriei*, a enumerat mai multe motive curente întîlnite decît sînt litere în alfabet ; *unul* dintre ele, la litera A, este *amorul*. Principalele motive ar putea fi clasificate în : simpatie mutuală (nu neapărat D !), dorinţa de progenitură, ajutor reciproc în faţa greutăţilor vieţii [1]. Acest ajutor poate fi material sau psihologic („sprijinul sufletesc", abolirea sentimentului de singurătate, de izolare, de „viaţă fără sens" etc.). Un argument pentru *rolul pozitiv* pe care îl are viaţa conjugală (statistic vorbind) îl reprezintă constatarea că (în ţările

[1] Acest ajutor nu este numai *între parteneri*. Exogamia (recomandaţia sau chiar obligaţia de a lua în căsătorie pe un ins din altă gintă, localitate etc.) asigură colaborarea (sau măcar simpatia) *dintre* colectivităţi.

civilizate) persoanele căsătorite sînt în general mai sănătoase şi trăiesc ani mai mulţi [1].

Căsătoria care ne interesează în paginile de faţă este *matrimoniul monogam*. Monogamia (un soţ — o soţie) se opune tendinţelor de multiplicitate a legăturilor sexuale şi erotice, care, într-o oarecare măsură, reprezintă o „moştenire zoologică". Monogamia este rezultatul unei îndelungate evoluţii a instituţiei căsătoriei, care a pornit, probabil, de la promiscuitate, instituindu-se apoi o formă de „căsătorie pe grupe" şi fiind urmată de diferite forme de matriarhat şi de patriarhat. *Numai* căsătoria monogamă oferă condiţii optime pentru dezvoltarea unei interacţiuni psihice fecunde între parteneri, pentru educarea optimă a progeniturii şi pentru fructificarea spirituală a sentimentului de D. Monogamia, ca act „voluntar", înseamnă o concentrare, dar şi o transformare „spirituală" a *eros*-ului [2]. În acest sens, căsătoria poate fi privită ca o sarcină socială, ca un „comandament" sau imperativ, ca o împlinire psihologică (şi psihofiziologică), ca o „operă de artă", ca un „mister",

[1] Acest fapt ţine, firește, în primul rînd de grija reciprocă; el ţine şi de avantajul unei vieţi ordonate, al unei vieţi *sexuale* ordonate. Pe de altă parte, personajele cu răspundere conjugală (sau parentală) riscă mai puţin în viaţă. Nu trebuie să uităm că persoanele sănătoase fizic şi mintal au mai multe şanse să contracteze căsătorii.

[2] Monogamia nu înseamnă neapărat o *unică* legătură matrimonială în cursul unei vieţi. În societăţile care admit divorţul, în biografia unei persoane se pot înscrie mai multe căsătorii monogame *succesive*. Este o precizare terminologică, nu o recomandaţie! Sarcinile în raport cu progenitura, dar şi valoarea de stimulare reciprocă prin interacţiune, necesită *timp*, deci legătură durabilă, pe cît se poate indestructibilă.

Scanned with OKEN Scanner

ca un „sacrament" etc. Deşi *forma concretă* de motivaţie, funcţionare şi desfăşurare a căsătoriei are infinite variante, este util să încercăm unele precizări „didactice" referitoare la raportul căsătoriei monogame cu D, cu sexualitatea şi cu procreaţia, cu individualitatea.

Întemeierea căsătoriei pe *dragoste* (sexuală) în înţelesul de azi al acestui cuvînt este una dintre eventualităţile care a dobîndit prestigiu în cultura europeană a ultimelor secole. După unii autori clasici (ca F. Engels, Ch. Seignobos), D „sentimentală" este un produs al evului mediu, al epocii trubadurilor şi a truverilor. În 1938 Denis de Rougemont a reanalizat problema în legătură cu temeiurile tradiţionale şi cu eficacitatea căsătoriei şi a căutat să arate că schema după care căsătoria „ideală" este căsătoria din D sau cea după care o căsătorie „ideală" trebuie să fie prelungirea şi împlinirea unei D (erotice) nu corespunde cercetărilor sociologice, istorice şi etnografice. Imensa majoritate a omenirii a practicat şi practică o căsătorie respectată şi respectabilă în afara D (şi, mai ales, a D-*pasiune*). Într-o expunere despre concepţia hindusă a mariajului, Rabindranath Tagore arăta cum un grad acceptabil de căsătorie armonică şi fecundă se poate obţine printr-o anumită pregătire spirituală în vederea matrimoniului. Fata priveşte la soţ ca la un „principiu", este învăţată să facă faţă la un dublu rol : cel demografic (pentru a produce un copil foarte reuşit) şi cel de a introduce în viaţa comună un farmec specific (*shakti*), echivalent cu o bucurie dătătoare de putere, cu o vivificare a tuturor aspira-

ţiilor omeneşti. Unii psihologi şi filozofi susţin că matrimoniul bazat *numai* pe D este extrem de fragil şi generator de drame. Idealul erotic, dezvoltat în cadrul cuplurilor exclusiviste, inclusiv în cadrul mentalităţii monogame, devine din ce în ce mai pretenţios şi mai greu de satisfăcut. Este periculos să atribui D o valoare comparabilă cu cea a căsătoriei. Totuşi, „criza" de azi a instituţiei matrimoniale din societatea occidentală este expresia *degradării* eroticii şi nu a *evoluţiei* sale. Neseriozitatea în legăturile erotice şi cultivarea insuficientă a D în viaţa umană nu pot duce decît la căsnicii neadecvate, caduce şi contractate mai mult sau mai puţin întîmplător.

Relaţiile *căsătorie-viaţă sexuală* sînt mai complexe decît par la prima vedere. Mulţi consideră că o căsătorie „albă" (fără CS între soţi) este o căsătorie „neconsumată", fictivă, iar moravurile, legislaţia şi chiar concepţiile religioase justifică în asemenea cazuri desfacerea ei. În cadrul perspectivelor optimiste asupra vieţii, elementele trupeşti sînt o cale de a consolida căsătoria şi de a genera înăuntrul ei trăiri specifice importante pentru sănătatea şi mulţumirea soţilor. Autorii care aderă la asemenea perspective vorbesc despre rolul pozitiv al plăcerii ; dar CS nu este (sau nu trebuie să fie) numai o plăcere senzorială localizată, ci el interesează întregul organism printr-o componentă emoţională şi sentimentală. Havelock Ellis a insistat asupra aspectului *de joc* (ludic) pe care-l poate avea actul sexual şi a considerat că acestuia i se cuvine toată atenţia. Jocul nu este numai o activitate de învăţare pe „modele" ale

Scanned with OKEN Scanner

vieţii reale (cum este jocul pisicii cu ghemul de sfoară, prin care „se educă" să prindă mai bine şoareci) sau o descărcare (plăcută) a unui surplus de energie ; el este şi o activitate analogă creaţiei artistice, de invenţie şi de desfăşurare armonizată a actelor mintale şi corporale. În tratatele orientale de „artă a iubirii" (*Kama-Sutra, Kama-Shastra, Grădina Parfumată, Breviarul încîntărilor* ş.a.), „tehnicilor" sexualităţii li se acordau multe pagini, ceea ce nu exprimă în primul rînd senzualitatea orientalilor, ci o apreciere lucidă a rolului trupului în interacţiunea dintre soţi [1].

Rolul „central" al vieţii sexuale în cadrul matrimoniului este complementul constatării după care în toate societăţile umane matrimoniul este beneficiarul majorităţii activităţii sexuale a oamenilor. Toate legile morale şi civile admit şi ocrotesc CS conjugal, ridicîndu-l chiar la rang de datorie. Protejat de legi, permanent la îndemîna partenerilor, CS conjugal rămîne cea mai răspîndită „acţiune sexuală". Aceasta nu înseamnă că în cadrul căsniciei CS este întotdeauna „liber". Reguli culturale reglementează la multe populaţii CS ale soţilor [2], în ceea ce priveşte, de exemplu, periodi-

[1] H. Ellis subliniază că „arta D" nu este nici senzualitate, nici frivolitate, nici depravare şi nici viciu. Ginecologul, obstetricianul şi profesorul Van der Velde acorda multe pagini acestei probleme în a sa *Căsătorie perfectă*. Interacţiunea conjugală trebuie să ducă la dezvoltarea personalităţii, iar o pîrghie în acest sens este dezvoltarea „personalităţii erotice" (H. Ellis).

[2] Paradoxal, la unele populaţii africane, viaţa sexuală este liberă de normări, recomandaţii şi interdicţii numai *înaintea* căsătoriei.

Scanned with OKEN Scanner

citatea, fie în scopul promovării procreării, fie în scopul stăvilirii unui spor exagerat al populației, fie în alte scopuri. Și preludiul CS este influențat de reguli culturale: jocurile sexuale sînt amplu practicate în Polinezia, în India și la multe popoare orientale, în timp ce legile ebraice reduceau activitatea sexuală strict la actul fecundant (aceste norme s-au prelungit și s-au întărit în tradiția ascetic-creștină). Regulile actuale prescriu și modele ale poziției partenerilor și chiar *atitudinea* partenerilor față de CS. S-a citat exemplul femeilor din tribul manus (din Insulele Amiralității) care doresc să fie în permanență mame și gravide, pentru a scăpa, în timpul sarcinii și alăptării, de „agresivitatea" sexuală a soților. Odată cu emanciparea individului de sub tutela normelor sociale dogmatice, decursul actului sexual este lăsat la libera inițiativă a partenerilor. Tocmai cadrul conjugal permite o largă experimentare pentru a se ajunge la o situație cît mai mulțumitoare pentru amîndoi, și tocmai în acest cadru i se acordă mai puțină atenție decît, de exemplu, în cazul cuplului erotic. În căsnicia tradițională europeană, unde inițiativa este de obicei a bărbatului, acesta greșește frecvent din egoism, din lipsă de bunăvoință sau din ignoranță. Soțul nu știe (sau uită) că femeia este o „somatoexcitabilă" (deci că receptivitatea la CS necesită prealabile mîngîieri), că ea are nevoie și de tandrețe *înainte, în timpul și mai ales după* intimitatea somatică; soțul nu știe (sau uită) că femeia ajunge de obicei mai tîrziu la orgasm decît bărbatul. Nu numai anatomia femeii se cere cunoscută de către bărbat (cum

Scanned with OKEN Scanner

pretindea H. de Balzac), ci și psihologia ei [1]. Anumite scheme de comportare tradițională, după care femeia trebuie să fie pasivă, pudică, subordonată, resemnată, preferabil mai puțin sensibilă („simptom" de lipsă de frivolitate sau chiar de cinste !), sînt depășite. „Nepotrivirile de caracter" care duc la divorț sînt în mare măsură inadecvări sexuale (genitale), și dintre acestea foarte multe se datorează soțului. O bunăvoință *reciprocă* este necesară pentru a se ajunge treptat la o coadecvare satisfăcătoare ; uneori perioada de acomodare durează 1—2 ani [2].

Rolul „central" al matrimoniului în biografia sexuală a majorității indivizilor permite cercetarea vieții sexuale a oamenilor pe capitole : CS preconjugale, conjugale și extraconjugale. În societatea androcratică tradițională, occidental-europeană, *morala dublă* (una pentru bărbați, alta pentru femei) era tolerantă pentru *CS preconjugale* la bărbați și *intolerantă* pentru CS preconjugale la femei [3]. Virginitatea femeii la căsătorie

[1] Bărbații nu înțeleg întotdeauna că femeia nu are *oricînd* dispoziție pentru CS, că poate fi obosită, că o contrariere o poate inhiba, că poate fi inhibată de frica unei sarcini inoportune etc.

[2] Această constatare vine în contradicție cu mentalitatea așa-zisei „luni de miere" ; se crede că *de obicei începutul* vieții sexuale este cel mai abundent în delicii. Pentru fetele crescute în relativă ignoranță față de problemele sexuale sau chiar în ideea că viața sexuală este un aspect josnic al vieții umane, această lună poate fi o lună de teroare și de oroare. Deflorarea poate fi resimțită ca un grav traumatism psihic (deși este numai un minor traumatism fizic).

[3] Această atitudine diferențiată se aplică și relațiilor sexuale extraconjugale.

Scanned with OKEN Scanner

era un test suprem de moralitate[1]. Fetişizarea himenului a generat totodată poezie şi tragedie. Din fericire, omenirea a evoluat spre mai multă toleranţă (care nu înseamnă neapărat depravare)[2]. Raportul Kinsey a arătat că în S.U.A. 67% dintre bărbaţii cu studii superioare şi 98% dintre ceilalţi bărbaţi au avut CS preconjugale. Pentru femeile (americane) cifrele respective sînt de 60%, respectiv de 30% ; la prima lor căsătorie, jumătate dintre femei nu mai erau virgine. Cercetări mai noi efectuate în R. F. a Germaniei au constatat că tineretul de azi consideră relativ normală trecerea spontană, indiferent de consolidarea ei conjugală, de la D la CS, dar că majoritatea tinerilor care-şi încep viaţa sexuală devreme preferă legături stabile, durabile, unice, cu idealul de a fi finalizate conjugal („căsătorie înainte de căsătorie").

În ce priveşte relaţiile sexuale *extraconjugale* (paraconjugale), ele apar mai frecvent la bărbaţi (40%) decît la femei (19%). Unii autori au vorbit despre „poligamia" înnăscută a bărbatului, alţii au legat infidelitatea masculină pur şi simplu de faptul că debutul vieţii sexuale a bărbatului cuprinde relaţii cu mai multe femei (M. Kemnitz). Care este semnificaţia acestor relaţii sexuale extraconjugale ?

[1] Această pretenţie poate fi întemeiată prin dorinţa bărbatului de a avea certitudinea paternităţii, prin orgoliu masculin, prin dorinţa soţilor de a nu fi supuşi unei „comparaţii", prin aceea că femeia ar rămîne legată puternic (inconştient) de bărbatul care o defloreză (vezi cazul Alta din *Act veneţian* al lui Camil Petrescu), prin influenţa modelului cultural-religios al „concepţiei imaculate" din creştinism etc.

[2] Există culturi în care prezenţa virginităţii la căsătorie este privită ca o ruşine.

Scanned with OKEN Scanner

(trebuie să deosebim, firește, cele de simplu *flirt* de cele care includ CS). Jumătate dintre populațiile cercetate de etnologi nu tolerează în mod oficial decît relațiile sexuale reglementate de legile familiale, însă aceste reglementări pot permite sau chiar *impune* CS extraconjugal. Legi ebraice vechi impuneau soțiilor sterile CS extraconjugal cu frații soțului ; legile feudale obligau miresele să acorde feudalului *jus primae noctis*. În schimb, la romani, într-o anumită epocă, soțul „înșelat" era obligat să-și ucidă soția. Astăzi CS extraconjugal (adulterul) este motiv legitim de divorț, dar este în general veștejit ca motiv de crimă pasională. Statistica Kinsey indică o oarecare corelație între frecvența CS preconjugal și a celui paraconjugal ; creșterea frecvenței după zece ani de căsătorie ; importanța lor mai mare, în ce privește satisfacțiile obținute, pentru femei. Acest ultim fapt sugerează că *vina* pentru unele abateri ale soției este a soțului (și invers). Importanța relațiilor extraconjugale în raport cu *stabilitatea și armonia* conjugală este în mare măsură aceea pe care le-o atribuie partenerii conjugali ; soțiile sînt mai tolerante decît soții. Mecanisme subconștiente pot antrena, ca rezultat al infidelității comise, bănuite sau știute, tulburări de dinamică sexuală, cum sînt inhibiția, impotența, frigiditatea, anorgasmia.

În cadrul cuplului conjugal există o „diviziune a prerogativelor" după sex, diviziune care ține de modelul cultural variabil. Modelul tradițional „încarcă" mai mult femeia decît bărbatul, și aceasta mai ales cînd cuplul conjugal se metamorfozează într-un cuplu parental. Femeia nu rămîne în rolul de sibilă sau muză ; este slujnica, bucătăreasa,

Scanned with OKEN Scanner

femela, mama copiilor, iar pentru femeie bărbatul devine „răul necesar", protectorul și suporterul personal. Bărbații ar trebui să recunoască că în majoritatea căsniciilor femeia reprezintă elementul responsabil, muncitor, altruist, în timp ce bărbatul este mai înclinat spre aventură. O gravă greșeală, frecvent întîlnită în cuplul conjugal, este transformarea eroticii într-o operație de rutină, pentru care nu se găsește un timp *special* destinat. Excitare *ocazionată* de proximitatea corpurilor în paturile alăturate contrastează cu întîlnirea *expresă* a amanților. O altă greșeală este eclipsarea sensului *evoluționar* al căsătoriei, care trebuie să contribuie la progresul personalității ambelor „părți". Căsătoria care cere prea multe amputări ale specificului personal este, cum spunea I. Kant, o formă de „canibalism". În realitate, căsătoria *reușită* se judecă după contribuțiile la valorificarea calităților fiecăruia, la îmbogățirea personalității lor, la creație și la procreație.

Cuplul conjugal adecvat este oare alcătuit din persoane care *seamănă* între ele sau din persoane ce se deosebesc pînă la *contrast*? *Homogamie* sau *heterogamie*? *Similitudinea* sau *complementaritatea* este oare recomandabilă? Cercetările lui E. Kretschmer tind să arate că similitudinea convine în cazurile individualităților complexe, în timp ce complementaritatea este oportună acolo unde individualitățile sînt dezvoltate oarecum unilateral. Un cuplu complementar are un evantai mai larg de reacții adaptative decît fiecare participant în parte; prin interacțiune, fiecare personalitate își poate „completa" laturi și fațete sufletești.

Scanned with OKEN Scanner

De ce se poate spune că o căsătorie reuşită este o „operă de artă“ ? Pentru că cere efort creator şi o anumită pricepere şi inspiraţie ; pentru că este „libertate în cadrul unor reguli“ (caracterizare pe care Goethe o făcea artei) ; pentu că atît în căsătorie, cît şi în creaţia şi interpretarea artistică este implicată folosirea (dar şi „depăşirea“) unor cunoştinţe şi a unor elemente de „tehnică“ ; pentru că aspectele de „joc“ din căsătorie au frumuseţe. Din păcate (spune H. Ellis), sînt rari artiştii atît în erotică, cît şi în matrimoniu. Simpla bună intenţie sau sinceritatea sentimentelor nu pot face din orice om un mare poet. Şi pentru un bun matrimoniu este nevoie de aptitudini, de „vocaţie“. Dar aproape fiecare dintre noi poate greşi mai puţin dacă *ştie*. Cei mai mulţi iubim sau ne comportăm ca soţi „în conformitate“ cu cunoştinţe imperfecte ori eronate.

O importanţă esenţială o are *alegerea* partenerilor : în ultima vreme s-au studiat *determinările sociale* şi *personale* ale alegerii. Căsătoriile nu mai sînt „aranjate“ în societatea contemporană, dar ele continuă să fie supuse la presiuni, constrîngeri şi limitări exterioare. Consortul nu este ales dintr-o infinitate de indivizi posibili ; el este „găsit“ într-un număr restrîns. Sentimentul de libertate pe care-l au cei care se căsătoresc, socotind că lor le aparţine hotărîrea, este în mare măsură o iluzie. Structurile şi formele vieţii sociale pun faţă în faţă indivizi din acelaşi mediu (homogamie social-culturală, A. Girard).

În afară de „vocaţia“ pentru căsătorie se cer îndeplinite şi alte condiţii pentru a fi „maritabil“,

Scanned with OKEN Scanner

de exemplu de ordin medical. În acest scop se face un examen prenuptial, redus de obicei excesiv la excluderea unor boli infecţioase transmisibile : sifilis, tuberculoză.

Din alt punct de vedere, căsătoria poate fi privită ca expresia caracterului „incomplet" al persoanei umane sexualizate, care-şi caută „completarea" în altul.

Una dintre finalităţile familiei este procreaţia, cerinţă biologică, dar şi *socială,* întrucît reprezintă modalitatea concretă a perpetuării în timp a omenirii, a creşterii şi a dezvoltării colectivităţilor etc. Am văzut în capitolele precedente că germenii biologici ai constituirii familiei omeneşti se găsesc în necesitatea îngrijirii unui copil cu copilărie lungă, cu o copilărie în care el trebuie „învăţat" să-şi asimileze limbajul, unele norme de comportare, esenţialul experienţei omenirii etc. Acest fapt are mai multe consecinţe asupra familiei : exigenţa *durabilităţii* sale este una dintre ele. Dar faptul are de asemenea consecinţe asupra structurii psihologice a omului adult ; pentru a se înţelege cu copiii, el trebuie să fie „copilăros" ; mai ales la femeia-mamă, a cărei grijă pentru progenitură este de obicei permanentă, aceste trăsături — dacă sînt accentuate — pot primi semnificaţia biologică menţionată.

Care au fost în cursul istoriei relaţiile dintre „reproducere" (procreaţie), sexualitate, erotică şi matrimoniu ? La populaţiile primitive, regimul

Scanned with OKEN Scanner

naşterilor era dominat mai ales de considerente demografice. Prin intervenţie deliberată umană, surplusul de nou-născuţi (surplus în raport cu resursele de hrană disponibile) era eliminat, iar infanticidul era exercitat preferenţial asupra fetelor, deoarece ele erau „fabricile de copii". Cu progresul culturii şi al civilizaţiei, infanticidul a fost înlocuit prin avort, iar avortul prin contraconcepţie. Creşterea resurselor materiale a înlocuit problema surplusului de nou-născuţi prin problema combaterii sterilităţii.

Ştim că concepţia (fenomen fiziologic) se poate produce şi în afara D (fenomen psihologic), dar de obicei nu în lipsa CS ; în orice caz, partenogeneza pare imposibilă în specia *Homo*. Concepţia se poate produce şi în afara căsătoriei (instituţie social-culturală). La omul social şi cultural, nu totdeauna „glasul speciei", sub masca D, este cel care convinge la procreaţie [1]. Cum spuneam şi altă dată, *dorinţa de a avea copii* este cu totul altceva decît *dorinţa sexuală* [2]. Activitatea sexuală *erotică poate să aibă*, ca un coprodus, fecundarea şi sarcina [3]. Acelaşi lucru se poate spune şi despre acti-

[1] C. Brâncuşi spunea : „Glasul speciei în iubire este motorul care nu se vede şi nu se aude. Motorul vizibil şi palpabil mi se pare a fi elanul spre absolut şi unificare. Rezultatul este rodnicia".

[2] Încă Platon (în *Symposion*) consemnează teza după care, de exemplu, bărbatul este atras de o femeie frumoasă pentru a ajuta să se perpetueze frumosul. În *După-amiaza unui faun*, Malarmé inserează următorul vers : „*Les nymphes, je veux les perpétuer*".

[3] În condiţiile de „instruire sexologică" a cuplului erotic sau conjugal, procreaţia este *facultativă*.

vitatea sexuală *conjugală*. În măsura în care erotica duce la concepție, aceasta este o concretizare a ceea ce am numit *eros antropogonic*. În măsura în care erosul se poate dezvolta optimal în cadrul matrimonial, se creează posibilitatea de a-l ridica pe o altă treaptă calitativă prin mijlocirea copiilor. Matrimoniul însuși se modifică calitativ odată cu apariția copiilor. Interrelațiile au, precum se vede, un complex caracter „cibernetic", efectele repercutîndu-se (pozitiv sau nu) asupra cauzelor. Apariția unei sarcini în cadrul unei interacțiuni erotice poate s-o transforme într-un cuplu conjugal. Altădată CS al unui bărbat cu o fată pînă atunci „intactă" impunea, ca obligație morală, contractarea unei căsătorii ; cu atît mai mult CS urmat de o sarcină. Atitudinea societății față de fetele „dezonorate" și față de copii nelegitimi („din flori") constituie o cheie explicativă a multor situații concrete, caracteristice pentru întregi epoci istorice. Biserica catolică, cu „ura" sa față de sex, care admitea căsătoria numai ca pe o concesie adusă carnalului și, în acest cadru, CS numai cu finalitate procreatoare, era aspră față de pierderea virginității și față de nașterile nelegitime[1]. În unele regiuni ale lumii subdezvoltate în care există o toleranță mai mare față de activitatea sexuală nereglementată legal sau religios, *majo-*

[1] Firește, o *morală dublă* permitea stăpînilor (chiar vîrfurilor ecleziastice) ceea ce era interzis sau condamnat la omul de rînd. Copilul nelegitim al unui rege putea fi pretendent la tron. Istoria consemnează capete încoronate sau episcopi celibatari (!) care au lăsat în urmă zeci de copii nelegitimi. Bărbații din nobilime consacrau nu rareori carierii monahale sau ecleziastice pe copiii „născuți din păcat".

Scanned with OKEN Scanner

ritatea nou-născuților sînt copii nelegitimi. *Intoleranța* a dus de-a lungul secolelor la nenumărate sinucideri și pruncucideri [1]. „Presiunea morală" legată de CS fecund nelegitim a fost folosită și ca o cale de arivism : *Ion* al lui L. Rebreanu lasă gravidă pe fata unui chiabur pe care n-o iubea, pentru a moșteni pămîntul mult rîvnit.

Atunci cînd cuplul este *potențial fecund,* concepția și graviditatea pot fi *facultative* în măsura în care se folosesc tehnici de evitare sau de promovare a concepției. Justificarea folosirii mijloacelor anticoncepționale poate fi foarte diversă : ea poate fi expresia unor considerente politice sau a unor considerente strict personale. Este justificată din rațiuni politice și economice în țările suprapopulate și cu resurse limitate (cum ar fi India). Este justificată din rațiuni „eugenice" în familiile cu tare ereditare, în care există un fond genetic încărcat cu boli ce se pot moșteni. Este justificată din rațiuni medicale atunci cînd sarcina ar pune în primejdie sănătatea mamei. Este justificată din grija pentru urmași atunci cînd părinții nu se găsesc în condiții optime pentru procreație [2] și pentru creșterea copilului. Nu este justificată atunci cînd slujește egoismul perechii, doritoare „să ia" cît mai mult de la viață și societate, dînd, în schimb, cît mai puțin. Prin procreație, sexualitatea indivizilor ia un caracter *altruist.*

[1] Pruncuciderea săvîrșită de Gretchen din *Faust* al lui Goethe este un „caz" literar binecunoscut.

[2] „Condiții optime" înseamnă lipsa unor anumite boli acute și cronice sau a surmenajului ori a intoxicațiilor medicamentoase (talidomida a generat malformații !) sau a intoxicației alcoolice etc.

Scanned with OKEN Scanner

Mijloacele anticoncepţionale sînt numeroase, variate ca eficacitate, confort, repercusiuni asupra sănătăţii etc. O metodă radicală este castraţia (extirparea gonadelor), admisă de unele secte religioase *(scopiţii)*, impusă eunucilor (ca păzitori de haremuri), ducînd la grave dezechilibre endocrine, neurovegetative şi psihologice. O metodă mai blîndă este legarea canalelor prin care trec gameţii. Ligatura trompelor la femeie nu este lipsită de consecinţe neurohormonale negative ; ligatura canalului deferent la bărbat pare să aibă, în schimb, consecinţe generale pozitive, mai ales la bărbatul „tomnatic“ [1]. O metodă semichirurgicală este introducerea în căile genitale feminine a diferite obstacole (bureţi, pesare) capabile să stăvilească avîntul de mişcare a spermatozoizilor [2]. Nu intrăm în detalii. Metodele *funcţionale* sînt cele care sînt la îndemîna oricui. Cel mai simplu procedeu ar fi castitatea, dar procedeul este extrem şi de aceea puţin popular. Trebuie evitată depunerea LS în V : pentru aceasta se poate renunţa la E (ca în metoda *carezza*) sau se poate realiza emisiunea în afara V (CS întrerupt etc.). Metodele lipsesc partenera (sau ambii parteneri) de orgasm, dar produc o puternică excitaţie nervoasă şi o congestie a organelor din bazin, de unde consecinţe nevrotice şi pseudoinflamatorii în cazul în care ele sînt aplicate sistematic timp îndelungat. Între OSM şi V se poate interpune un sac, care, în caz că nu se rupe, evită trecerea LS spre ovul şi, în caz că este suficient

[1] A fost propusă ca metodă de *întinerire* (Steinach).

[2] *Steriletul* este o metodă chirurgicală care constă în introducerea în cavitatea uterină a unui fir iritativ, care rămîne ani şi ani, împiedicînd nidarea.

Scanned with OKEN Scanner

de fin, nu anulează sensibilitatea [1,2]. Se poate face uz de faptul că femeia ovulează o singură dată pe lună, cam la 14 zile înaintea începutului menstrei următoare, şi că ovulul (ca şi spermatozoizii) nu sînt nemuritori : de aceea, evitînd CS cam 6-7 zile la mijlocul ciclului, se poate evita şi sarcina. Dar un procent de femei, care nu e neglijabil, au un „ceasornic biologic" destul de prost reglat, iar unele ovulează (cum am menţionat) sub influenţa emoţiilor sexuale sau a orgasmului [3]. Mai există şi celebrele pilule anticoncepţionale (Pincus, 1956), un fel de hormoni sintetici, cu o toxicitate scăzută, dar ele intervin blocînd rotiţele „ceasornicului biologic" hormonal, ceea ce nu este lipsit de riscuri.

Metodele de evitare a procreaţiei se numesc „maltusianiste", după numele preotului şi economistului Malthus, care, în jurul anului 1800, le-a recomandat *săracilor* nu fără o oarecare doză de cinism. *Profilaxia* sarcinii este mult mai igienică şi mai morală decît avortul provocat (care înseamnă *uciderea* unei vieţi deja constituite şi declanşează un dezechilibru hormonal acut în organismul femeii).

Ce se face astăzi pentru a *promova* procreaţia atunci cînd cuplul familial *doreşte* să devină un

[1] Este *condomul*, sinonim *prezervativ*, folosit iniţial ca mijloc de apărare împotriva bolilor venerice.

[2] Se pot folosi şi spălături vaginale sau introducerea în V a unor substanţe ucigătoare pentru spermatozoizi etc. E de ajuns ca *un* spermatozoid să reziste, pentru ca toate demersurile să fi fost inutile.

[3] Metoda poartă numele de *calendarul femeii* sau metoda Ogino-Knaus.

Scanned with OKEN Scanner

cuplu parental ? Firește, o comportare diametral opusă celeia ce ţintește anticoncepţia : CS frecvente *mai ales* în perioada de fecunditate, păstrarea LS în V etc. Dar uneori metodele nu reușesc : atunci se pun întrebări cu caracter medical, cum sînt următoarele : LS are într-adevăr spermatozoizi (sau este vorba de o azoospermie) ? Dacă nu se găsesc spermatozoizi în LS, se datorează aceasta unui obstacol pe canalele de eliminare sau testiculul nu-i produce ? Nu se găsesc cumva obstacole pe canalele genitale feminine ? Femeia ovulează sau nu ? Uterul este suficient dezvoltat și este pregătit pentru „cuibărirea" oului ? „Ceasornicul biologic" al femeii nu este cumva dereglat ? Care este starea ei hormonală ? Femeia este impregnată în mod specific cu doi hormoni : foliculina, hormon al *femeii*, și progesterona, hormon al *mamei ;* ultimul este produs de așa-zisul corp-galben al ovarului, care funcţionează în a doua jumătate a ciclului lunar. De multe ori sterilitatea are drept cauză o insuficienţă de corp-galben (*luteală) ;* sau o impregnare insuficientă nu asigură condiţii bune de dezvoltare oului nidat în adîncimea mucoasei uterine. Pînă nu demult se credea că, în cazul cuplurilor conjugale sterile, vina o poartă mai ales femeia. Azi se știe că $^1/_4$ — $^1/_3$ dintre sterilităţi se datorează bărbatului. Evident, nu putem intra în amănunte. Este necesar însă să menţionăm că în unele cazuri este de vină o anumită nepotrivire biochimică între parteneri. Ea se poate observa sub microscop, urmărind ceea ce se întîmplă cu o picătură de LS în contact cu o picătură de secreţie vaginală sau de mucus uterin. Uneori se întîmplă ca femeia să facă anticorpi faţă de spermatozoizi, să-i mobili-

Scanned with OKEN Scanner

zeze împreună cu celulele fagocitare pentru a-i distruge. În aceste cazuri, CS frecvent *întreţine* o stare de imunitate ; recomandabilă este evitarea E timp de cîteva luni pînă se sting reacţiile imunitare [1]. Sterilitatea poate fi şi o problemă genetică : anomalii cromozomiale (sau de repartiţie cromozomială) duc la gameţi improprii, la ouă fecundate neviabile. Problemele sînt atît de complicate, încît a apărut o nouă ramură a medicinii, *fecundologia*, cu „sarcina" de a studia cauzele şi tratamentul în cazul în care sarcinile nu apar sau nu sînt duse la termen etc. [2]

În cadrul familiei, procreaţia, sarcina şi naşterea unui copil înseamnă evenimente capitale mai ales *pentru femeie*. Mai întîi, funcţiunea biologică procreativă este mai adînc întipărită în structura fizică şi psihică a femeii decît la bărbat. Unii autori susţin că starea *normal-naturală* a femeii este o serie de sarcini, întreruptă doar prin perioade de alăptare [3]. Alţii susţin că femeia nu se simte „împlinită" în destinul ei *decît* dacă este mamă (mai corect : *şi* mamă). Pentru prima afirmaţie pledează numeroase observaţii, în care sarcina *împlineşte* fiziologic şi somatic femeia, făcînd să-i dispară unele dezechilibre hormonale şi vegetative, „înflorindu-i" farmecul specific. Medicii

[1] Firește, același rezultat poate fi obținut prin folosirea prezervativului pentru același interval de timp.

[2] Menţionăm că, uneori, 1—2 ani de viaţă sexuală regulată sînt necesare pentru a perfecta „calendarul femeii" şi a dezvolta pe deplin capacitatea de procreaţie.

[3] La popoarele primitive, mortalitatea infantilă era mare, iar alăptarea dura mult ; „ocuparea" cu progenitura a *întregii* perioade de fecunditate era un imperativ biologic-demografic.

recomandă sarcina în unele cazuri ca pe un tratament (de exemplu în sindromul hiperfoliculinic). Pentru cea de-a doua afirmație pledează observații și mărturisiri care se referă la femei „simple", ca și la intelectuale celebre : scriitoare, oameni de știință etc [1]. Desigur, sarcina și nașterea, ca și tot ceea ce le urmează, nu sînt un simplu joc ; sarcina și nașterea își au riscurile lor medicale ; starea de părinte aduce un plus de obligații domestice (casnice) și sociale. Greutățile cele mai mari sînt suportate de femeie. S-a spus despre femeia încadrată în munca de producție că ea trebuie să facă față la trei norme : cea de salariată, cea de soție și cea de mamă. Soții (și tații) nu înțeleg această situație *așa cum se cere* (și nu numai declarativ) decît rareori. Un scriitor italian spunea că, oricum, *meseria* de soț este mai ușoară decît *profesiunea* de soție (o „profesiune" pretinde consacrare și orientarea întregii vieți mintale ; o „meserie" se practică de la ora h_1 la ora h_2).

Și pentru unii bărbați situația de *părinte* corespunde unei nevoi psihologice, dar această nevoie este mai puțin adîncă și n-are rădăcini atît de puternice în alcătuirea lui biologică. Bărbatul care vrea să devină *tată* pentru a *transmite* fiului realizarea unor idealuri pe care el însuși nu le-a putut îndeplini n-are nevoia de *investiție afectivă* și de concretizarea unui *sens* al existenței pe care le are femeia.

Un plus de sarcini, de obligații și de răspunderi creează o nouă stare de *echilibru* psihosociologic.

[1] Maria Skłodowska-Curie, primul savant care a luat de două ori premiul „Nobel", a avut copii.

Riscul constă în renunțarea la propria sa individualitate, la idealurile sociale extrafamiliale, la creație, la tinerețe. Surplusul de sarcini duce la oboseală, la neglijarea propriei persoane (care *nu* este, în orice condiții, o formă lăudabilă de altruism). Procreația poate intra în contradicție cu creația, dar și cu erotica, și cu sexualitatea. Interesul afectiv se centrează pe copil. Există, frecvent, o *întemeiată* gelozie a tatălui, față de copilul care absoarbe atenția mamei (mai des decît invers). Există, frecvent, o neglijare a propriei feminități de către mamă (lucru de asemenea primejdios, cu atît mai mult cu cît sarcina și nașterea pot perturba echilibrul metabolic al organismului, de exemplu apare o tendință de obezitate). Unii părinți, în loc să se simtă întineriți prin contactul cu copii, suferă un proces rapid de „îmbătrînire" psihologică și socială. Dar, în mod normal, starea de părinte te reașează într-un context de joc și de prospețime (cotitură care se observă foarte bine în opera lui Tudor Arghezi, începînd cu *Cartea cu jucării* sau încă mai dinainte).

Cuplul parental nu are doar rostul de a „face" organisme biologice noi (proaspete) [1], ci și cel de

[1] Un aspect care merită să fie menționat este cel al relației dintre fecunditatea cuplurilor și selecția valorilor ereditare. Abținerea de la procreație sau numărul mic de copii în familiile bine dotate din punctul de vedere al sănătății și al capacității mintale lipsește omenirea de *răspîndirea* în fondul ei genetic al unor calități. În cursul istoriei culturii, nenumărate personalități excepționale au fost celibatari sau n-au avut copii. Cunoscutul genetician american J. Muller, se întreba dacă spermatozoizii bărbaților bine dotați n-ar trebui folosiți pentru însămînțarea artificială, cel puțin în cazul cuplurilor sterile.

Scanned with OKEN Scanner

a pune bazele unor noi *personalități* în aceste organisme. De aceea s-a spus că de viitorul căsătoriei depinde viitorul omenirii, *prin mijlocirea* caracterului copilului, oglindire a „cîmpului de forte" matrimonial. Antropologia modernă a arătat că *personalitatea de bază* (A. Kardiner) dintr-o colectivitate, care dă nota distinctivă a psihologiei sale (etnice etc.), depinde (dar nu exclusiv) de modul în care a fost alăptat, înfășat, îngrijit, înțărcat etc. copilul, de relațiile dominante dintre bărbat și femeie, ca și de cele dintre părinți și copii. Studiile asupra delincvenților au arătat, de asemenea, rolul nefast al mariajelor neechilibrate, dezunite sau conflictuale.

Scanned with OKEN Scanner

a pune bazele unor noi *personalități* în aceste organisme. De aceea s-a spus că de viitorul căsătoriei depinde viitorul omenirii, *prin mijlocirea* caracterului copilului, oglindire a „cîmpului de forțe" matrimonial. Antropologia modernă a arătat că *personalitatea de bază* (A. Kardiner) dintr-o colectivitate, care dă nota distinctivă a psihologiei sale (etnice etc.), depinde (dar nu exclusiv) de modul în care a fost alăptat, înfășat, îngrijit, înțărcat etc. copilul, de relațiile dominante dintre bărbat și femeie, ca și de cele dintre părinți și copii. Studiile asupra delincvenților au arătat, de asemenea, rolul nefast al mariajelor neechilibrate, dezunite sau conflictuale.

Scanned with OKEN Scanner

5

Cronos, sexus şi eros

Dimensiunea timpului este esenţială în raportarea fenomenelor vieţii. Un individ uman trăieşte cîteva zeci de ani ; în acest timp el a parcurs un *ciclu* evolutiv (dezvoltarea) şi involutiv (îmbătrînirea), alcătuit din *faze* deosebite (sau stadii, etape) : copilăria, adolescenţa, tinereţea, maturitatea şi bătrîneţea. Aceste faze se măsoară în ani. În fiecare an organismul se comportă întrucîtva altfel, după antotimp [1]. Există deci *bioritmuri* sezoniere. Organismul feminin adult, de la pubertate pînă la climacteriu, îşi are viaţa marcată (eventual) de sarcini, care durează (în cazuri normale) exact zece luni „lunare" (adică măsurate în raport cu rotaţia Lunii în jurul Pămîntului, cu *fazele Lunii*). În afara periodelor de graviditate, organis-

[1] Reamintim că anotimpurile se datoresc rotaţiei Pămîntului în jurul Soarelui.

mul feminin este supus altor bioritmuri lunare, *ciclurile menstruale* (sau mensuale. popular numite „period", termen care le evidențiază periodicitatea). Fiecare dintre noi ne mai ritmăm întreaga activitate după alternanța zi-noapte (legată de rotația Pămîntului în jurul axei sale) ; sînt bioritmurile circadiene [1]. Dormim de obicei noaptea ; lucrăm de obicei ziua (existînd, firește, și schimburi de noapte) ; întreaga orientare metabolică, neurovegetativă și hormonală a organismului este *diferită* în cele două jumătăți ale „zilei" de 24 de ore. Un exemplu ilustrativ îl oferă curba temperaturii corpului, cu o periodicitate riguroasă, „matematică" : sinusoidală.

Cercetarea atentă pune în evidență în fiecare dintre noi bioritmuri și activități cu perioade de cîteva ore ; în cadrul acestora din urmă, fenomene cu cicluri mai scurte (respirația și contracțiile cardiace au o perioadă de cîteva secunde sau de aproape o secundă) sau mult mai scurte.

Avem de studiat, așadar, și sexualitatea umană din punctul de vedere al evoluției ontogenetice și al îmbătrînirii (etape, stadii ale vieții, vîrste), ca și din punctul de vedere al bioritmurilor.

Cînd vorbim despre *sexualitate* și *vîrstă*, trebuie să considerăm mai multe aspecte, împletite, dar care nu merg totdeauna mînă în mînă. Un prim aspect este cel referitor la sexualizarea organismului, la dezvoltarea gonadelor, a tractului geni-

[1] *Circa-diem* (pe latinește) : de aproximativ o zi (și o noapte).

tal, al înfățișării somatice (M și F). Un alt aspect este cel referitor la evoluția libidoului, a preocupărilor cu problematica sexuală, a „viselor" din starea de somn sau din starea trează („fantasme"). Un alt aspect privește comportamentul sexual propriu-zis, „viața sexuală". Un alt aspect se referă la capacitatea de a face sinteze psihice superioare, cum sînt dragostea, sentimentele conjugale, materne și paterne. Mulți autori se rezumă la cercetarea unuia singur dintre aceste aspecte pe care îl consideră semnificativ ; este o greșală. S-a crezut, de exemplu, că pînă la pubertate copii nu au libido sau interese sexuale. În realitate, această perioadă este de multe ori decisivă pentru structurarea „personalității erotice" de mai tîrziu.

Am văzut că pentru unii autori (printre care se numără și S. Freud) energia instinctuală care „împinge" omul spre plăcere sau, mai bine zis, spre satisfacția însoțită de plăcere *nu* diferă calitativ la sugarul care caută sînul mamei și la adultul care vede în persoana pe care o iubește (ca să împrumutăm o imagine poetică a lui Stendhal) singura fîntînă în stare să-i potolească o sete specifică. Desigur, libidoul de la sugar nu trebuie identificat cu pulsiunea sexuală a adultului, care are în mare măsură un colorit *genital*. În primele luni după naștere, sursa principală de plăcere a copilului este suptul ; obiectul exterior care i-o procură este sînul mamei ; zona anatomică din propriul organism, din care vin senzațiile însoțite de voluptate, este zona gurii, zonă care va rămîne și la adult o zonă erogenă foarte însemnată. Aspectele variabile ale relațiilor dintre mamă și copil în această perioadă se repercutează asupra

Scanned with OKEN Scanner

dezvoltării ulterioare instinctuale și afective a copilului. Aceste relații nu se reduc la o relație alimentară și senzorială ; ceea ce obține sugarul este mult mai mult, de exemplu „impresia" de siguranță. Este un exemplu de psihofiziologie *interindividuală*. În evoluția instinctuală a copilului urmează o fază în care se realizează treptat controlul conștient al unor acte fiziologice (de exemplu cele legate de eliminarea dejecțiilor), control cerut de către societate. Aceasta este o fază de supunere a propriului trup, călăuzit pînă atunci de „principiul plăcerii", la exigențele „principiului realității". Al treilea stadiu cuprinde (la populația europeană și americană *actuală*, în condiții anumite de cultură și civilizație) anii în care copii devin conștienți de apartenența la un sex sau la altul ; ei devin conștienți și de faptul că organele genitale pot fi un izvor de voluptate (atenție la apariția eventuală a masturbației !). În acești ani (3—5) se stabilesc relații psihologice particulare între copil și părintele de sex opus, cu răsunet asupra relațiilor față de părintele de același sex (mult discutatul „complex Edip"). Copilul, fiind iubit, învață să iubească. Este o perioadă „critică" ; poticneli în această etapă predispun la nevroze, la anumite tulburări de caracter etc. De la vîrsta de șase ani înainte se observă o perioadă de oarecare latență. Sub influența instanțelor socioculturale (familie, școală etc.), pulsiunea sexuală atipește ; în schimb, educația contribuie la accentuarea diferențelor de sexualizare psihică. Este vîrsta la care copilul învață *să se rușineze*.

Psihologii au descris „jocuri sexuale" la copiii între 2 și 5 ani, constînd din exhibarea organelor

Scanned with OKEN Scanner

genitale, explorarea lor la alţi copii etc.; ele sînt animate de curiozitate şi n-au, propriu-zis, conţinut erotic. Ele există şi la copii mai mari; interdicţia lor formală le *favorizează*, le adaugă o anumită excitaţie emoţională care poate aluneca spre ipsaţiune (masturbaţie). Unele jocuri pot fi însoţite de erecţii şi de orgasm, dar de un orgasm fără E. Caracteristic este faptul că asemenea jocuri se petrec între copii de acelaşi sex (ceea ce poate fi germenul unei anumite variante de homosexualitate). Abia la sfîrşitul perioadei prepubere, tendinţele afective se orientează mai clar către copii de sex opus.

De la vîrsta de 5—6 ani (perioadă denumită „mica pubertate"), glandele endocrine îşi intensifică progresiv secreţia. Aceasta se accentuează în ritm viu pe la 11—14 ani, marcînd intrarea în pubertate. Asistăm la accentuarea dimorfismului sexual, la apariţia pilozităţii pubiene, la schimbarea vocii etc. La fete apare prima menstruaţie (menarha), iar la băieţi apar primele emisiuni de LS (sub forma de poluţii nocturne sau prin ipsaţiune etc). De menţionat că, încă de la vîrsta de 14—15 ani, LS poate conţine spermatozoizi funcţionali, deci paternitatea (biologică) este posibilă. Creşterea şi restructurarea somatică, fiziologică şi psihologică care urmează şi care se întind pe mai mulţi ani alcătuiesc *adolescenţa:* perioadă frumoasă, dar „ingrată" prin transformările personalităţii şi prin conflictele interioare şi exterioare ce pot apărea. Menţionăm că, la fete, apariţia primei menstruaţii nu înseamnă neapărat prima ovulaţie, nici atingerea unui grad de dezvoltare uterină potrivit adăpostirii unui ou „fecundat". Nu înseamnă nici

capacitatea fizică de raport sexual și nici gradul de maturitate necesar iubirii. Totuși, cazuri de sarcină la 13—14 ani nu sînt excepționale ; cu un secol în urmă, nașteri *legitime* (intraconjugale) la această vîrstă nu erau rare. Astăzi multe fete de această vîrstă se prezintă deseori cu tulburări neuroendocrine manifestate printr-o defectuasă funcționare a „ceasornicului biologic" de care depinde ciclul menstrual.

Integrarea sexuală care se desăvîrșește acum nu e lipsită de amenințări și de riscuri. În sufletul adolescentului se duce o luptă între modelele libidinale vechi și noile modele sugerate de semnificațiile sexuale ale corpului în curs de maturare. O greșită înțelegere și interpretare a transformărilor „misterioase" pe care le parcurge propriul corp : „enigma" sexuală pe care nimeni nu se străduiește să i-o lămurească satisfăcător, „dramatizarea" sexualității și a activității sexuale în familie, în școală și în societate, o severitate excesivă a educației cu reprimarea drastică și irațională a oricăror tendințe sexuale naturale, sînt susceptibile de a dezorienta conduita sexuală în formare. Ana Freud a arătat că integrarea tendințelor sexuale în personalitatea tînărului se face deseori prin faze alternative de ascetism și de indulgență față de gratificația sexuală, ca și prin depășirea tendințelor autoerotice (narcisiste) și homoerotice (homosexuale).

În adolescență, reactivarea și desfășurarea instinctului sexual merg mînă în mînă cu întărirea intereselor profesionale și sociale, cu apariția dorinței de libertate și de independență, cu îmbogă-

Scanned with OKEN Scanner

ţirea vieţii umane, cu stabilirea unor noi legături şi pe alte baze cu *ceilalţi*. Adolescenţa este o perioadă „romantică", dar şi dramatică a vieţii, cu disarmonii şi contradicţii. Este perioada primelor îndrăgostiri şi, în majoritatea cazurilor, a primelor experienţe erotice, sexuale, genitale. Statisticile recente arată că vîrsta la care se notează apariţia şi dezvoltarea caracterelor sexuale secundare este azi mai timpurie decît acum 20—50 de ani (*acceleraţie*). Fenomenul este mai accentuat în mediul urban şi se explică, probabil, prin condiţii mai bune de viaţă şi prin efectul stimulării nervoase şi psihice al vieţii civilizate. Totodată scade vîrsta primului sărut, al jocurilor sexuale cu tineri de sex opus (*petting*), al primelor CS. Este de remarcat că, spre deosebire de multe femei de altădată, multe dintre adolescentele de azi *nu* suferă de anafrodizie, frigiditate şi anorgasmie.

Ca regulă generală (cu foarte puţine excepţii) se poate spune că maturizarea psihologică este mai tardivă decît instalarea capacităţii de procreaţie, dar că, încă înainte de apariţia capacităţii de procreaţie, apare capacitatea de îndrăgostire ; sensibilitatea genitală este prezentă mult mai de timpuriu. Asigurarea „zilei de mîine" prin încadrarea productivă în munca socială se obţine cu cîţiva ani mai tîrziu decît maturizarea sexuală, moment care coincide aproximativ cu momentul încetării creşterii. O viaţă sexuală şi erotică cu adevărat umană nu poate fi începută înainte de desăvîrşirea dezvoltării sufleteşti adolescentine şi a sentimentului responsabilităţii. Momentul cel mai potrivit pentru întemeierea unei familii trebuie să urmeze

Scanned with OKEN Scanner

momentului în care s-a încheiat pregătirea profesională și în care CS poate fi integrat într-o mișcare sufletească și etică complexă. Este o greșeală să se recurgă la căsnicie, în principal, ca la o formă de rezolvare a tensiunilor sexuale nespecifice, instinctuale.

Adultul bine realizat are un libido perfect orientat spre persoanele de sex opus; sexualitatea sa este impregnată de genitalitate, dar conectată cu nevoia de tandrețe. Bărbatul matur din punct de vedere afectiv este altruist; femeia păstrează o „doză" mai mare din narcisismul primar, deoarece viitorul copil îi va fi inițial „încorporat", va face parte din propria sa ființă [1].

Datorită expansivității și a reactivității înnăscute a bărbatului, tendințele lui sexuale către altul vor lua mai mult o formă *dominantă, posesivă, călăuzitoare* și *ocrotitoare,* deosebită de forma *receptivă, tolerantă, caritabilă, dăruitoare, adaptativă* pe care o vor lua tendințele femeii. Aceste caractere psihosexuale atribuite maturării funcțiunilor gonadice se imprimă în fundamentele subconștiente și devin proprietăți sufletești independente, care se mențin și după castrare și după climacteriu.

După statistica lui Kinsey, activitatea sexuală a bărbatului este maximă între 15 și 35 de ani. Este sigur că vîrsta obișnuită a contractării căsătoriei este mai tardivă decît vîrsta la care bărbatul are capacități maxime de *potentia coeundi* și

[1] „Egoismul" ei este un egoism extins asupra perechii pe care o va alcătui împreună cu partenerul ales și asupra copiilor pe care-i va concepe cu acesta.

Scanned with OKEN Scanner

potentia generandi. Nu este nici o incongruenţă, deoarece societatea are nevoie şi de energii sexuale sublimate.

Perioada adultă este considerată în ultima vreme ca o perioadă insuficient studiată din punct de vedere ştiinţific. S-ar putea spune că adultul este un „necunoscut". Afirmaţia pare paradoxală numai pentru cei care nu vor să conştientizeze faptul că fiecare deceniu din această perioadă îşi are o altă înfăţişare fizică, alte probleme social-psihologice şi, în mare măsură, altă patologie. Din punct de vedere strict biologic, perioada nu este un *platou* în care persoana umană ar fi la solstiţiu sau la apogeu. Este o perioadă de progresivă *involuţie* biochimică, anatomică şi fiziologică, echilibrată variabil de către funcţiunile compensatoare ale organismului şi care permite, graţie acestui echilibru, o *evoluţie* socială, cu îmbogăţirea experienţei de viaţă (şi profesionale), cu dezvoltarea inteligenţei „cristalizate" pe baza culturii. Erikson deosebeşte o *tinereţe adultă* (20—34 de ani), caracterizată prin dorinţa de intimitate (şi prin realizarea ei), de o *vîrstă adultă* (pînă la 44 ani), caracterizată prin productivitate, creativitate şi acceptarea responsabilităţii de genitor (părinte) [1]. Urmează

[1] La unii bărbaţi, instinctul de *propagare* pare a fi o formă specială a instinctului de conservare (supravieţuire *în* şi *prin* copil); situaţia de tată canalizează sentimentul narcisistic al părintelui. *Muncii* îi revine un mare rol, ca sublimare, ca satisfacere a narcisismului secundar, ca mod de afirmare a eului, ca o cale spre noi surse de gratificaţie.

Scanned with OKEN Scanner

abia (în nomenclatura acestui autor) vîrsta *maturității* propriu-zise, caracterizată printr-o mai accentuată integrare a eului. Alți autori au împărțit într-altfel etapele vieții adulte. Ch. Bühler a vorbit despre o fază de creștere (pînă la 25 de ani), o fază de maturitate (pînă la 45 de ani) și una, ulterioară, de declin. În timp ce prima clasificare pornea de la *subiectivitate*, a doua pornește de la examenul realizărilor *obiective*. Maturitatea poate fi privită ca o creștere *stabilă* (și nu progresivă, ca pînă la 25 de ani), în care schimbările sînt compensate, iar deficitele sînt acoperite. Declinul este faza de creștere „regresivă", în care puterea de regenerare a *țesuturilor* se epuizează. *Aspectul genezic* admite o periodizare cu *alte* limite de timp (din acest punct de vedere, declinul este așezat la 50—55 de ani, mai devreme la femeie decît la bărbat). Pe plan psihosocial, al afirmării în posturi de conducere, de exemplu, declinul se situează încă mai tardiv, pe la 60—65 de ani ; există deci posibilitatea unei compensări *intelectuale* a ceea ce este în declin *biologic*. Faza culminantă a vieții, măsurată, în complex, prin „fecunditatea" ei pe plan familial, de muncă, cultural etc., se situează în *general* pînă la 45—50 de ani.

Menționăm și nomenclatura lui Linden și Courtney. Maturitatea ar fi o „organizare eficientă a experienței". Autorii numesc *evolescență* perioada vieții în care dezvoltarea are loc prin mijlocirea creșterii somatice (ea se încheie pe la 25—30 de ani) ; ulterior, dezvoltarea *persoanei* poate continua prin alte mijloace. Tînărul caută mai ales

Scanned with OKEN Scanner

satisfacţii egoiste ale pulsiunilor ; cel matur sau vîrstnic caută să se domine în virtutea culturii caracteristice din mediul social respectiv. Cu alte cuvinte, pe măsura înaintării în vîrstă, descresc dorinţele şi creşte sentimentul datoriei. Evolescenţa (ca şi declinul şi senescenţa care-i urmează) nu se desfăşoară fără momente critice. Momentele de criză ale vieţii adulte sînt *mai ales* momente de „bilanţ" al etapelor, de confruntare a realităţii cu idealurile de viaţă. Dar ele sînt şi momente cu substrat biologic, hormonal, energetic etc. O „criză" marchează reorientarea de la dezvoltare la compensare (în jur de 30 de ani, mulţi oameni îşi schimbă înfăţişarea şi „tabieturile"), alta marchează cotitura de la compensarea eficientă la cea deficitară. Perioada tranzitorie cea mai bine cunoscută de masele largi, dar şi de medici, este *climacteriul*.

În privinţa comportării, dar şi în privinţa intereselor, preocupărilor, atitudinilor, există „norme de vîrstă" impuse de societate. *De aceea,* mai ales, individul are impresia că în cursul vieţii sale parcurge *cotituri definitive* şi, ca atare, ar exista „ultime ocazii" pentru a face cutare sau cutare lucru. La 35 de ani, multe femei se simt prea bătrîne pentru a se mai mărita, la 55 de ani un bărbat se crede prea bătrîn pentru o promovare socială sau pentru a deveni tată. Aceste „norme", variabile de la un mediu social la altul, se schimbă în cursul istoriei şi pot fi înfruntate de către personalităţile puternice. Un publicist american a scris cîndva o carte de mare succes, bine gîndită : *Viaţa începe la 40 de ani ;* însă, pentru mulţi, o viaţă de

Scanned with OKEN Scanner

realizări şi de satisfacţii poate să înceapă chiar şi mai tîrziu [1]. Desigur, succesul acestei cărţi s-a datorat speranţei pe care a deşteptat-o în mii de cititori care erau înclinaţi să creadă că viaţa *lor* se *sfîrşea* la 40 de ani. „Tinereţea psihologică" şi spirituală înseamnă o anumită capacitate de adaptare, de înnoire, de evoluţie, de „reînviere" după traumatisme psihice, de sinteze afective superioare, printre care şi dragostea. Temperamentele artistice şi-o menţin mai multă vreme, dar arta (şi dragostea) menţin tinereţea spirituală.

H. de Balzac, în celebrul său roman *Femeia la treizeci de ani,* a descris atît de bine o perioadă de criză a vieţii adulte, încît marele clinician clujean, prof. Iuliu Haţieganu, a numit *sindromul lui Balzac* un ansamblu de tulburări frecvent întîlnite la femeile de această vîrstă. Însă vîrsta de 30 de ani este nu rareori o cotitură de „restructurare" şi pentru bărbat, care renunţă la unele „căutări" şi se stabilizează într-un anumit cadru social, profesional, conjugal. Uneori — şi regretabil — se intră într-o perioadă de sedentarism, se renunţă la sport şi la unele preocupări de diletantism de tip *hobby*. Asemenea crize, cotituri şi restructuri ale personalităţii influenţează, evident, şi viaţa sexuală. La bărbat, ardoarea sexuală şi erotică se manifestă în jur de 20—25 de ani prin căutarea unor legături multiple, mai mult sau

[1] De obicei nu este concordanţă între vîrsta calendaristică (civilă) a unui individ, vîrsta biologică, vîrsta sociologică şi vîrsta psihologică. Unii sînt bătrîni pentru că *se simt* bătrîni; alţii se simt bătrîni pentru că *sînt* bătrîni.

Scanned with OKEN Scanner

mai puţin efemere, prin CS numeroase, dar la un nivel „tehnic" mai puţin elaborat. Tînărul căsătorit are tendinţa la excese, performanţele fiind mai curînd cantitative decît calitative. În cursul deceniului de la 25 la 35 de ani, capacităţile sexuale ale tînărului sînt în scădere, o scădere lentă, dar apreciabilă. În schimb, femeia devine din ce în ce mai puţin indiferentă la ceea ce-i poate oferi viaţa sexuală [1]. Dispoziţiile sexual-erotice ale femeii sînt minime în tinereţe şi maxime la maturitate. Există, aşadar, un decalaj de care trebuie să se ţină seama pentru acomodarea sexuală conjugală şi pentru a se asigura o armonie sexuală durabilă în căsătoria monogamă. Probleme înrudite se pun în legătură cu *diferenţele de vîrstă* dintre parteneri, mai ales între partenerii conjugali. Moravurile europene depreciază, în general, cuplurile în care femeia este apreciabil mai vîrstnică decît bărbatul, probabil pentru că e greu de conceput un avînt erotic normal şi sincer al bărbatului pentru o femeie care nu are *sex-apel*-ul tinereţii. Însă există mulţi bărbaţi care caută o parteneră de tip matern. Pe de altă parte, decalajul de vîrstă cu femeia (mult) mai tînără este relativ acceptat, nu numai pentru

[1] Procentul de frigide scade cu vîrsta, iar procentul de femei cu orgasm creşte simţitor mai ales după 30 de ani. La bărbaţi, creşte progresiv procentul de impotenţi şi scade numărul mediu de CS săptămînale. Alte statistici arată că maximum de frecvenţă a CS are loc la ambele sexe între 30 şi 40 de ani. S. Borelli (1952) a găsit, pe materialul său de bărbaţi europeni, că între 45 şi 50 de ani libidoul există în numai 68% din cazuri.

Scanned with OKEN Scanner

că societatea este de tip androcratic [1], ci şi pentru că bărbatul are în căsătorie prerogativele de ocrotitor, de îndrumător, de călăuzitor. Diferenţele de generaţie dintre partenerii cuplului, indiferent de situaţia vieţii sexuale, înseamnă şi o diferenţă de mentalitate, care nu este favorabilă acomodării reciproce *sufleteşti* [2].

Statisticile lui Kinsey au mai scos în evidenţă un fapt uluitor : după scăderea bruscă a frecvenţei ipsaţiunii în perioada din jurul vîrstei de 20 de ani, se constată o creştere progresivă a acestui obicei, cu anii, *chiar în cadrul cuplurilor conjugale.* Acest fapt semnalează caracterul nesatisfăcător al gratificaţiilor sexuale în cadrul multor căsătorii, unde CS se face la un nivel „empiric" scăzut, fără a se ţine sema de multiplele condiţii şi semnificaţii de care ne ocupăm în lucrarea de faţă.

La vîrsta adultă, mecanismele sexuale ale organismului feminin funcţionează *ciclic.* Lună de lună în acest organism are loc o succesiune riguroasă de faze, afectînd sistemul nervos, sistemul endocrin, organele genitale, cu repercursiuni viscerale şi psihice diverse. În prima jumătate a ciclului acţionează predominant estrogenii, „hormonii femeii". După ovulaţie se constituie în ovar o nouă glandă

[1] Bărbatul este avantajat, bucurîndu-se de tinereţea femeii ; într-o oarecare măsură, prezenţa unei partenere tinere îl *întinereşte* (dar îl şi poate uza printr-o excitaţie sexuală care depăşeşte capacităţile organismului).

[2] Aceasta este tema centrală a romanului *Vă place Brahms?* de Fr. Sagan.

Scanned with OKEN Scanner

endocrină efemeră, corpul galben, acționînd predominant hormonul secretat de acesta, „hormonul mamei", progesterona. Acest ultim hormon pregătește, cum știm, uterul pentru nidația oului. Cînd fecundația nu s-a produs, mucoasa uterină se desprinde aproape în totalitate ; din această rană interioară are loc o hemoragie : este menstruația. Din punct de vedere psihic, întreg ciclul este o „repetiție condensată" a ontogeniei. Estrogenii sînt răspunzători de tensiunea tendințelor heterosexuale ; la ovulație, impulsul sexual are intensitate maximă : este momentul în care pentru femeie are maximă importanță gratificația sau frustrația ; este momentul cel mai propice pentru ca femeia să rămînă însărcinată. În perioada luteală care urmează, libidoul este întors spre propria persoană : pasivitate, introversie, narcisism, în vederea rolului (eventual) de mamă, care pretinde grijă de sine. Perioada din jurul zilelor de menstruație este o perioadă critică, de regresie și de dezintegrare [1]. O altă perioadă „critică" este cea preovulatorie („sindromul intermenstrual", de „jumătate" a ciclului), caracterizată prin iritabilitate, cefalee, dureri mamare și abdominale etc.

Fiecare mamifer pare să se nască cu *ciclicitatea* mecanismelor neuroendocrine sexuale, ciclicitate care este *parțial* suprimată de către androgeni [2]. Cercetări recente tind să arate că și la bărbat există cicluri ale activității gonadale sau sexuale în gene-

[1] Multe femei suferă de așa-zisul „sindrom premenstrual" (mai ales cele cu multă foliculină sau cu prea multă progesteronă). El poate fi combătut și prin androgeni (testosteron).

[2] La femelă rămîn ciclurile zise „oestrale".

ral, cu o durată cvasisăptămînală. Oricum, activitatea nervoasă prezintă și bioritmuri *spontane* mai lungi, care explică oscilații de libido, potență, sexualitate, tonus afectiv, în perioada adultă periodicitatea fiind de luni sau de ani. La aceasta mai adăugăm mențiunea existenței tipurilor umane „de lumină" și „de întuneric", ca și a unor tipuri sezoniere. Practicarea CS duce, ca atare, la „rezultate" diferite, *la același individ*, ziua sau noaptea, primăvara sau toamna, și aceasta independent de oboseală sau de perioada de concediu. Și nu numai CS, ci și capacitatea de îndrăgostire sau de comportare tandră depind de acordul dintre bioritmuri și ritmurile cosmice.

Climacteriul este vîrsta regresului gonadic evident, vîrsta declinului fertilității și a funcțiunii hormonale sexuale.

Climacteriul se instalează la femeie între 40 și 55 de ani, în medie la 47 de ani, iar la bărbați mult mai tîrziu, la o vîrstă care oscilează între 55 și 65 de ani. Instalarea este mai tardivă azi decît acum un secol. În declinul lor, funcțiunile gonadice parcurg, în mod invers, de obicei aceleași faze pe care le-au parcurs în timpul maturării puberale (climacteriul este, într-un fel, o „pubertate" inversată).

Sistarea ovulației și, după ea, diminuarea elaborării hormonale a ovarelor duc la o hipersecreție a hormonilor gonadotropi hipofizari (în tendința organismului de a restabili echilibrul prin stimularea ovarelor de acum areceptive). Ea provoacă la fe-

Scanned with OKEN Scanner

meie tulburări de ordin neurovegetativ (valuri de căldură, transpirații), de multe ori asociate cu tulburări de ordin psihic (depresiune, melancolie). La femei, simptomul cel mai evident al climacteriului este sistarea ciclurilor menstruale: *menopauza*. Starea psihică defavorabilă pe care o induce menopauza este datorată de obicei credinței eronate că încetarea menstruațiilor ar coincide nu numai cu pierderea fertilității, ci și cu diminuarea fatală a *sex-apel*-ului și a reactivității sexuale a femeii. În realitate, sex-apelul feminin — dealtfel susținut și scos în evidență prin artificiile modei și ale civilizației — nu se diminuează obligatoriu în menopauză, iar reactivitatea sexuală a femeii (care, după cum am văzut, nu e strict legată de funcțiunile ovariene) nu se diminuează nici ea. Dimpotrivă, înlăturarea perspectivei inhibante a graviditații neconsimțite, ca și antrenarea reactivității prin experiențele erotice trăite, de multe ori accentuează reactivitatea și dorința sexuală a femeilor în menopauză. Instalată la o vîrstă încă timpurie a maturității, menopauza nu este sfîrșitul vieții sexuale feminine, ci *începutul unei noi etape*, în care *omul feminin*, eliberat („iertat") de misiunile maternale, se poate dedica din plin altor vocații de muncă și spirituale, în fond aspirațiilor autonome omenești.

Climacteriul feminin este interpretat de unii autori ca o *adaptare* a organismului față de involuția generală a lui, care ar face ca o sarcină să nu se desfășoare în bune condiții pentru mamă și pentru făt. Ea nu este *începutul bătrîneții*, căci, în condiții optime, poate fi urmată de o fază post-

Scanned with OKEN Scanner

reproductivă tot atît de îndelungată ca și faza reproductivă. Restructurarea endocrină din menopauză poate avea efecte salutare din punctul de vedere al sănătății, dar de obicei lucrurile se petrec invers (sînt favorizate hipertensiunea, obezitatea, ateroscleroza, diabetul zaharat, reumatismele, hipertiroidismul) și la unele femei se precipită desfășurarea altor fenomene involutive. La femeile intens preocupate de viața sexuală și erotică, menopauza este „traumatizantă" și tulburările de climacteriu sînt însemnate. La femeile cu preocupări intense intelectuale, sociale și familiale, anii climacteriului se suportă mai ușor, iar uneori apar afirmări sociale, culturale și politice remarcabile [1]. Oricum, la climacteriu, femeia are un *ego* foarte labil (ceea ce explică actualizarea sau apariția manifestărilor nevrotice și psihotice).

Există un climateriu viril ? La bărbat, funcțiunile testiculare hormonale și spermatogeneza au un declin încetinit și sistarea lor are loc la vîrste înaintate, dar foarte variate. Spermatogeneza în special se poate prelungi uneori și la octogenari. Reactivitatea și activitatea sexuală a bărbatului, care s-au dovedit induse de funcțiunea puberală a testiculului, intră în declin cu multă vreme înaintea încetării funcțiunilor testiculare. Frecvența CS scade (pentru omul matur, Luther preconiza două CS pe săptămînă, dar dincolo de 60 de ani, unii bărbați nu depășesc un CS pe lună, iar o treime din ei sînt impotenți). *Oscilațiile* potenței și E precoce pot fi

[1] Benedek (1959) a caracterizat menopauza ca o „fază (potențială) de dezvoltare".

Scanned with OKEN Scanner

semne prevestitoare. Ritmul sexual este mai bun la cei căsătoriți. La văduvii în vîrstă, intensitatea impulsului sexual nu este suficient de puternică pentru a căuta (și a găsi) o parteneră. Bărbatul care îmbătrînește resimte *decalajul* dintre libido și potență („ochii văd, inima cere / ce folos că nu-i putere", spune cîntecul ; dar, probabil, afectivitatea intră în declin înaintea libidoului). Unele „aventuri" de tip erotic de la această vîrstă sînt o încercare *de a-și demonstra* persistența unui filon de tinerețe încă neepuizat. În alți termeni, crește semnificația narcisistică a fiecărui act sexual (dar și a fiecărui act social).

Menționăm că în climacteriul viril mai intervine, ca o complicație genito-urinară penibilă, hipertrofia de prostată, probabil o consecință a dezechilibrului dintre hormonii androgeni și estrogeni [1]. De fapt, așa cum am subliniat, hormonii sexuali au multiple funcțiuni metabolice, trofice și tonice în organism, astfel încît în procesul de îmbătrînire scăderea (dezechilibrată) a secreției lor are un rol însemnat. Dezvoltarea endocrinologiei pornește de la teza și de la experiențele lui Brown-Séquard (1889), susținător al posibilității de a reîntineri prin hormoni sexuali (ideea a fost experimentată și în secolul nostru, în perioada interbelică, de către S. Voronoff, Steinach etc.). Hormonii sexuali, administrați cu grijă la indicații medicale, pot susține troficitatea și vitalitatea generală a organismului

[1] Dar nici această hipertrofie și nici extirparea prostatei nu înseamnă neapărat încheierea vieții sexuale.

Scanned with OKEN Scanner

în curs de îmbătrînire, aspecte care sînt mai importante decît potența sau orgasmia.

Există un procent însemnat de bărbați și de femei care au CS pînă după 70 de ani. La femei, CS încetează de obicei în jur de 60 de ani; la bărbați, vîrsta mai frecventă a renunțării la CS este între 57 și 77 de ani. Interesul pentru sexualitate se menține mai ridicat la bărbați decît la femei.

Cronos era zeul care „își mînca copiii", este timpul care distruge ceea ce a creat. Medicina poate ajuta omul în lupta sa cu timpul, care macină și uzează; este rostul geriatriei. Dar medicina poate ajuta omul *să se ajute singur*. În sfera sexuală, tinerețea nu trebuie legată obsesiv de genitalitate; tinerețea spirituală este mai importantă și ea este *creatoare de atmosferă*[1] în societate. Mai ales femeilor le revine sarcina de a menține, prin juvenilitate de comportament și prin înfățișare, o *atmosferă* psihosocială salutară pentru funcționarea și dezvoltarea grupului social. Firește, acest climat[2] nu trebuie confundat cu erotismul și cu frivolitatea.

[1] Despre rolul femeii în crearea de atmosferă au vorbit Ortega y Gasset, Fr. Giese, etc.

[2] Un roman al lui A. Maurois este intitulat *Climate*.

6

Asklepios[1] *sau paideia*[2]?

Sexualitatea a constituit — şi constituie —, *printre altele*, o problemă medicală. Firește, fiecare sistem de organe, fiecare funcțiune a organismului își are *patologia* sa : există o patologie a gonadelor şi a tractului genital, sau a reproducerii, tot astfel cum există şi o patologie a stomacului şi a tractului digestiv, sau a digestiei. Dar „problema medicală" la care ne referim are un caracter deosebit şi o importanță atît de mare, încît din punct de vedere practic *sexologia* este privită ca o ramură a medicinii (ceea ce este inexact şi este regretabil),

[1] *Asklepios* a fost (în mitologia vechilor greci) fiul lui Apolo şi zeul medicinii.

[2] *Paideia* desemnează educația (copiilor) în sensul clasic, în funcție de un ideal umanist (cuvîntul are aceeaşi rădăcină cu *pedagogie*, cu *pediatrie* etc.).

Scanned with OKEN Scanner

iar sexologii sînt *mai ales* medici (ceea ce este de obicei justificat ; este şi cazul autorilor lucrării de faţă). Pentru ca medicul să fie un bun sexolog, el trebuie să se gîndească mereu la specificul uman din sexualitatea umană, trebuie să practice o „medicină *antropologică*". Sexologul nu se poate mărgini la cunoaşterea proceselor *biologice* (metabolice, inflamatorii, degenerative etc.) din ţesuturile organelor genitale, procese care nu diferă mult de la om la animalele superioare. Sexologul trebuie să fie mai mult decît un ginecolog (practician al medicinii tractului genital feminin) şi decît un obstetrician (specialist în problemele graviditătii şi ale naşterii [1], respectiv decît un urolog sau un androlog. El trebuie să fie (într-un anumit fel) şi un endocrinolog, un genetician, un psiholog, un sociolog. Sexologia este o preocupare multidisciplinară şi interdisciplinară, o specialitate „sintetică" care depăşeşte cadrele biologiei.

Sexologul—*medic* se justifică, după cum spuneam, prin caracterul deosebit al problematicii medicale, legată de sexualizarea organismului şi de viaţa sexuală a persoanei. Astăzi avem o perspectivă suficient de largă pentru a fi conştienţi de însemnătatea înţelegerii adecvate a acestui caracter deosebit. Sexualizarea implică procese genetic-cromozomiale complicate şi fine, cu posibile eşecuri şi ratări manifestate prin tulburări uneori grave. Mecanismele cromozomiale ale determinării

[1] O „medicină a femeii" a fost preconizată încă de mult de A. Binet şi alţii ; ea s-ar putea numi ginologie sau (după o propunere a noastră) *teliatrie*.

Scanned with OKEN Scanner

sexului explică o întreagă patologie legată de sex *(sex-linked)*, în care intră tulburări ale coagulării sîngelui (ca hemofilia) sau ale vederii (ca daltonismul). Mecanismele cromozomiale ale eredității, în general, explică procese morbide „moștenite" de la părinți sau de la strămoși sau *prin* părinți aparent sănătoși (dar transmițători de gene anormale), încă un motiv pentru care *geneticianul* de azi se interesează îndeaproape de cuplurile erotice, conjugale și parentale. Sexualizarea organismului, buna desfășurare a fiziologiei sexualității și reproducerii depind de hormoni. De impregnarea cu hormoni sexuali depinde receptivitatea la multe boli, apariția și dezvoltarea unor cancere (mamar, uterin, prostatic), care sînt printre cancerele cele mai frecvente. Iată motivele pentru care *endocrinologul* se interesează de sexologie mai mult decît (de pildă) specialistul în boli pulmonare [1].

În dezvoltarea istorică a sexologiei (în ultimul secol), lucrurile s-au desfășurat însă altfel. Genetica și endocrinologia sînt științe promovate după 1900; medicii secolului al XIX-lea erau confruntați cu alte probleme grave pentru sănătatea și viața indivizilor și a maselor. Viața sexuală era ocazia penibilă a răspîndirii unor boli „rușinoase", transmisibile mai ales (sau numai) prin CS și față de care medicina era pe atunci slab înarmată. Să nu uităm că abia în perioada 1870—1910 s-a precizat natura bacteriană sau inframicrobiană (virotică) a bolilor contagioase. Bolile transmisibile prin

[1] Unul dintre autorii lucrării de față este endocrinolog și celălalt este ginecolog.

Scanned with OKEN Scanner

CS constituiau (şi constituie) o adevărată plagă socială, generînd nenumărate drame individuale şi aruncînd umbre întunecate asupra întregului domeniu al vieţii erotice şi sexuale, umbre care păreau să îndreptăţească oroarea teologilor faţă de sex, teza caracterului „diavolesc" al sectorului trupesc din comportamentul interuman. Istoricii nu au putut descifra cu suficientă claritate „naşterea şi viaţa" acestor maladii *venerice* (sau *veneriene*). Se pare că o mare epidemie de sifilis (lues) a izbucnit în Europa în secolul al XVI-lea, şi acest fapt pledează pentru importul bolii din America, de curînd „descoperită" de Cristofor Columb. Maladiile veneriene dînd manifestări locale (genito-urinare) şi, în cazul sifilisului, ample manifestări la nivelul pielei (cutanate), s-a dezvoltat specialitatea *dermato-venerologiei,* iar sexologia a fost studiată de către dermatologi şi urologi [1].

Principalele boli venerice ale trecutului au fost sifilisul, blenoragia, şancrul moale şi limfogranulomatoza benignă (boala Nicolas-Favre). Mai ales primele două au fost în secolele trecute atît de răspîndite, încît în unele colectivităţi sifilisul atingea 1/3—1/2 din populaţie, iar bărbaţii, în majoritate, aveau „la activul lor" 1—2 blenoragii în cursul biografiei lor sexuale. Cifrele sînt, evident, estimaţii cu totul aproximative. Nenumărate capete ilustre ale istoriei politice, militare şi culturale au căzut

[1] Urologii au de rezolvat manifestările locale (ultima porţiune a căilor LS la bărbat coincide cu uretra), ca şi complicaţiile şi urmările („sechelele") unor boli ca blenoragia.

Scanned with OKEN Scanner

victimă sifilisului [1]. Egalitatea „sifilis=desfrîu", susținută pe atunci de către puritani, este falsă, deoarece sifilisul poate fi contractat și pe căi extragenitale (există un sifilis moștenit de la părinți ; nenumărați medici l-au contractat îngrijind bolnavii) și uneori la *primul* CS (pe cît se pare, cazul lui Stendhal) [2]. Ea are un sîmbure de adevăr, deoarece focarele de răspîndire au fost și sînt casele de prostituție, iar căile de răspîndire cele mai „umblate" de microbii respectivi sînt CS preconjugale și paraconjugale.

Să spunem cîteva cuvinte despre fiecare dintre aceste boli. *Sifilisul* este produs de o spirochetă, ființă microbiană care a fost considerată cînd înrudită mai aproape cu animalele (protozoarele), cînd mai apropiată de plantele inferioare. Boala începe cu o leziune *primară* la „poarta de intrare", numită șancru dur (sau *tare*) ; de aici germenii se răspîndesc aproape imediat în întreg organismul, dînd o septicemie cu manifestări *secundare* cutanate (rozeolă), mucoase (plăci mucoase) etc. În faza *terțiară* se produc leziuni distructive nodulare (gome) și leziuni scleroase în organe interne. Tot acest proces fazic durează ani și ani. Sînt posibile și grave localizări nervoase, dînd tabesul *(tabes dorsalis)*, cu dureri viscerale și tulburări de coordonare a mișcărilor din mers, sau paralizia generală progresivă (PGP), care este o meningoence-

[1] Nu pare să fie adevărat că M. Eminescu a fost luetic (I. Nica) ; pare inexact și diagnosticul pus lui Fr. Nietzsche.
[2] Exista și ideea falsă și criminală după care bărbatul bolnav de boală venerică s-ar putea vindeca prin CS cu o virgină (un caz a fost „literaturizat" de Victor Margueritte).

falită cu tulburări mintale. Metodele de diagnostic din secolul al XIX-lea erau cele clinice ; azi avem la dispoziție probe de laborator (reacțiile Bordet-Wassermann, citocol, Meinicke ; cercetarea spirocheților în secreția leziunii primare prin ultramicroscopie). Arma principală a secolului al XIX-lea era mercurul ; secolul al XX-lea a înscris arme chimice mai eficace și mai puțin toxice : salvarsanul (și neosalvarsanul), bismutul, penicilina [1] etc. Toate sînt tratamente, în general, de durată (luni și ani de zile). Pentru sifilisul nervos, arma eficace a secolului nostru a fost *malarioterapia* (Wagner-Jauregg).

În U.R.S.S., prin desființarea prostituției și prin măsuri de ocrotire a sănătății publice (care au fost aplicate postbelic și în celelalte țări socialiste), s-a ajuns acum trei decenii la eradicarea sifilisului. Combaterea sistematică a acestui flagel a făcut progrese în toate țările, dar, ca și pentru restul bolilor venerice, *lichidarea* sa implică complexe măsuri educative, sanitare și de organizare a vieții sexuale, care, la nivelul omenirii actuale, sînt departe de a fi satisfăcătoare [2].

Gonoreea (blenoragie, *tripper*) este produsă de un diplococ descris de Neisser, fiind, în primă instanță, o uretrită acută. Complicațiile pot interesa la femeie anexele, iar la bărbat prostata, veziculele

[1] Introducerea salvarsanului se datorează lui P. Ehrlich (1906), a bismutului savantului român C. Levaditi (împreună cu Sazérac), iar descoperirea penicilinei lui A. Fleming.

[2] Morbiditatea a scăzut în R. S. România între 1950 și 1969 de la 842 la suta de mii la 24 la suta de mii (R. Dumitriu).

seminale și epididimul, producînd sterilitate ; cicatricile uretrale sînt „stricturi", care jenează atît eliminarea urinei, cît și a LS. La distanță, gonoreea poate produce, printre altele, reumatisme și endocardite. Nou-născutul se poate infecta de la mamă și poate orbi prin oftalmie gonococică. Armele clasice, fără eficacitate radicală, erau spălăturile locale și dezinfectantele urinare ; arme eficace au început să apară odată cu sulfamidele și cu vaccinul ; astăzi se folosesc cu succes antibioticele, deși s-au selecționat și tulpine de germeni rezistenți la unele sau la altele dintre antibiotice (de exemplu penicilino-rezistente).

Leziunea locală produsă de streptobacilul lui Ducrey, șancrul moale (*ulcus molle*), trebuie bine deosebită de șancrul moale sifilitic. Cît despre *boala Nicolas-Favre*, ea afectează mai ales ganglionii, cărora le sînt tributare limfaticele organelor genitale, producînd umflarea lor cu supurație.

Boala venerică cu mare răspîndire astăzi este *tricomonadioza*, produsă de un unicelular flagelat și manifestată de obicei printr-o vaginită sau o uretrită, uneori foarte puțin supărătoare și de aceea, fiind nebăgată în seamă, ușor transmisibilă. Ea alcătuiește cîteodată un continuu lanț de reinfectări reciproce între cei doi parteneri dacă se tratează fiecare în parte. Germenul (*Trichomonas vaginalis*) poate fi distrus prin chimioterapie specifice (cum sînt *flagylul*, *tricocidul* etc.).

Există (mai ales în țările exotice) și alte boli de tip venerian, asupra cărora nu ne putem opri. Trecerea în revistă pe care am făcut-o a avut drept scop să sublinieze una dintre căile care a dus la constituirea sexologiei medicale.

Scanned with OKEN Scanner

Nu a fost singura și nici cea legată de specificul uman al sexualității umane. Alta a pornit de la *interesele medicinii legale* și ale *criminalisticii*. Există delicte sexuale (ca violul); există perversiuni pe care nu știm dacă trebuie să le încadrăm printre crime sau printre actele de nebunie; există acte de comportament reprobate sau pedepsite (prostituția, homosexualitatea), a căror descifrare cauzală ar putea, eventual, ajuta la profilaxie. Secolul al XIX-lea a avut ambiția studiului pozitiv al oricărui fenomen, *inclusiv* al sexualității și al criminalității umane. Totodată, dintr-un elan umanist, savanții acestui secol căutau să vadă în criminali niște bolnavi mintali sau niște „degenerați" iresponsabili. Așa a apărut celebra teorie a lui C. Lombroso despre *criminalul înnăscut*, care ar putea fi eventual recunoscut prin fizionomie („de tip lombrozian"); o parte a acestei teorii (*falsă*, pentru că subestimează rolul factorilor sociali și educativi și pentru că are nejustificate note de fatalism) privea „femeia delincventă" (studiile fiind făcute mai ales pe prostituate). Așa a apărut teoria, mai puțin celebră, despre *insanitatea morală* și, la sfîrșitul secolului, teoria despre *psihopatia sexuală* (a lui Krafft-Ebing). Cu tot aportul pe care l-au adus psihiatrii din secolul trecut la cunoașterea vieții sexuale umane, ei n-au reușit să pătrundă pînă în intimitatea mecanismelor psihologice care pot sta la baza aberațiilor, nefericirii și crimei.

Mecanismele psihologice intime sînt mecanisme de inconștient, și ele au început să fie studiate în cîmpul *nevrozelor*, cum ar fi histeria. Timp de cincizeci de ani, profesorul vienez S. Freud, urmat

Scanned with OKEN Scanner

de alți *psihanaliști* (ortodocși, disidenți, revizioniști sau reformiști) au încercat să descifreze rolul libidoului, al refulării, al relațiilor dintre pulsiunea sexuală și instinctul de conservare, al experiențelor „erotice" infantile, al conflictelor dintre tendințele individului și capacitățile de gratificație oferite de societate și de „destinul" personal etc. în geneza personalității normale și morbide (a psihopatiilor), în apariția nevrozelor și a psihozelor, a deviațiilor și a deficiențelor sexualității. La începutul secolului al XX-lea, S. Freud admitea că *orice* nevroză își trage rădăcinile din sexualitatea umană. Discipolii și disidenții au abandonat un punct de vedere atît de exclusivist, dar problematica *nevrozelor sexuale* și a *sexualității în nevroze* nu s-a arătat a fi mai puțin însemnată din punct de vedere teorectic și practic. Cu A. Adler, K. Horney, Sullivan, Formm ș.a. s-a ajuns să se recunoască marea importanță a factorilor de viață interpersonală, social-culturală, social-istorică în exprimarea și devierea manifestărilor sexuale. Pentru S. Freud însuși, sănătatea putea fi recunoscută după capacitatea de muncă creatoare și de dragoste erotică. Pentru A. Adler, personalitatea sănătoasă se exprimă printr-o erotică plenară, altruistă și fără bizarerii.

Pe scurt, am putea spune că tulburări în sfera sexualității pot determina nevroze, iar nevroze de orice natură se manifestă în sfera sexualității. Factorul psihologic și factorul moral sînt de obicei mai importanți decît factorul endocrin, iar sectorul afectiv mai important decît sectorul vieții sexuale *stricto sensu*. Nu obstacolele exterioare în calea satisfacerii „instinctului sexual" produc

Scanned with OKEN Scanner

nevroze, ci conflictele interioare, şi mai ales conflictele inconştiente, rezultate dintr-o dezvoltare neechilibrată a libidoului şi a „instanţelor" de represiune. O asemenea dezvoltare neechilibrată ţine de obicei de biografia individului şi de *factorii educaţionali*. Atunci cînd tendinţele sexuale sînt puternic depreciate şi „duşmănite", integrarea lor armonioasă în viaţa personală este imposibilă. Omul devine *neliber* prin tiranie „dinăuntru". Or, nimeni altul decît K. Marx n-a definit mai bine boala : *viaţă stînjenită în libertatea ei* [1].

Astăzi, în pragul intrării în al treilea sfert din secolul al XX-lea, medicina dispune de cunoştinţe şi de arme apte să combată multe suferinţe ale omenirii legate de sexualitate. Dar sexologia medicală arată totodată că nenumărate din aceste suferinţe au ţinut de ignoranţă, de vicii ale mentalităţii curente cu privire la sexualitate, ca şi de deficienţe de educaţie şi de instrucţie în acest domeniu.

K. Marx scria : „Relaţia nemijlocită, firească, necesară a omului cu omul este raportul dintre bărbat şi femeie. În acest raport firesc dintre sexe, relaţia omului cu natura este (în mod) nemijlocit relaţia sa cu omul, după cum relaţia sa cu omul este (în mod) nemijlocit o relaţie cu natura... *După această relaţie ne putem face o idee despre*

[1] Medicul este obligat să caute un eventual substrat sexual şi în multe boli în care este implicat sistemul endocrin şi sistemul nervos vegetativ (ca hipertiroidismul, hipertensiunea, coronaritele, ulcerul gastroduodenal, obezitatea etc.).

Scanned with OKEN Scanner

ansamblul gradului de cultură a omului". Această ultimă propoziție, deși scrisă acum peste o sută de ani, este de mare actualitate pentru pedagogii de astăzi. Rolul lucidității instruite (și sensibilizate la bogăția aspectelor realității) este din ce în ce mai esențial în progresul relațiilor dintre sexe ; ea include și o optică mai corespunzătoare asupra rosturilor dragostei, ale cuplului și ale familiei.

Punînd accentul pe instinctualitate, riscăm să falsificăm imaginea despre sexualitatea umană. Putem ajunge în mod greșit la concluzia după care societatea trebuie *să se opună* instinctului, caracterizînd deci omul drept un condamnat (fără apel) la refulare. Așa au judecat lucrurile unii psihanaliști (cu S. Freud în frunte)[1]. Dreptul la libertate a fost interpretat simplist ca un drept la dezlănțuirea instinctelor. În realitate, societatea *canalizează* energia instinctuală și-i creează noi posibilități de satisfacere, o rafinează și o schimbă *calitativ*. Poate că nici n-ar trebui să mai vorbim despre instinct (la omul sănătos și normal maturizat), ci despre *pulsiune*, tocmai pentru a folosi o denumire specială pentru „ceva" care este mult (sau radical) schimbat prin conexiunile sale sufletești și spirituale. Prin mijlocirea noilor cadre și condiții psihosociale, societatea poate dirija indivizii cu ajutorul acestei pulsiuni. Țările care își construiesc o viață nouă pe temeiul dezalienării merg spre o nouă morală sexuală, prin demistificare și luciditate. O primejdie reală constă

[1] K. Saller observă că Renașterea a fost un fenomen de înflorire social-culturală, care a mers mînă în mînă cu *dezvoltarea* eroticii și cu o oarecare *libertate* a relațiilor dintre sexe.

Scanned with OKEN Scanner

în vulgarizarea acestui demers dialectic prin care se neagă vechiul şi se caută noul. Nu orice normă tradiţională este caducă, nu orice abatere de la ea este desfrîu şi promiscuitate. Omul care este liber (fără a fi bestie sau criminal), omul care este un *sistem dinamic complex* (fără a fi un automat) este omul *responsabil* (cineva spunea că ne credem liberi *în măsura în care* sîntem responsabili)[1]. În această transformare a ierarhiei de valori, ideea *respectului pentru esenţa umană şi a aspiraţiei către comunicare şi comuniune entuziastă* poate fi o stea polară [2].

În momentul de faţă însă tineretului nu i se oferă încă o viziune corespunzătoare ştiinţei sau întrebărilor pe care şi le pune. De multe ori educatorii cred că şi-au făcut datoria dacă expun cîteva date de biologie şi cîteva cerinţe etice. Se face astfel un „salt mortal" peste *psihologia persoanei* şi peste *psihologia socială,* sectoare ştiinţifice care pot să lumineze multe colţuri obscure ale problemei de care ne ocupăm. Tocmai univer-

[1] Puritanismul ipocrit al moravurilor societăţii burgheze nu poate fi înlocuit în mod valabil decît de o morală sexuală bazată nu numai pe principiul egalităţii între sexe, ci şi pe principiile demnităţii şi ale responsabilităţii. Recomandaţia dată băieţilor de către marele pedagog sovietic Makarenko era: „poartă-te cu o fată aşa cum ai vrea să se poarte alţii cu sora ta".

[2] Prin *libertate* nu se poate înţelege *libertinaj;* dreptul de a decide asupra propriei vieţi trupeşti şi sufleteşti nu este depravare, căci există şi libertatea de a refuza, de a alege sau de a amîna. *Cunoaşterea* este o cale de a atinge libertatea; ea permite previziune, dominare a întîmplării, apărare faţă de ceea ce este inoportun, cultivare a ceea ce este oportun. O cale de a umaniza viaţa afectivă legată de sex trece prin cunoaştere şi ajunge la *autocontrol.*

Scanned with OKEN Scanner

sul *semnificațiilor umane* ale sexualității lipsește din dezbaterile științifice curente, fiind lăsat la voia întîmplării sau spre exploatarea unor literaturi de dubioasă calitate și a unor filme *sexy*. Dar tocmai acest univers trebuie cunoscut pentru a înțelege problematica sexuală a omului de azi și a omului de mîine. Omul *multiplu-alienat*, rodul mileniilor de viață bazată pe exploatare, nu este „autenticizat" prin dezlănțuirea valențelor sale biologice, ci *prin umanizarea cît mai deplină a tot ce aparține ființei sale*. Mai sînt educatori care cred că adolescenții ar trebui ținuți într-o ignoranță cît mai confuză în privința problemelor sexuale, argumentele fiind, în principiu, două. Mai întîi s-a considerat că noțiuni științifice, „realiste", din acest domeniu dau o dureroasă lovitură liniilor de profil și culorii roze a lumii copilăriei. E adevărat că unele forme de instruire confundă realismul cu „naturalismul" vulgar și pornografic, dar acestea sînt mai ales cele obținute întîmplător de copii și puberi de la alți copii și puberi. Am văzut, pe de altă parte, că „asexualitatea" copilăriei este o idee greșită. S-a mai spus că „a cunoaște" înseamnă „a fi tentat să faci". Dar există o tentație mult mai puternică, exercitată de mister. Și, cum am subliniat adineauri, ignoranța, oricît ar fi de „romantică"; *dezarmează*.

Educatorii trebuie să lupte nu numai cu ignoranța (adică *să învețe pe alții*), ci și cu unele idei depășite din mentalitatea curentă (*adică să dezvețe* și să se abțină *să învețe pe alții* ceea ce este eronat). Primejdia este ca deromanticizarea eroticii sau combaterea tabuului sexual să nu ducă la banalizarea și la bagatelizarea relațiilor dintre sexe, iz-

vorul unora dintre cele mai fecunde trăiri omeneşti, prin care omul întrezăreşte absolutul şi îşi poate obţine unificarea personalităţii şi o dinamizare superioară a acesteia. Seriozitatea în relaţiile interumane este altceva decît întunecarea lor prin renunţarea la bucurie. V. I. Lenin, combătînd principial promiscuitatea ca fiind străină spiritului proletar, a combătut totodată şi ceea ce numea „ascetismul sumbru".

Puţini educatori (şi medici) îşi dau seama cît de răspîndite sînt *fricile* şi *tendinţele producătoare de teamă* sau de sentimente de ruşine şi vină în sectorul sexualităţii. Mulţi dintre aşa-numiţii „perverşi" sînt indivizi cărora le este groază de actul sexual, de apropierea de trupul unei persoane de sex opus. Mulţi „se suportă" cu greu pentru că au impresia că viaţa lor sexuală este aberantă, stridentă, neştiind „cum arată" de fapt viaţa sexuală a *altora*, neştiind cît de mare este variabilitatea individuală în acest domeniu. Mulţi se consideră pe nedrept bolnavi, fiind obsedaţi de unele detalii ale comportamentului lor personal, deşi sînt capabili să iubească şi să muncească creator [1]. Puţini educatori, jurişti şi criminalişti ştiu că insatisfacţia erotică sau sexuală poate genera resentimente, cruzimi, agresivitate, că printre marii tirani ai istoriei şi printre cei mai sîngeroşi inchizitori se găsesc parasexuali şi perverşi

[1] În sexualitate, nu numai deficienţa funcţională este patologică ; este morbid tot ceea ce îmbracă caracterul unui mecanism stereotip, orice gest sau act pe care nu-l mai putem domina, ci ajunge el să ne domine ; tot ceea ce impietează asupra capacităţii noastre de a ne apropia de alţii. Orice „cerc vicios" limitează desfăşurarea liberă *evolutivă* a vieţii

Scanned with OKEN Scanner

sexuali. Sexualitatea umană fiind atît de complexă, problema practică prealabilă rămîne aceea de a forma educatori, *de a educa educatorii.* Din nefericire, sexologia se predă la un număr restrîns de facultăţi de medicină sau psihologie, cursurile pentru adulţi (căsătoriţi sau părinţi) sînt (încă) aproape inexistente ; chiar în ţări în care constatăm o mişcare oficioasă de instruire publică, poliţia de moravuri se amestecă uneori, interzicînd prelegerile ştiinţifice [1].

Cum să se facă această educaţie ? Ea înseamnă o colaborare a familiei, a şcolii, a mijoacelor de răspîndire a culturii în mase, a creaţiei artistice. Ea începe cu un *bun model parental* al rolului sexual pe care-l vor interpreta copiii în viaţă, cu dezvoltarea afectivităţii în cadru familial. Nu numai informaţie deci, ci în primul rînd *formare* a trăsăturilor omeneşti şi *accentuare* asupra omenescului din orice act omenesc. Este de subliniat faptul că o lămurire a problemelor sexualităţii nu este prejudiciată de raportare la cunoştinţe de biologie, dacă ele sînt bine alese. Şi floarea face parte din universul sexual.

Nu este cazul să dăm indicaţii *de detaliu,* care, dealtfel, ar depăşi competenţa noastră. Putem rezuma însă ideile care au stat la baza lucrării de faţă. Este necesar ca în cadrul acţiunii de infor-

[1] Un asemenea caz s-a întîmplat la Paris în 1969. În Anglia, în 1970, o profesoară a fost exclusă din corpul didactic pentru că a colaborat la un film de educaţie sexuală. Amintim că, prin 1910, o comunicare ştiinţifică a lui S. Freud la o societate medicală vieneză a fost interzisă de preşedintele reuniunii, exclamînd în plus că „ar fi cazul să fie sesizată poliţia".

Scanned with OKEN Scanner

mare să accentuăm că *sexualitatea* umană nu este numai *genitalitate* (şi nu este, în primul rînd, *biologie*). Să subliniem că perspectiva ştiinţifică modernă este complexă şi, în lumina ei, ceea ce ne dau poplarizarea curentă, „bunul-simţ" şi empirismul este depăşit. Munca educativă trebuie să meargă mînă în mînă cu efectuarea unor studii sociologice şi psihologice concrete şi să se perfecţioneze pe baza concluziilor acestora.

Cît despre „integrarea" educaţiei sexuale în programul de învăţămînt, ea nu trebuie limitată la cadrul educaţiei sanitare sau al instrucţiei biologice. Ca problemă importantă a vieţii individuale şi sociale, înţelegerea *sexualităţii* trebuie să beneficieze de cît mai multe canale ale instrucţiei şcolare, inclusiv psihologia, sociologia, literatura, istoria artelor ; fiecare dintre aceste „materii" poate vehicula cîte ceva constructiv, referitor la ce înseamnă să fii bărbat sau femeie şi la ce înseamnă atracţia ori legătura dintre sexe.

Experţii Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii au formulat în 1969 unele concluzii asupra educaţiei sexuale, în mare măsură coincidente cu cele sugerate de noi în paginile de faţă. O teză interesantă este aceea că oamenii în curs de formare, copil şi adolescent, simt o nevoie imperioasă, adesea inconştientă, de a fi conduşi de o autoritate suplă, dar fermă. Ei doresc să se simtă atenţionaţi, încadraţi şi ocrotiţi. De fapt, procesul realizării *personalităţii sexuale* a fiecăruia este un proces de orientare *de către cultură* a naturii din noi, un proces analog celui pe care sociologii îl numesc „enculturaţie". Omul este o fiinţă socială ; dar socialitatea înnăscută, naturală, potenţială este

Scanned with OKEN Scanner

actualizată prin procesele de *societizare* (integrare obiectivă în grupuri sociale), enculturație (raportare subiectivă la mediul social), ducînd la *personalizare* [1]. Omul este o ființă sexualizată ; dar sexualitatea înnăscută este actualizată prin integrare obiectivă într-un sistem de relații sociale, prin raportare subiectivă la normele, la cerințele și la incitațiile acestuia, ducînd astfel la caracteristici unice, nerepetabile, ale persoanei și ale personalității.

[1] Pentru această distincție sîntem tributari lui P. Pînzaru (1971).

Scanned with OKEN Scanner

Cuprins

Pag.

1
Dihotomia: „bărbat" — „femeie" 5

Punctul de vedere biologic 5
Punctul de vedere psihologic 22
Punctul de vedere sociologic 25
„Punctul de vedere" mitologic și metafizic . . . 33
Punctul de vedere al culturii 37

2
Sex — sexualizare — sexualitate 39

3
Dinamica activității sexuale 62

4
El + Ea: cuplul sexual 120

5
Cronos, Sexus și Eros 157

6
Asklepios sau Paideia? 177

Scanned with OKEN Scanner

REUȘIȚI

să țineți pasul cu PROGRESUL VERTIGINOS al *științei, tehnicii* și *gîndirii* contemporane ?

Editura enciclopedică română vă pune la dispoziție

UN MIJLOC PRACTIC, EFICIENT, ACCESIBIL

Urmărind și citind volumele din colecția

„O R I Z O N T U R I“

obțineți

cu MINIMUM de EFORT, TIMP, CHELTUIALĂ
un MAXIMUM de INFORMAȚIE ȘTIINȚIFICĂ LA ZI

Scanned with OKEN Scanner

Colecţia *ORIZONTURI* vă iniţiază

- *în diverse domenii ale cunoaşterii umane*

Colecţia *ORIZONTURI* vă informează asupra

- *noilor realizări*
- *punctelor de vedere moderne ale gîndirii ştiinţifice, filozofice, estetice etc.*

Colecţia *ORIZONTURI* vă prezintă fiecare temă într-o

- *viziune multilaterală, enciclopedică*
- *tratare larg accesibilă dar riguros ştiinţifică*
- *formă agreabilă ca stil şi aspect grafic*

Colecţia *ORIZONTURI* vă oferă lucrări ale unor autori competenţi

- *din ţară*
- *de peste hotare*

Colecţia *ORIZONTURI* satisface exigenţele cititorilor cu cele mai diverse nivele de pregătire

- *muncitori*
- *liceeni şi studenţi*
- *universitari*

Cereţi cărţile din colecţie la

- librării
- standuri de cărţi
- magazine ale cooperaţiei de consum

Scanned with OKEN Scanner

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE
PRIN COLECȚIA
„*ORIZONTURI*“

Principalele domenii abordate

Istoria universală și istoria patriei ; istoria culturii și civilizației.

Filozofie ; sociologie ; psihologie ; pedagogie și probleme ale educației ; etică ; ateism științific și istoria religiilor.

Matematică ; cibernetică ; astronomie și astronautică ; fizică ; chimie ; tehnică.

Biologie ; biochimie ; biofizică ; genetică ; biologie umană și medicină ; educație sexuală.

Geografia lumii și a patriei ; etnografie ; călătorii, explorări, expediții științifice ; geologie ; geofizică.

Scientică (știința despre știință) ; filozofia științelor ; istoria științei și tehnicii ; futurologie (prospectarea viitorului) ; disciplinele de frontieră.

Arte și istoria artelor.

Scanned with OKEN Scanner

În colecția

„ORIZONTURI"

au apărut :

1.	Ion Biberi	*Arta de a trăi*
2.	Gh. Brătescu	*Procesele vrăjitoarelor*
3.	A. I. Ostrovschi	*Simple și totuși...* (75 probleme de matematică elementară)
4.	O. Șafran	*Instrucție și educație*
5.	P. A. Mihăilescu	*Arta primitivă — un univers fascinant*
6.	Paul Simionescu	*Petru Rareș*
7.	I. C. Sîngeorzan	*Încă o dată despre „sfîrșitul lumii"*
8.	Șt. Șandor	*Malformații și monștri*
9.	V. Hilt	*Căldările diavolului*
10.	L. Rudescu A. C. Banu	*Deltele lumii*
11.	M. Alecsescu M. Macavescu	*Atenție, vorbește luna !*
12.	C. Maximilian	*Ereditatea umană — tipar și eroare*
13.	G. H. Hardy	*Crezul meu ? Matematica !*
14.	Bernard Lovell	*Ce știm despre univers*

Scanned with OKEN Scanner

15. Al. Babeș — *Geneza zeilor*
16. S. I. Gîrleanu — *Tudor Vladimirescu*
17. V. Săhleanu — *Omul și îmbătrînirea*
18. R. Floru — *Impulsul curiozității*
19. A. A. Roman — *Terra în flăcări*
20. Gr. Moisil — *Îndoieli și certitudini*
21. Ion Holban — *Realizarea personalității, hazard sau știință ?*
22. P. V. Makaveţki, V. N. Lange — *Paradoxuri și sofisme fizice*
23. S. Columbeanu, R. Valentin — *Cruciadele*
24. D. Rosenzweig — *Baricadele Parisului*
25. V. Gheţie — *Anticorpii în acțiune*
26. E. Bittman — *Armele secrete ale organismului*
27. N. I. Vilenkin — *Excursie în teoria mulțimilor*
28. V. Soran — *De la moleculă la viață*
29. N. Vătămanu — *Voievozi și medici de curte*
30. C. Dissescu — *Oceanul aerian*
31. J. Ábrahám — *Homo faber*
32. A. Nana, C. Mircioiu — *Chirurgia secolului al XX-lea*
33. I. C. Butnaru — *Triplu salt mortal*

Scanned with OKEN Scanner

34. Gh. Brătescu — *Testamentul părintelui Meslier*

35. Ion Biberi — *Arta de a scrie și de a vorbi în public*

36. Agneta Bâtcă-Cerbu — *Universul protonilor*

37. N. Ciachir — *Soliman Magnificul*

38. Al. Roșca — *Creativitatea*

39. V. Hilt — *Călători și exploratori români pe meleaguri îndepărtate*

Vor apărea :

A. Babeș — *Sfinții — mit, legendă, adevăr*

M. Stoian — *Minori în derivă*

N. Petreanu — *Republica în conștiința poporului român*

P. Bălă — *Mitul creștin*

O. Chețan

Al. Ionescu — *Vecini cu abisul*

Scanned with OKEN Scanner

Lei 5

în aceeaşi colecţie:

Victor Gheţie, ***Anticorpii în acţiune***

Omenirea aşteaptă cu înfrigurare marea zi a reuşitei transplantărilor de organe, a combaterii cancerului, a eradicării bolilor infecţioase şi autoimune. Ce se „opune" realizării acestor deziderate? Reacţia dintre antigen şi anticorp. Cartea tratează mecanismele intime ale acestei reacţii.

Emil Bittman, ***„Armele secrete" ale organismului***

Organismele vii nu stau pasive faţă de agresivităţile mediului înconjurător, ci pun în funcţie numeroase mecanisme de apărare. Cartea dezvăluie „armele secrete" ale organismului uman folosite împotriva foamei şi setei, a lipsei de oxigen, a variaţiilor de temperatură, a pierderilor de sînge, a infecţiilor şi a oboselii.

Viorel Soran, ***De la moleculă la viaţă***

Cartea desfăşoară un evantai de probleme cruciale ale biologiei contemporane: elementele de constituţie ale substanţei vii, energetica celulei vii, codul genetic, echilibrul biologic, originea vieţii şi altele. O informaţie de ultimă oră devine accesibilă unui public larg datorită expunerii de o remarcabilă claritate.

Scanned with OKEN Scanner

Lei 5

în aceeaşi colecţie:

Victor Gheţie, *Anticorpii în acţiune*

Omenirea aşteaptă cu înfrigurare marea zi a reuşitei transplantărilor de organe, a combaterii cancerului, a eradicării bolilor infecţioase şi autoimune. Ce se „opune" realizării acestor deziderate? Reacţia dintre antigen şi anticorp. Cartea trateazâ mecanismele intime ale acestei reacţii.

Emil Bittman, *„Armele secrete" ale organismului*

Organismele vii nu stau pasive faţă de agresivităţile mediului înconjurător, ci pun în funcţie numeroase mecanisme de apărare. Cartea dezvăluie „armele secrete" ale organismului uman folosite împotriva foamei şi setei, a lipsei de oxigen, a variaţiilor de temperatură, a pierderilor de sînge, a infecţiilor şi a oboselii.

Viorel Soran, *De la moleculă la viaţă*

Cartea desfăşoară un evantai de probleme cruciale ale biologiei contemporane: elementele de constituţie ale substanţei vii, energetica celulei vii, codul genetic, echilibrul biologic, originea vieţii şi altele. O informaţie de ultimă oră devine accesibilă unui public larg datorită expunerii de o remarcabilă claritate.

Scanned with OKEN Scanner